

Univerzita Karlova v Praze
Filozofická fakulta
Ústav pro klasickou archeologii

**Antické lampy v několika menších českých a
moravských sbírkách**

Moravská galerie v Brně, Vlastivědné muzeum
v Olomouci, Městské muzeum v Moravské Třebové,
Regionální muzeum v Kolíně – Podlipanské muzeum
Český Brod

The Ancient Lamps in some smaller Czech and Moravian Collections

Vedoucí práce: Doc. PhDr. Jiří Musil, PhD.

Praha 2011

Vypracovala: Jana Šuchmová

Na tomto místě bych ráda poděkovala všem pracovníkům Vlastivědného muzea v Olomouci, Moravské galerie v Brně, Regionálního muzea v Kolíně a Městského muzea v Moravské Třebové, kteří mi umožnili seznámit se sbírkami a zpracovat je. Jejich seznam by byl velmi dlouhý. Za všechny uvedu pouze PhDr. Janu Martínkovou, vedoucí Městského Muzea v Moravské Třebové, která mne na myšlenku zpracování antických lamp přivedla a umožnila mi též uspořádání výstavy. Dále bych ráda poděkovala pracovníkům Slováckého muzea v Uherském Hradišti, kteří mi pomáhali s další z výstav.

Velký dík patří všem vyučujícím z Ústavu pro klasickou archeologii za jejich trpělivost při mém studiu a ochotu vždy být nápomocni radou ohledně zpracovávání tohoto materiálu.

Prohlašuji, že jsem bakalářskou/diplomovou/rigorózní/dizertační práci vypracoval/a samostatně, že jsem řádně citoval/a všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V .....dne

Podpis.....

Anotace

Titul a jméno autora:	Bc. Jana Šuchmová
Instituce:	Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta Ústav pro klasickou archeologii Celetná 20, Praha 1
Obor:	Navazující magisterské studium oboru klasická archeologie
Název práce:	Antické lampy v několika menších českých a moravských sbírkách
Vedoucí práce:	Doc. PhDr. Jiří Musil, PhD.
Počet stran:	89
Počet příloh:	18
Rok obhajoby:	2011
Klíčová slova:	lampy, z formy, na kruhu, hliněné, bronzové, Řecko, Egypt, Byzanc, Římská říše, muzea, sbírky

Práce si klade za cíl popsat lampy v celém průběhu jejich vývoje hlavně v antickém období. Krom samotných lamp se zabývá i historií výzkumu lamp, předměty s lampami souvisejícími a způsobem jejich použití. Součástí práce je i katalog lamp ze čtyř českých a moravských muzejních sbírek.

Abstract

Author's name: Bc. Jana Šuchmová
Institution: Charles University, Prague
Faculty of Arts
Institute for Classical Archaeology
Celetná 20, Prague 1
Discipline: Classical archaeology
Title: The Ancient Lamps in some smaller Czech and Moravian
Collections
Supervisor: Doc. PhDr. Jiří Musil, PhD.
Number of pages: 89
Number of attachments: 18
Year of vindication: 2011
Keywords: lamps, mould-made, wheel-made, Greece, Egypt,
Byzantine Empire, Roman Empire, museums, collections

This thesis proposes to describe lamps through their emergence, mainly in the period of antiquity. Beside the lamps it would deal with the history of scholarship of the lamps, with the objects, which belong to the lamps, and the way of use of the lamps. Part of the thesis is a catalogue of lamps from four Czech and Moravia museum collections.

Obsah

Seznam zkratk	1
Úvod	2
1. Dějiny výzkumu lamp	4
2. Lampa a její součásti	8
3. Původ a vývoj lamp	10
4. Druhy lamp a jejich výroba	18
4.1. Hliněné lampy	18
4.1.1. z volné ruky	18
4.1.2. vytáčené na kruhu	18
4.1.3. z formy	19
4.2. Kovové lampy	20
4.2.1. lité	21
4.2.2. tepané	22
4.3. Kamenné lampy	22
4.4. Skleněné lampy	22
5. Stojany k lampám, svícný a další příslušenství	24
6. Antické lampy v českých a moravských sbírkách a nálezech	25
7. Dějiny zpracovávaných sbírek	26
7.1. Fenomén sběratelství antických předmětů	26
7.1.1. Snaha o vyrovnání se s aristokracií	26
7.1.2. Dopravní dostupnost „antické oblasti“	26
7.1.3. Finanční dostupnost předmětů	27
7.1.4. Vznik spolků	27
7.1.5. Inspirace soukromými šlechtickými sbírkami a zahraničím	27
7.1.6. Vzdělanost a zájem o historii	28
7.1.7. Stavební a hospodářské změny	29
7.2. Dějiny sbírek	29
7.2.1. Moravská galerie	29
7.2.2. Vlastivědné muzeum v Olomouci	31
7.2.3. Městské muzeum v Moravské Třebové	32
7.2.4. Regionální muzeum v Kolíně – Podlipanské muzeum Český Brod	33
Závěr	34

Seznam zkratek:

AA – Athenian Agora

AJA – American Journal of Archaeology

BAR – Biblical Archaeology Review

CBM - Bailey Donald Michael, A Catalogue of the Lamps in the British Museum

Cor. - Corinth

Hes. – Hesperia

Ist. – Isthmos

JEA – Journal of Egyptian Archaeology

JHS – The Journal of Hellenic Studies

JRS - The Journal of Roman Studies

LÄ – Lexikon der Ägyptologie

Zkratky institucí:

CB – Regionální muzeum Kolín – pobočka Český Brod

MG – Moravská galerie Brno

MMMT – Městské muzeum Moravská Třebová

RMK - Regionální muzeum Kolín

ÚKAr – Ústav pro klasickou archeologii Filosofické fakulty University Karlovy

VMO – Vlastivědné museum Olomouc

Úvod

Jako téma diplomové práce jsem zvolila zpracování antických lamp z několika mimopražských sbírek. Jedná se o tzv. sbírkové předměty, tedy ty lampy, které se do muzeí na území České republiky dostaly až v moderní době jako součást soukromých sbírek a suvenýry z cest. Lampy nalezené na našem území s v práci neobjeví.¹ Důvodem mé volby byla v první řadě skutečnost, že jsem byla před několika lety požádána vedoucí Městského musea v Moravské Třebové PhDr. Janou Martínkovou o zpracování několika antických předmětů ze sbírky. Postupem času se počet vyšplhal na více než padesát kusů, přičemž přibližně třetinu představují právě lampy. Pro uvedené muzeum jsem připravila, společně s Lenkou Kovaříkovou, malou výstavu nazvanou „Antická Iónie“, kde byla představena část předmětů. Vzhledem k malému množství předmětů, v té době jich bylo známo necelých dvacet, jsme požádaly o zápůjčku z Vlastivědného muzea v Olomouci. Zdejší antická sbírka nebyla, až na několik výjimek, do té doby zpracovávána ani vystavena.² Podíl lamp ve sbírce Vlastivědného muzea je ještě vyšší než v případě Moravské Třebové, představují takřka polovinu předmětů.

Po ukončení výstavy „Antická Iónie“ se mi naskytla možnost připravit rozsáhlejší výstavu pro Slovácké muzeum v Uherském Hradišti. Pro tento účel byla oslovena řada českých a moravských muzeí. V Moravské galerii, přesněji v Umělecko-průmyslovém muzeu, v Brně jsem byla, na základě předběžné dohody o budoucí zápůjčce, na oplátku požádána o zpracování jejich antických předmětů. Část předmětů byla již zpracována a vystavována, nikdy však nedošlo ke zpracování celé sbírky. I zde se nalézají řada lamp, i když netvoří tak velkou část sbírky. Celkem se ve všech třech sbírkách jedná o více než sto dvacet kusů, některé však nebylo možné zpracovat, ať již pro jejich momentální nedostupnost, jak se stalo v případě největší z lamp v Olomouci, reálnou neexistenci či pro jejich velmi špatný stav a současně neexistenci inventárního čísla.

Následující stránky by měly být jakýmsi volným navázáním na práci předčasně zesnulého Romana Hakena, který ve své diplomové práci z roku 1957 položil základy pro výzkum antických lamp na našem území. Předběžně zinventarizoval na 600 kusů pocházejících z československých sbírek, k jejich

---

¹ Lampy z území České republiky byly zpracovány M. Jančem

² Zinventarizována byla J. Benešem a Z. Trňáčkovou v šedesátých letech, znovu pak T. Motlíčkem v roce 2001

kompletnímu zpracování se již, bohužel, nedostal. Ráda bych, po více než padesáti letech, navázala na jeho práci, případně zrevidovala jeho závěry a dokončila to, do čeho se s velkou vervou vrhl. Projít všechny sbírky v České republice a vyhledat v nich antické lampy je ovšem takřkajíc „běh na dlouhou trať“, takže jsem prozatím zpracovala aspoň lampy z několika uvedených sbírek.

Cílem práce je poukázat na krásu doposud u nás poměrně opomíjeného předmětu denní potřeby antického člověka. Otázkou, kterou nebude možné zodpovědět ani do budoucna, zůstává, nakolik vnímali půvab lamp sami jejich držitelé. Ani my sami si zajisté většinou neuvědomíme, jak vypadají věci, které nás každodenně obklopují, ač jsme si některé z nich jistě vybrali právě proto, jak vypadají. Je však nutné mít vždy na paměti, že nám známé lampy, stejně jako u ostatních antických a vůbec historických předmětů, představují jen poměrně malý zlomek těch, které byly kdy vyrobeny. K jejich dochování došlo jen za dosti specifických podmínek, kdy se staly součástí pohřební výbavy, depotu či zůstaly na svém místě po nějaké katastrofě, ať již přírodní či člověkem způsobené. U valné většiny starších muzejních exponátů jsou však nálezové okolnosti a mnohdy i místo, kde byla lampa zakoupena, neznámé. Lampa tak pro nás zůstává pouze působivým dokladem zručnosti svého tvůrce, ale neříká nám zhora nic o svém uživateli.

1. Dějiny výzkumu lamp

Antické lampy začaly být sbírány již v průběhu renesance, jednalo se však v první řadě o zdobené kusy. K prvním knihám týkajícím se výlučně lamp patří *De lucernis antiquorum reconditis*³ (Venice, 1621) Fortunio Licetiho, *De veterum lucernis sepulchralibus*⁴ (Batavii 1670) Octavia Ferraria, *Lucernae veterum* (Nüremberg 9. 2. 1653) Wolfganga Ambrosia Fabricia a *Le Antiche Lucerne*⁵ (Rome, 1691) Giovanniho Pietra Bellorihho a Pietra Santi Bartolihho. Zatímco Licetiho a Bellorihho práce jsou dodnes přijímány jako základní pro obor, Fabriciova práce vyšla pouze jednou.⁶ První vydané práce se většinou zabývají římskými lampami, které nesou v medailonu, případně pak i na dalších částech, figurální výzdobu, tedy lampami z doby římského císařství. S ohledem na zájem sběratelů, je tato volba zcela logická, do kabinetů kuriozit a soukromých sbírek se dostávaly pouze celé kusy, které měly nést i půvabnou výzdobu, vždyť tyto sbírky byly určeny pro „potěchu oka“.

Hned na počátku 19. století byla vydána Piranesiho a Piroliho práce *Antiquité d’Herculanum VIII Lampes et Candelabres* (Paris, 1802), která představila aspoň část lamp nalezených v Herculaneu. Ke stejnému tématu, s přidáním lamp nalezených v Pompejích, vyšla před polovinou 19. století práce *Herculaneum und Pompei VI* (Hamburg, 1841), v níž se L. Berré a H. Roux zabývali hlavně bronzovými lampami. O. Fischbach byl v roce 1896 prvním, kdo rozčlenil římské lampy do skupin podle typu.⁷ Fink se krátce nato pokusil roztrždit lampy podle tvaru hořáku.⁸

Celkově se až do počátku 20. století objevilo poměrně málo prací, které by se zabývaly pouze lampami. V roce 1901 však vyšel článek zabývající se vývojem osvětlení.⁹ K vydání prvních prací o lampách bezpochyby přispěly i vykopávky, ať

---

³ celý název zní *De lucernis antiquorum reconditis libb. quatuor : in quibus earum recens inventarum adhuc ardentium observationes multæ primum afferuntur : aliorum opiniones omnes de ipsarum attributis dein expenduntur : earumdem caussæ, proprietates ... : explicatis diligenter abditissimis quæstionibus de ignium causis, origine, varietate, duratione, motu, & extinctu : de antiperistas, de sumis, de cinere, de lentore, de mistis incombustilibus, de brutorum funierbus, & de aliis naturæ arcanis*

⁴ Celý název zní *Analecta De Re Vestiaria siue Exercitationes ad Alberti Rvbenii Commentarium de Re Vestiaria, & Lato Clauo. Accessit Dissertatio de Veterum Lucernis sepulchralibus.*

⁵ Celý název zní *Le Antiche Lucerne Sepolcrali Figurate Raccolte dalle Cave Sotterranee, e Grotte di Roma, nelle quali si Contengono Molte Erudit*

⁶ Historii bádání do konce 50. let 20. století viz. Bernhard 1955, 82 – 86, případně Haken 1958, 19 - 25

⁷ *Römische Lampen aus Poetovio im Besitze des Steiermärkischen Landesmuseum „Joanneum“*, Mitteilungen des historischen Vereines für Steiermark XLIV, Graz 1896

⁸ 1. 12. 1900, konference v Mnichově – Formen und Stempel römischer Thonlampen, Sitzungsberichte München 1900, München 1901

⁹ Hough Walter, *The Development of Illumination in American Anthropologist*, New Series, Vol. 3, No. 2 (Apr. - Jun., 1901), 342-352

již v Řecku či v řeckých sídlištích na území Egypta. William Matthew Flinders Petrie¹⁰ se lampami zabýval ve své práci *Roman Ehnasya* (London, 1904) jako jedním z projevů římské kultury ve starobylé Herakleopoli Magně.¹¹ Vzhledem k Petrieho způsobu výzkumu a jeho vyhodnocování se jedná o velmi dobrou a systematickou práci. Sám však uvádí, že některé z lamp nepocházejí z vykopávek, ale byly zakoupeny v Medinet el-Fayum. O rok starší je pak Bassettův článek týkající se pozdně římských lamp nalezených v jeskyni u Vari v Attice.¹² S jeho datováním lamp lze dnes úspěšně polemizovat, ale je nutné ocenit, že článek doprovází řada pečlivých obrázků a fotografií, které ukazují výzdobu a nápisy na jednotlivých lampách. Roku 1906 vyšel v *Proceedings of the society* článek *On Terracotta-lamps* Roberta Coltmana Claphana, který v sobě shrnul všechny dosavadní znalosti o lampách. Krom lamp se článek zabývá i nádobkami na olej, z nichž mohly být lampy doplňovány, a svícny. Vzhledem k datu vydání¹³ není v článku systematicky podán vývoj lamp, provedeno je pouze dělení na řecké a římské, krom toho je vyčleněn ještě vývoj u Etrusků a v Egyptě. V letech 1911 a 1912 bylo vydáno několik prací, které se dotýkaly problematiky řeckých lamp. Šlo v nich o původ lamp. Na jedné straně stáli zastánci myšlenky, že se lampy vyvinuly přeměnou z kothonu,¹⁴ druhou stranu sporu pak představoval Broneer, který předpokládal vývoj lamp oddělený od ostatní keramiky.

První katalog lamp se sbírek muzea se objevil roku 1913, kdy vyšly *Antiche terracotta lampen uit Rijksmuseum van outheden te Leiden* J. Brants. Krátce nato, v roce 1914, vyšla práce O. Waldhauera *Die Antike Tonlampen. Kaiserliche Ermitage*. Ve stejném roce byl vydán i *Catalogue of the Greek and Roman lamps in British museum* K. B. Walterse. Po 1. světové válce se objevily i svazky týkající se lamp z jednotlivých

---

¹⁰ W. M. F. Petrie (1853 – 1942) byl jedním z nejvýznamnějších egyptologů přelomu 19. a 20. století. Bývá zván „otcem moderní archeologie“, jako první totiž prováděl své vykopávky systematicky a vedl si přesné výkopové deníky. Postupně prováděl vykopávky na řadě míst v Egyptě, uvedu jen Naukratis, Sahel, Abydos, Luxor a Tell el-Amarnu, vykopával též v Palestině. Velkou část jeho nálezů lze dnes spatřit v Petrie Museum of Egyptian Archeology a University College v Londýně. Lze si je prohlédnout i on-line na <http://www.digitalegypt.ucl.ac.uk/>; více k osobě W. M. F. Petrieho v Dawson W. R. – Uphill E. P., *Who was who in Egyptology*, London, 1995, 329 - 332

¹¹ Možná známější jako Dérr el-Medína

¹² Bassett Samuel Eliot, *The Cave at Vari. VI. The Terra-Cotta Lamps*, *American Journal of Archaeology*, Vol. 7, No. 3 (Jul. - Sep., 1903)

¹³ 10. 12. 1906

¹⁴ Urei Burrow, *Kothon and vases of allied types*. *JHS*, 1911; Pfuha E., *Zur Geschichte der Lampen und Lantern*, *JdI*, 1912

lokalit. Nejprve šlo o *Lampen aus Vindonissa*¹⁵ S. Loeschckeho. Další významnou prací je jeden z dílů rozsáhle publikace *Corinth*, a to *Corinth IV/II (Terracotta lamps)* od Oscara Broneera, který vyšel v roce 1930 v Massachusetts. Tých autor vydal roku 1977 obdobně zaměřenou práci *Isthmia III (Terracotta lamps)*. Mezi základní práce se řadí i *Die Pannonischen Lampen* Dóry Iványi. Pro řecké lampy je takovou prací *The Athenian Agora IV (Greek lamps and their servivals)* R. H. Howlanda z roku 1958. Za nejrozsáhlejší práci týkající se pouze lamp a jejich příslušenství lze považovat čtyřdílný *A Catalogue of the Lamps in the British Museum* D. M. Baileyho, který vycházel v Londýně mezi roky 1975 a 1996. Krom těchto souborných prací vyšla samozřejmě v odborných časopisech řada článků, které se lampami zabývají, ať již plně či spíše okrajově.

Na území České republiky se výzkumu lamp nevěnovalo příliš pozornosti až do 2. poloviny 20. století. První vlaštkou je až práce Romana Hakena *Římské lampy v Národním muzeu v Praze a v jiných Československých sbírkách / Roman lamps in Prague National Museum and in other Czechoslovak Collections*, která vyšla v roce 1958.¹⁶ Následovala ji až po čtrnácti letech práce Jiřího Marsy nesoucí totožný anglický název. Lampy v Národním muzeu byly zpracovány ještě jednou v nedávné době, přesněji v roce 2006, Helenou Svobodovou v práci *Ancient Lamps in the Prague National Museum*. Všechny tři uvedené práce byly napsány anglicky a vyšly ve Sborníku Národního muzea. Jiří Marsa vydal současně s výše uvedeným článkem ještě jeden pod názvem *Punic, greek and helenistic lamps in Prague collections*. Na úzkou skupinu lamp, egyptské žabí lampy z pozdně římské doby, se zaměřila v roce 1985 L. Kulichová v německy psaném článku *Froschlampen in Prager Sammlungen*. Tyto dva články vyšly v časopisu *Graecolatina Pragensia*.

I přes mnoho prací věnujících se lampám stále platí věta, která se objevila v práci W. V. Harrise již před třiceti lety:

„So great is the number of surviving terracotta lamps in many areas of the Roman Empire that there is no prospect of their being fully catalogued for a long time to come.“¹⁷

Tedy, volně přeloženo:

---

¹⁵ *Lampen aus Vindonissa. Ein Beitrag zur Geschichte von Vindonissa und des antiken Beleuchtungswesen*. Zürich, 1919

¹⁶ Jde o posmrtné vydání diplomní práce. Roman Haken zemřel již v necelých 24 letech.

¹⁷ Harris 1980, 126

„Z mnoha oblastí Římské říše se dochovalo tak obrovské množství hliněných lamp, že ještě dlouho nebudou plně zpracovány“

Dovolím si tento citát vztáhnout na lampy obecně. Tedy nejen na lampy římské, ale i řecké, lampy z Egypta a oblasti Levanty. Totéž lze pak říci i o lampách z jiných materiálů, než je hlína, ale jejich množství je, ve srovnání s hliněnými, mnohem nižší. Nelze opomenout ani antické lampy nalezené mimo „antickou oblast“, ať již v prostoru evropského „barbarika“ či v Africe a Asii za *limitem*. Každý rok je na světlo světa znovu vyneseno množství zlomků i celých lamp, a tak práce na určování a katalogizování bude opravdu ještě velmi dlouhá, lépe řečeno jde o nikdy nekončící činnost.

2. Lampa a její součásti

Slovo lampa pochází z řeckého λαμπας, toto slovo, však neoznačuje lampu, nýbrž pochodeň. Lampy se v Řecku nazývaly λυχνος či λυχνον. Římané slovo převzali a i oni označují lampy jako *lychnus*, též však *lucerna*. Varo předpokládal, že se slovo *lucerna* objevilo poměrně pozdě:

„...*lucerna post inventa, quae dicta a luce, ante quod id vocant*

Greaci λυχνον“¹⁸

Lampa s hořákem mohla být řecky označována i μυκτηρ či μυξα. Dvouhořáková lampa se nazývá διμυξοι, tříhořákové τριμυξοι. Lampy mohly mít však i mnohem více hořáků.

Lampa sestává z několika částí, v průběhu doby se objevují nové a některé starší zanikají. Obecně platí, že každá uzavřená lampa musí mít tělo s plnicím otvorem na vrchní straně a hořák. Postupným uzavíráním vrchní strany těla se vytvořil medailon. Kolem medailonu se pak nachází část nazývaná plece, kterou známe již ze starších typů lamp a je tvořena rozšířením zatažených okrajů lampy. Na spodní straně lampy se mohla objevit nožka. Jako držadlo se používalo buď vertikální ouško, nebo ouško horizontální, sloužící jako opěrka pro prst. Důležitou součástí funkční lampy byl knot vyráběný z rostlinných vláken¹⁹ zvířecích chlupů či, velmi zřídka, z měkkých kovů. Nelze samozřejmě zapomenout ani na plnidlo, které představoval zvířecí tuk, olej, ropa či různé směsi.

Doplňkem lamp běžně bývaly svícný. Svícný pak měly tři základní části – podstavu, tělo a podložku pro lampu. Místo podstavy se mohla objevit přímo nádobka pro olej či objímka pro zasazení kónické lampy. Poslední možností ukončení byly řetízky pro upevnění lampy. Krom na svícný byly lampy často umíst'ovány dovnitř různých typů luceren.

K vybavení domácností patřily i nádobky, z nichž se do lamp doléval olej. Tyto nádobky byly nejspíše povětšinou opatřeny výlevkou. Jejich rozpoznání v archeologickém materiálu je však velmi těžké. Lze předpokládat i existenci různých pomůcek k posouvání a přidržování knotu lampy.

---

¹⁸ Varo, De lingua latina, V, 119

¹⁹ Bernhard 1955, 75 – 76 uvádí, že se slova φλομοσ užívalo i pro označení divizny, z níž se mohly knoty vyrábět; obdobně Baur 1947, 2

Nejpozději ve 2. polovině 5. stol. př. n. l. vzniklo samostatné řemeslo výrobce lamp, které se objevuje v Aristofanově hře Mír z roku 421 př. n. l.²⁰

---

²⁰ Aristofanés, Mír (Ειρηνη) 1. 690.

3. Původ a vývoj lamp

První lampy známe z paleolitu, lépe řečeno jde o první misky z trvanlivého materiálu - kamene, u nichž předpokládáme tento význam. Již roku 1899 byla nalezena kamenná lampa z Magdalénienského období, tedy ze samého konce paleolitu,²¹ v jeskyni La Mouthe v oblasti Dordogne, kde ji podle všeho používal pravěký malíř při výzdobě stěn.²² Podobné lampy byly nalezeny i na mnoha dalších místech ve Francii,²³ podobné lampy však byly nalezeny i v jeskyni Tomonovka v jižním Rusku,²⁴ rozšíření paleolitických lamp by se tedy snad mohlo překrývat s oblastí, kde jsou nalézány jeskynní malby a sošky. Ne zcela jisté je určení paleolitických lamp z lokality Kolíbky na Moravě.²⁵ Jako plnidla se v paleolitických, a též pozdějších mezolitických, neolitických a eneolitických lampách nejspíše používal zvířecí tuk.²⁶ V případě lampy z La Mouthe, která byla vyrobena z červeného pískovce, byla doložena přítomnost právě zvířecího tuku.²⁷ Lampy byly vytesávány z měkkých druhů kamene.²⁸ Kromě kamenných lamp se jistě již v paleolitu používaly lastury, které máme fakticky v této funkci doloženy na Blízkém Východě i indickém subkontinentu ještě v tzv. předklasické době, tedy před 5. stol. př. n. l.²⁹ Jako knot se mohla používat suchá tráva, mech či pramen vlasů.

První skutečné lampy, u nichž si můžeme být jisti, že se opravdu jedná o misky určené již při výrobě k osvětlování, známe z oblastí, kde vznikly první státní útvary, tedy z Mezopotámie a z Egypta. Objevují se krátce před tím, než dnes předpokládáme vznik státních útvarů, tedy na konci 5. či v průběhu 4. tis. př. n. l. Ostatně již v antice byl vynález lamp připisován právě Egyptanům.³⁰ V Egyptě se podle všeho užívalo hlavně jednoduchých váziček a misek, do nichž byl ponořen knot na plováku. Důvodem nedostatku archeologického materiálu zajisté není reálná neexistence lamp, nýbrž nedostatečné určení materiálu a způsob, jímž byly

---

²¹ 17 – 11 tis. BP

²² Van Huyssteen 2006, 182; Forbes, 1997, 126

²³ Guthrie 2005, 413; například Bernhard 1955, 1955, 89 uvádí lampu z La Madeleine; dělení a používání paleolitických lamp se věnovala Sophie A de Baune v článku *Palaeolithic Lamps and Their Specialization: A Hypothesis*, *Current Anthropology*, Vol. 28, No. 4 (Aug. - Oct., 1987), 569-577

²⁴ Forbes 1997, 126

²⁵ Svoboda, Ložek, Vlček 1996, 182 - 184

²⁶ Bernhard 1955, 75

²⁷ Forbes 1997, 126

²⁸ Forbes 1997, 126

²⁹ Forbes 1997, 142

³⁰ Klémens Alexandrijský, *Stromata*, I, 16

dříve vykopávky prováděny. Mnoho lamp mohlo být nenávratně ztraceno, když byly v průběhu vykopávek prostě vyhozeny jako nezajímavé nebo byly nesprávně popsány. Jednalo se totiž většinou o nečleněné keramické misky bez jakékoli výzdoby či o nádoby soudkovitého tvaru se zúženým hrdlem.³¹ Jinak se používaly i sloupky ukončené miskou, ve které byl ponořen knot a též i luxusní lampy, které mohly být sestaveny ze dvou do sebe zasazených alabastrových nádob, kdy vnitřní miska byla na vnější straně omalována, uvnitř volně plaval v tuku knot upevněný v plováku a svým světlem prosvětloval stěny obou misek. Nejznámější příklad takové alabastrové lampy pochází z Tutanchamonovy pohřební výbavy.³² Krom kamenných a keramických lamp se v Egyptě již od Staré říše užívalo i kovových nádobek.³³ Díky suchému prostředí panujícímu v Egyptě se dochovaly nejen samotné lampy, které bývají vybaveny různými typy úchytných zařízení pro knot, ale též knoty samotné. Svým stočením připomínají hieroglyf *h*. Hieroglyf v podobě svítilny, miska s hořícím knotem, je pak determinativem pro lampu, oheň a hoření.³⁴ Lampy se objevují i na nástěnných malbách v chrámech³⁵ a hrobkách, uvnitř hrodek v oblasti Théb byla navíc nalezena řada lamp, které v nich zanechali dělníci. V domech a na fasádách hrodek lze identifikovat niky, do nichž byly vkládány lampy.³⁶ O širokém použití lamp v Egyptě již od Staré říše se zmiňuje i Hérodotos, který zapsal následující slova:

„Když Mykerinos³⁷ vyslechl, že je již o jeho osudu rozhodnuto, dal zhotovit množství lamp, a jakmile nastala noc, dal je rozsvěcet...“³⁸

Uzavřené lampy „antického typu“ se v Egyptě objevily v polovině 1. tis. př. n. l. jako importy v řeckých emporiích, odkud se poté šířily dále. Za helénismu a v rané době římské byla výroba lamp v Egyptě pod vlivem jiných oblastí, ale ve výzdobě se prosazovaly i typicky egyptské motivy. Šlo zejména o vyobrazení egyptských božstev a jejich atributů. Tvar samotných lamp se však zcela přizpůsobil vkusu „vládců“. V období římské nadvlády vznikl nový typ lampy vyráběný pouze v Egyptě, přesněji jen v oblasti Fajjúmské oázy, jde o tzv. žabí

³¹ Helck & Otto 1980, obr. na str. 913 – 914 – viz příloha I

³² Egyptské museum v Káhiře, místnost 20, JE 62111

³³ Helck & Otto 1980, 913

³⁴ Bernhard 1955, 92; Helck & Otto 1980, 913

³⁵ Viz příloha I

³⁶ Helck & Otto 1980, 915

³⁷ Tedy Menkauré, panovník 4. dynastie vládnoucí v letech 2532 – 2503 př. n. l.

³⁸ Hérodotos His. II, 133

lampy, které nebyly vypalovány, ale pouze sušeny na slunci. Na konci antiky se v Egyptě začaly rozvíjet různé typy koptských, či obecněji raně křesťanských, lamp.³⁹ V Egyptě a také v Mezopotámii se lampy pravděpodobně plnily zvířecím tukem, i když v Egyptě je doloženo i použití sezamového a dalších blíže neurčitelných olejů.⁴⁰ V Babylonii a na Sicílii bylo do lamp jako plnidla užíváno ropy.⁴¹ Od Nové říše se v Egyptě začal používat olivový olej,⁴² nejspíše díky kontaktům s řeckou oblastí, kde se takto užíval. Hérodotos uvádí slavnost světel ve městě Sais, kde byly zapalovány lampy, šlo o ploché misky naplněné speciální směsí oleje a soli, které vydržely hořet celou noc.⁴³

V Palestině a prostoru Levanty se od rané doby bronzové užívaly otevřené lampy, které vznikly lehkou změnou tvaru misky,⁴⁴ kdy byla tato na jedné či více stranách zmačknuta a zdeformovaná část okraje vytvořila hořák, v němž lépe držel knot. V ranějším období šlo o lampy s několika hořáky, později se většinou používal pouze jeden. Vývoj v této oblasti se velmi podobal okolnímu, jen některé typy přežily déle. Typ otevřené lampy se v některých částech Středomoří udržel po velmi dlouhou dobu, z Kypru jsou otevřené lampy známy ještě v nálezových situacích kladených do 2. stol. př. n. l. K uzavírání lamp došlo v Levantě až poměrně pozdě pod vlivem řeckých importů. Za helénismu a v době římské nadvlády se vývoj lamp řídil podle sousedního Egypta. S vývojem v Levantě zpočátku souvisí i vývoj punských lamp. Poměrně brzy však Kartágo svou mateřskou oblast předběhlo. O oleji do lamp v souvislosti s náboženskými úkony se mluví i ve Starém zákoně. V knize Exodus je olej ke svícení uveden mezi obětinami,⁴⁵ o málo dál je pak požadováno rozsvěcování lamp v chrámu.⁴⁶

V řecké oblasti se první lampy objevily v neolitu, tehdy šlo o hliněné misky. Řadu lamp pak známe v období minojském a mykénském. V této době se již objevují i lampy kovové⁴⁷ a kamenné⁴⁸, snad i fajánsové,⁴⁹ v podobě upravených misek s profilovaným okrajem tvořícím oblouk pro umístění knotu. Velmi specifickým

---

³⁹ Lampám vyráběným v helénistickém, římském a koptském Egyptě se budu věnovat v jiné části práce

⁴⁰ Helck & Otto 1980, 915

⁴¹ Bernhard 1955, 75

⁴² Bernhard 1955, 91

⁴³ Hérodotos His. II, 62

⁴⁴ Forbes 1997, 144 uvádí jako zdroj inspirace k tvaru hliněné otevřené lampy mušle, které se též mohly pro tento účel používat

⁴⁵ Exod. 25, 6; 35, 8, 1428

⁴⁶ Exod 27, 20; Levit. 24,2

⁴⁷ Bernhard 1955, 90

⁴⁸ Bernhard 1955, 93

⁴⁹ Evans 1921, 540, fig. 356 - lampou by mohly být dvě z nádobek zde vyobrazených

přizpůsobením je lampa z červeného vápence v podobě dekorativního egyptisujícího sloupu s papyrovou hlavicí tvořící miskou, pocházející z Royal villa v Knóssu, patřící do střední doby minojské III.⁵⁰ Kromě lamp miskovitěho tvaru, jaké byly nalezeny v Panagia houses v Mykénách,⁵¹ se používaly i kulovité nádoby opatřené malým ouškem pro zavěšení a hrdlem se zkoseným ústím sloužícím současně jako otvor pro nalévání oleje a hořák. Již v minojské a mykénské době se v řecké oblasti v lampách spaloval hlavně olivový olej. S příchodem Dóřů, zdá se, znalost lamp mizí.⁵² Dórové místo lamp používali k osvětlování pochodně, jak se odráží v Iliadě, Homérských eposech i dalších mytologických příbězích. Jen jedinkrát se například objevuje lampa v Odyssee.⁵³

Podle antických autorů se lampy zpět do Řecka dostaly, jako mnoho jiných znalostí, skrze Foiničany.⁵⁴ Lampy se v řecké oblasti znovu objevují až v průběhu 7. stol. př. n. l.⁵⁵ a zpočátku šlo nejspíše o importované otevřené foinické lampy. Řekové však brzy začali vyrábět vlastní lampy s postupně se zatahujícím okrajem a pozvolna se oddělujícím hořákem.⁵⁶ Obecně lze říci, že se lampy postupně uzavírají, až je na jejich vrchní straně ponechán pouze malý otvor pro nalévání oleje. Z přední části lampy je již v 6. stol. př. n. l. vytvořen oddělený hořák vybíhající mimo tělo. Výzdoba lamp byla prováděna barvou, jindy rytím či nalepováním reliéfních ozdob. Zdobeno bylo tělo lampy na bocích a plecích, u některých typů pak výzdoba přecházela i na hořák. O vznik náročně reliéfně zdobených a složitěji tvarovaných lamp se, na přelomu 4. a 3. stol. př. n. l., zasloužila změna ve výrobním procesu, kdy se místo vytáčení na kruhu začalo používat při výrobě vícedílných forem. Až do počátku 2. stol. n. l. se současně nadále v masovém měřítku vyráběly lampy vytáčené na kruhu. Kromě hliněných lamp se v Řecku používaly i lampy kovové a kamenné. Kamenné lampy se objevují od 7. stol. př. n. l. a jejich datování lze mnohdy provést podle výzdoby, která odpovídá tehdejšímu sochařství.⁵⁷ Kamenné lampy bývají polokruhové nebo kruhové, často členěné uvnitř přepážkami. Z kovů se i v Řecku pro výrobu lamp užívalo hlavně bronz, ale víme, že existovaly i lampy z drahých kovů. Řekové spalovali v lampách převážně olivový

---

⁵⁰ Evans 1921, 382 – 33, fig. 249

⁵¹ Mylonas 1987, 99 - 100

⁵² Bernhard 1955, 1955, 98; Beazley, 1940, 22; Perlzweig, 1963, 1

⁵³ Homér Odyssea, 19, 33-4, lampu zde však nenese smrtelník, nýbrž bohyně Athéna

⁵⁴ Klémens Alexandrijský Strómata, I, 16

⁵⁵ Heres 1969, 1

⁵⁶ Bernhard 1955, 99

⁵⁷ Beazley 1940, 23

olej,⁵⁸ ve Velkém Řecku se používalo „zemního oleje“, tedy nejspíše ropy,⁵⁹ ale jako plnidlo se mohl objevit i tuk obětních zvířat.⁶⁰ Bylo by také dobré uvést, že v 6. a 5. stol. př. n. l. jsou lampy prvně vyobrazovány na vázách.⁶¹

Na Apeninském poloostrově se používalo řeckých lamp pocházejících z městských států Velkého Řecka i importovaných z pevninského Řecka. Etruskové, zdá se, používali k osvětlování spíše svíce, jak napovídá množství svíců určených právě pro svíčky, nikoli pro lampy. Forbes dokonce uvádí, že mimo oblast Velkého Řecka se lampy rozšířily až ve 3. stol. př. n. l.⁶²

Římané k vývoji lamp výrazně přispěli až v době raného císařství. V předchozích obdobích se k osvětlování domů starých Latinů užívaly louče, lampy byly nejspíše brány jako zbytečně luxusní a „zženštilé“. Nálevní otvor lamp se již průběhu helénismu a počátku rané doby římské natolik zmenšil a mnohdy i přesunul mimo střed lampy, že vznikl dostatek místa i pro reliéfní výzdobu vrchní plochy lampy, nazývané od té chvíle medailon. Ten může nést florální, ornamentální či figurální výzdobu. Právě zdobené medailony je nejvýraznějším přínosem Římanů. Výjevy zde vyobrazené mohou být i značně složité. Krom zobrazení jedné figury, ať již lidské či zvířecí, nebo její části, se může objevit i scéna s mnoha postavami, příkladem mohou být výjevy z gladiátorských her či závody vozů v hipodromu. Hořák se u některých typů lamp v pozdní době římské, tedy ve 3. – 4. stol. n. l., znovu začlenil do těla lampy. Až ve 4. stol. př. n. l. přistupuje poslední materiál, z něhož se lampy v antice vyráběly, a to sklo. Sklo se ukázalo být velmi vhodným materiálem díky průchodnosti světla v co největší ploše samotné lampy.

První kolkované lampy se objevují v poslední čtvrtině 1. stol. př. n. l.,⁶³ až do konce 1. stol. n. l. však nebylo užívání kolků příliš rozšířeno.⁶⁴ Lze rozlišit, jestli byl kolek již součástí formy, tehdy se v něm mohou objevovat bublinky, stejně jako na celé lampě, způsobené nepřesným vyplněním formy.⁶⁵ Kolky lze podle Harrise rozdělit do čtyř skupin podle oblasti jejich rozšíření. První skupinu tvoří kolky, které se nerozšířily mimo místo, kde se užívaly, což však nejspíše nebylo příliš časté. Kolky druhé skupiny pokrývají menší oblasti, ale i celé provincie. Třetí skupina kolků jsou ty, které se

⁵⁸ Bernhard 1955, 75; Heres 1969, 1

⁵⁹ Plinius *Naturalis historiae*, 35, 179 uvádí přímo Agrigentum

⁶⁰ Bernhard 1955, 100

⁶¹ Heres 1969, 2

⁶² Forbes 1997, 156

⁶³ Bailey *CBM I*, 345 – 9; Harris 1980, 128 uvádí rok 20 př. n. l., případně roky těsně předcházející

⁶⁴ Harris 1980, 143

⁶⁵ Warner Slane 1990, 9

vyskytují v rozsáhlé oblasti, kupříkladu v celé evropské části Římské říše,⁶⁶ předpokládá se, že tyto lampy byly většinou vyráběny v severní Itálii.⁶⁷ Kolky čtvrté skupiny se rozšířily na obě strany Středozemního moře.⁶⁸ Zdrojem těchto lamp pak byla většinou nejspíše severní Afrika. V Pompejích a Herculaneu nebyla nalezena žádná lampa čtvrtého typu, je tedy pravděpodobné, že tento druh rozšíření se objevuje až po roce 79 n. l.⁶⁹ Některé kolkované lampy však nespádnou ani do jedné z uvedených skupin. Trochu mimo stojí i lampy vyráběné jako kopie kolkovaných lamp, které byly často produkovány v Pannonii a jiných provinciích.⁷⁰ Firemní lampy s širokým kanálem běžícím k hořáku byly všechny vyrobeny po roce 100 n. l.⁷¹ Kolkované nebyly jen firemní lampy, ale též jiné druhy lamp vyráběných v době římského císařství. Kolkování se udrželo i poté, co ve druhé polovině 3. stol. n. l. skončila výroba firemních lamp. Kolky mohou být, ale bohužel ne vždy, dobrým vodítkem pro dataci lampy – Harris uvádí, že je známo na 1700 latinských a 400 řeckých jmen,⁷² pokud bychom připočetli různé symboly používané jako značka dílny, pak bychom se dostali jistě k několika tisícům kolků, které mají, jak bylo uvedeno výše, mnohdy značně omezený prostor i čas výskytu. Není jistě bez zajímavosti, že kolky, které se objevují na firemních lampách, se nalézají takřka výhradně jen na jednom typu lamp, kdežto na lampách s figurální výzdobou, které se také člení do více, často dosti odlišných, typů, se můžeme setkat s totožným kolkem.⁷³ Dodnes však není vytvořen katalog, který by se zabýval pouze kolky na lampách,⁷⁴ ty se objevují vždy jako součást větších katalogů lamp a mnohdy nebývají ani přesně překresleny, či jsou zcela opominuty. Dovolila bych si na tomto místě odcitovat více než padesát let starou větu Romana Hakena, která, bohužel, příliš neztratila na platnosti:

„Kolky (signatury) pro nás doposud zůstávají uzavřenou knihou a osoby, kterým přináležejí, pouze mrtvými jmény“⁷⁵

K rozšíření různých typů lamp přispívali nejen obchodníci,⁷⁶ ale i přesuny legionářů mezi jednotlivými vojenskými tábory.⁷⁷ Úspěšné firmy, jako například

---

⁶⁶ Harris 1980, 129 - 130

⁶⁷ Harris 1980, 131

⁶⁸ Harris 1980, 129 - 130

⁶⁹ Harris 1980, 132

⁷⁰ Harris 1980, 135, 137

⁷¹ Forbes, 163

⁷² Harris 1980, 129

⁷³ Harris 1980, 131

⁷⁴ Výjimkou pro Španělsko je Balilova práce Marcas

⁷⁵ Haken 1958, 18

⁷⁶ Harris 1980, 142

FORTIS, pak měly „filiálky“ v některých provinciích.⁷⁸ Zdá se, že „filiálky“ mohly být označovány malými symboly přidanými do kolku, tyto symboly však mohly naznačovat i dočasnou kooperaci více dílen v jednom místě,⁷⁹ k té by mohlo dojít, pokud by šlo o příliš velkou objednávku s takřkajíc „šibeničním termínem“ zhotovení. Chyby ve způsobu přepisu kolku podle Harrise nutně neznamenají, že by šlo o neautorizovanou napodobeninu, ale spíše jde o práci člena „nadmárodní korporace“, který sice vyráběl kvalitní lampy v licenci známého podniku, ale nedokázal jméno firmy správně napsat. Naopak formy na výrobu lamp nelze považovat za neotřesitelný důkaz existence „filiálek“, může jít prostě o formy sejmuté z originálu a poté použité bez svolení původního výrobce. Na druhou stranu mohly být do provincií dováženy právě formy a lampy mohly být vyráběny autorizovanými výrobci na místě.⁸⁰ Jak z výše řečeného vyplývá, nejsme schopni, a nikdy nebudeme, určit, které lampy s kolky byly vyrobeny autorizovanými výrobci a jak velkou část nálezů tvoří lampy neautorizované. Žádný z antických spisovatelů se výrobou lamp a její organizací a jejich výrobci blíže nezabýval prostě proto, že předměty denní potřeby nejsou z hlediska učenců zrovna zajímavým tématem. Ostatně, kdo z nás ví, jak se vyrábí žárovka? A potkali jste někoho, kdo se na této výrobě podílí? Na existenci „filiálek“ výrobců lamp tedy usuzujeme jen nepřímo na základě tohoto jevu u jiných výrobních odvětví v Římské říši a ani archeologické nálezy nemohou tuto myšlenku nikdy plně potvrdit. Velice pravděpodobnou se zdá být taková organizace výroby, která by zahrnovala *institores*, tedy jakési nájemce či vedoucí jednotlivých dílen, které by zůstávaly tak říkajíc pod jednou „hlavičkou“, ačkoli takovou organizaci nemáme pevně doloženu ani u hrnčířství, ale u výroby terry sigilatty se něco takového jednoznačně uplatňovalo⁸¹

Bylo by nejspíše dobré aspoň na okraj uvést, kde se lampy používaly. Prvotní funkcí je samozřejmě osvětlení vnitřního prostoru sloužící k prodloužení denního světla či osvětlení míst bez přístupu slunečního svitu. Lampy byly tedy užívány v domech, chrámech a veřejných prostorech. To jsou prostory, kde bylo nalezeno velké množství lamp používaných za dlouhou dobu existence stavby.⁸²

---

⁷⁷ Harris 1980, 139

⁷⁸ Harris 1980, 141- 142

⁷⁹ Harris 1980, 138

⁸⁰ Harris 1980, 139

⁸¹ Harris 1980, 140 - 141

⁸² Williams, 2 uvádí, že většina lamp z Kenchreai byla nalezena v Ísidině chrámu, křesťanské svatyni a skladištích poblíž severního a jižního mola

Chrámly byly, podle všeho, osvětlovány neustále. Proto se v nich a v jejich nejbližším okolí, často v místech chrámových skladišť, nalezlo nejvíce lamp. O neustálém svícení lampou uvnitř svatyně svědčí i Pausaniova zmínka o celoročně svítící zlaté lampě v Erechteiu a Akropoli v Athénách.⁸³ Víme, že ulice v Pompejích a Stabíích byly osvětlovány velkým množstvím lamp stojících pod sochami bohů, ve výklencích na domech a v krámcích.⁸⁴ Obdobným způsobem byla zajisté osvětlena všechna města. Neustále hořely i lampy v chrámech a na hrobech. Hrobky postavené v raně křesťanském období v egyptské oáze Chárga jsou jasným dokladem, že v průčelí hrobek mohly být vytvořeny niky, do kterých byly zapálené lampy stavěny.⁸⁵ Vzhledem k tomu, že tyto hrobky jsou vystavěny na způsob obytných domů, jsou pro nás i vodítkem pro osvětlení měst a vesnic. Použitím lamp v domě, speciálně pak při činnostech, kterých se účastnily ženy, se v prologu k *Ekklesiázúσαι*⁸⁶ zabýval Aristofanés. Z Aristofana i z výjevů na keramice⁸⁷ lze vyvozovat spojení lampy s ženským světem a tedy prostředím *oiku*, řecké domácnosti. Lampy hořely v řadě uzavřených místností nejen v soukromých, ale též veřejných budovách, jako například v lázních či palácích.⁸⁸

---

⁸³ Pausanías Desc., 1.26.6-26.8.

⁸⁴ Forbes 1997, 170

⁸⁵ Viz obrazová příloha I

⁸⁶ Do češtiny překládáno jako Ženský sněm

⁸⁷ Např. The Metropolitan Museum Art 37.11.19; Lipari, Museo Archeologico Regionale T 1155

⁸⁸ Menzel 1969, 2

4. Druhy lamp podle materiálu a způsobu výroby

Lampy byly, jak už jasně vysvítá z předchozího textu, vyráběny z mnoha různých materiálů. Řazení této části práce je dáno četností jednotlivých výrobních materiálů u dochovaných kusů.

4.1. Hliněné lampy

Za nejběžnější velikost lampy je podle Warner Slane pokládán průměr 5 – 6 cm u lamp vytáčených na kruhu a 7 – 8 cm u lamp pocházejících z formy.⁸⁹ Pokud je tento odhad správný, pak jsou lampy z mnou uváděných sbírek nadprůměrně velké, u obou typů dosahují většinou 8 – 10 cm, lampa menší než 6 cm je v celém zkoumaném vzorku pouze jediná, navíc nenesou stopy opálení na hořáku a byla podle všeho symbolickou součástí hrobové výbavy. Řada lamp z formy naopak přesahuje 12 cm a lze je tedy považovat za velké. Odpovídají tedy spíše Harrisovým číslům, kdy délka průměrné lampy dosahuje 6-14 cm, šířka 5-9 cm a výška bez ucha 2-4 cm.⁹⁰ Je možné, že Warner Slane počítá velikost lampy podle samotného těla, pak by se její čísla blížila Harrisovým.

4.1.1. Z volné ruky

Nejstarším typem lamp jsou již neprofilované misky, druhým pak otevřené lampy. Ty mohly být vytvářeny z volné ruky, jak se dělo v Řecku. Z volné ruky byly některé řecké lampy vyráběny v 7. – 5. stol. př. n. l. V Palestině a přilehlých oblastech se takto lampy vyráběly již ve 3. – 2. tis. př. n. l., pravděpodobně však již i mnohem dříve. Lampy vyráběné z volné ruky lze dobře rozpoznat. Bez použití hrnčířského kruhu není možné dosáhnout přesného tvaru kruhové nádoby ani rovnoměrné tloušťky stěpu. Výroba lampy z volné ruky je poměrně nenáročná a nevyžaduje odbornou práci. Podle všeho byly lampy, stejně jako tzv. užitková keramika, vyráběny „podomácku“ a v případě poškození mohly být rychle nahrazeny.

4.1.2. Vytáčené na kruhu

To že je lampa brána jako vytáčená na kruhu znamená, že je pomocí hrnčířského kruhu vytvořeno její tělo. Již otevřené lampy a misky z konce 2. tis. př. n. l.

---

⁸⁹ Warner Slane 1990, 8

⁹⁰ Harris 1980, 128

byly na Blízkém východě a v Egyptě vytáčeny na kruhu a finálně případně dodělány v ruce. Kolem roku 650 se začaly vyrábět lampy na kruhu v Řecku, tento způsob výroby se udržel až do 1. stol. n. l.⁹¹ Lampy vytáčené na kruhu mají dolepovaný, v ruce zvláště dělaný, hořák a případně též ouško či opěrku pro držení. Otvor mezi hořákem a tělem lampy býval prorážen z vnitřku těla lampy.⁹² Pozůstatkem po vytáčení na kruhu jsou soustředné kruhy na dně či nožce. Pro lampy vytáčené na kruhu je typické kruhové tělo nejširší v polovině nebo případně ve třetině výšky. Vytáčení lamp na kruhu již při výrobě vyžaduje práci odborného řemeslníka – hrnčíře či snad již přímo výrobce lamp. Nelze předpokládat, že by s hrnčířským kruhem dokázalo zacházet příliš mnoho lidí.

V průběhu helénismu se objem lamp vyráběných na kruhu postupně snižuje, ale nejspíše nikdy úplně nezmizely. Broneer je uvádí kupříkladu v Korintu ještě ve 2. stol. n. l.⁹³ Na konci antiky dochází k „renesanci“ na kruhu vyráběných lamp a jejich užití pokračuje jak v arabském světě, tak v prostoru Byzance.

4.1.3. Z formy

Na přelomu 4. a 3. stol. př. n. l. se objevil třetí způsob výroby, a to z dvoudílné, případně i vícedílné, formy, který se udržel do 8. stol. n. l.⁹⁴ Výroba z formy postupně zatlačila předešlé způsoby výroby do pozadí. Důvodů bylo několik. Za prvé, lampy z formy bylo možné vyrábět ve velkém množství bez odchylek v podobě. Za druhé, po vytvoření formy byla výroba lamp méně pracná než u výroby na kruhu. Za třetí, do formy mohl hlínu plnit i méně zručný pracovník, který by výrobu na kruhu nezvládl. A konečně za čtvrté, lampy z formy mohly nést různorodou reliéfní výzdobu, což u lamp točených na kruhu nebylo příliš časté, jelikož se musela kompletně nalepovat na již vytočený kus, čímž se mohl poškodit.⁹⁵

Formy se dochovaly v poměrně velkém množství, lze z nich vycházet při rekonstrukci výroby lampy. Formy byly vyráběny z vysoce kvalitní, jemné hlíny, tedy z takové, kterou lze dobře a správně vypálit. Pro výrobu lampy bylo zapotřebí dvou, v případě zdobných uší, vyráběných zvláště, i více částí formy. Sama forma se

---

⁹¹ Broneer 1927, 337 uvádí polovinu 2. stol. n. l.

⁹² Broneer 1927, 332

⁹³ Broneer 1927, 331

⁹⁴ Perlzweig 1963, 9

⁹⁵ Nalepená reliéfní výzdoba se objevuje u některých lamp vyrobených ve 3. a 2. století př. n. l. v Knidu – Bailey CBM I, Q 273, Q 300, Q 311 a další

vyráběla podle terakotové předlohy, případně starší lampy,⁹⁶ i když osobně bych se klonila i k možnosti, že by mohly existovat předlohy vyrobené ze dřeva. Běžně se užívala spodní část formy určující podobu dna a hloubku těla lampy, která obsahovala i spodní část hořáku a počátek ouška. Horní část formy vytvářela vrchní, často zdobnější, plochu lampy spojenou s vrškem hořáku a s ouškem. Jednotlivě vytlačené části lampy se ještě za vlhka spojily a do vrchní strany byl, pokud nešlo již o součást formy, proražen nálevní otvor. Tyto zvláště proražené otvory lze velmi dobře poznat díky nepřesnému umístění, často skrze výzdobné prvky, případně odchýlení od přesného tvaru kruhu. Pokud bylo ouško páskové, pak bylo často nejspíše vyrobeno v ruce,⁹⁷ složitější ouška a ucha měla vlastní formy, v obou případech se dolepovala za vlhka k tělu. Ještě před vsazením do pece se lampy mohly potřít firnisem nebo později glazurou, je ale možné, že se tyto aplikovaly až po vysušení lamp v peci, tedy před tím, než byly lampy vypáleny.⁹⁸

Výrobci lamp používali současně několik forem, což lze doložit i díky pokaženým várkám lamp, tzv. vsadkám, které se v peci spekly nebo na které se pec při vypalování zřítily.⁹⁹ Mohly být vytvářeny formy pro zcela novou podobu lampy, ale velice často se setkáme, zvláště v provinciích, s kopírováním starších předloh, kdy se forma vyrobila z otisku sejmutého z originální lampy. Z lamp se takto dají sestavit několika stupňové řady, kde postupným otiskováním degraduje původní výzdoba. Lampy takto vyrobené jsou také zpravidla menší než originál,¹⁰⁰ což je dáno již skutečností, že za vlhka sejmutá forma se při vypalování o něco „srazí“. Jednotlivé formy se však používaly jen po krátkou dobu.¹⁰¹

4.2. Kovové lampy

Známe lampy vyrobené z bronzu, ze železa, ze zlata i ze stříbra. Dochovala se řada bronzových lamp, zvláště v hrobových kontextech či jako součást nálezové situace v prostoru obětíšť a svatyň. Lampy ze zlata a stříbra se nedochovalo mnoho, vzhledem k častému přetavování drahých kovů pro pozdější využití. Kovové lampy, které známě bývají buď velmi malé, či naopak jsou větší než běžně nacházené hliněné lampy. Malé

---

⁹⁶ Garnett 1975, 179

⁹⁷ Viz příloha č. II

⁹⁸ Forbes 1997, 160 - 161

⁹⁹ Fremersdorf 1922, obr. 73

¹⁰⁰ Harris 1980, 139

¹⁰¹ Haken 1958, 18

lampy byly nejspíše již předem počítány jako součást výbavy zemřelého na cestě na onen svět, velké pak sloužily i ke skutečnému osvětlování.

4.2.1. *Lité*

Největší množství kovových lamp představují lampy vyrobené z bronzu, které nebyly tolik vystaveny nebezpečí přetavení, jako ty z jiných kovů. Lze také říci, že zatímco zlaté kusy byly podle všeho určeny bohům a panovníkům, stříbrné kusy si mohli dovolit boháči a byly součástí diplomatických darů, tak bronzové lampy byly poněkud dostupnější a mohla si je dovolit i vyšší střední vrstva. Bronzové lampy byly nalezeny i na území České republiky. Vyzdvihla bych zvláště dvojhořákovou lampu z „královského“ hrobu v Mušově, kladenou do 1. – 2. stol. n. l.¹⁰² Obdobná je jednohořáková lampa vylovená z Obřího pramene u Lahoště.¹⁰³

Lité lampy byly nejspíše často zhotovovány pro účely chrámů, kde by mohlo jít o velmi velké kusy s několika hořáky. Kov byl pro tento účel jistě vhodnější než hlína, ať již z důvodů technologických či sakrálních.

Ze zlatých lamp byla asi nejznámější lampa vyrobená Kallimachem pro Athénu Polias v athénském Erechteiu.¹⁰⁴

„...Kallimachos zhotovil bohyni zlatou lampu. Naplní ji olejem a čekají do téhož dne příštího roku. Tak dlouho v ní olej stačí, ačkoli lampa svítí ve dne v noci. Knot je totiž vyroben z karpasijského lnu,¹⁰⁵ jediného lnu, který nehoří. Nad lampou se až ke stropu vypíná bronzová palma, která odvádí kouř. Kallimachos, který vyrobil lampu, nebyl prvořadým umělcem, ale...“

Podle Olgy Palagii mohla být tato lampa umístěna v nice, která se nachází v jihozápadním rohu západní stěny chrámu nad průchodem do předsíně karyatid.¹⁰⁶ Dovolím si předpokládat, že bronzová část mohla ve skutečnosti sloužit nejen jako kouřovod, ale též jako místo, kudy bylo možné lampu nenápadně doplňovat, případně i přímo jako jakýsi zásobník oleje. Pausaniás bohužel neuvádí, zda šlo o lampu s jedním či více hořáky. V případě jednoho by ale nebyl potřeba žádný kouřovod, pokud by tak nemělo být pouze dosaženo toho, aby kouř z lampy vystupoval nad střechu Erechteia.

¹⁰² Inv. č. 51/88-23, Pěška a Tejral 2002, 581

¹⁰³ Muzeum Ústí nad Labem, inv. č. 2024

¹⁰⁴ Pausanias Desc., 1.26.6-27.1.

¹⁰⁵ Karapsijským lnem je podle všeho myšlen azbest, který oheň vede, ale sám je nehořlavý

¹⁰⁶ Palagia Olga, A Niche for Kallimachos Lamp?, AJA Vol. 88, No. 4 (Oct., 1984), 515-521

Pokud by kouřovod měl být funkční, pak nemohl být zavěšen vysoko nad samotnou lampou.

Další známou zlatou lampou je dvojhořáková lampa z Ísidina chrámu v Pompejích, u níž se předpokládá, že byla věnována Poppaeou Sabinou a císařem Nerem.

4.2.2. Tepané

Tepané lampy se objevily již v době bronzové, většinou jde o kalíšky. Později však byly vytlačeny lampami litými, jejichž výroba byla méně náchylná k chybám a byla i bezpečnější pro výrobce. Pro vytepaní bylo potřeba použít silně zahřátý plech, který mohl výrobce popálit, ale také se mohl při špatném zacházení zcela znehodnotit.

4.3. Kamenné lampy

Kamenné lampy byly první, které se člověk naučil používat. V řecké oblasti se jich užívalo v době minojské a mykénské, stejně tak se znovu objevily již v archaické době.¹⁰⁷ Vyráběny byly v sochařských dílnách, stejně jako jiné kamenné kusy. Kamenné lampy bývají většinou polokruhové či kruhové s vystupujícími hořáky, často členěné přepážkami s vlastní nádržkou pro každý hořák. Z hlediska výzdoby lze některé z kamenných lamp považovat za miniaturní sochařská díla, mohou totiž být ozdobeny kupříkladu ženskými hlavičkami či rozetami,¹⁰⁸ objevuje se i reliéfní výzdoba. Mramorové lampy 7. a 6. stol. př. n. l. byly vyráběny na některém z ostrovů v Egejském moři, možná na Paru.¹⁰⁹ Krom lamp mramorových byly nalezeny i lampy z vápence či steatitové.

4.4. Skleněné lampy

Skleněné lampy¹¹⁰ se objevují až ve 4. stol. n. l., ale během jediného století se rozšířily po celém Středomoří. K jejich rychlému rozšíření došlo díky mnohem lepší schopnosti osvětlení, než mají kovové či hliněné lampy. V 5. stol. n. l. byla řada kostelů

---

¹⁰⁷ Beazley 1940, 23

¹⁰⁸ Beazley 1940, 24

¹⁰⁹ Beazley 1940, 38

¹¹⁰ Skleněným lampám se věnovala Jitka Doležalová ve své diplomové práci Římské skleněné lampy, kterou obhájila v roce 2009 na Ústavu pro klasickou archeologii Filosofické fakulty University Karlovy

osvětlena skleněnými lampami umístěnými v bronzových svícnech.¹¹¹ Lampy se vyráběly ze stejné skelné hmoty a ve stejných dílnách jako ostatní skleněné nádoby. Lampy byly vyráběny foukáním skla,¹¹² ale zcela výjimečně i z formy.¹¹³ Ve valné většině šlo o kónické nádoby vhodné pro umístění do objímky svícnu, případně s provrtanými otvory pro zavěšení na řetízky.¹¹⁴ Závěsné lampy mohou být i jiných tvarů. Objevují se například lampy vakovitého tvaru s rovným dnem a ostře odděleným krkem, který bývá přetažen několika dekorativními pásky tvořícími ucha zachycující řetízky.¹¹⁵ Závěsné lampy mohou mít i kulovitý tvar.¹¹⁶ Zcela výjimečná je výše uvedená lampa vyrobená z formy napodobující hliněnou, možná však spíše kovovou, předlohu.¹¹⁷ Ne příliš obvyklé jsou miskovité lampy.¹¹⁸ U některých lamp, kupříkladu lampy cylindrického tvaru v Corningském museu,¹¹⁹ je uprostřed zvýšeného dna dochována trubička pro zachycení knotu, ale většinou se ve skleněných lampách pravděpodobně užívalo plováku.

Součástí zpracovávaného materiálu jsou i dvě ze skleněných lamp, o nichž pojednávala jiná diplomová práce, proto nebudou uvedeny v katalogu lamp umístěném za textem.

---

¹¹¹ Fleming 1999, 101

¹¹² Jen pro zajímavost, jedním z mála dokladů počátků výroby foukaného skla v Římské říši je výzdoba medailonu hliněné lampy nalezené nedaleko Splitu, Fleming 1999, 138, pl. A 1

¹¹³ Hrob A 61 v Akko v Israeli

¹¹⁴ Whitehouse 2002, 111-112, inv. č. 55.1.8

¹¹⁵ Fleming, 1999, 114, fig. E 56

¹¹⁶ Whitehouse 2002, 227-228, inv. č. 61.1.1

¹¹⁷ Skleněná lampa z konce 1. či počátku 2. stol. n. l. napodobující hliněnou či kovovou předlohu nalezená v Poljudě je v Archeologickém muzeu ve Splitu – Inv. č. G 1616; podobná, ale až ze 3. – 4. stol je v muzeu v Trevíru inv. č. G 745

¹¹⁸ Whitehouse2002, 199, inv. č. 65.1.38

¹¹⁹ Whitehouse 2004, 148, inv. č. 75.1.111

5. Stojany k lampám, svícny a další příslušenství

K lampám nerozlučně patří různé stojany, svícny, lucerny, háky a řetízky, tedy předměty sloužící k umístění lamp na správné místo nebo umožňující jejich přenášení. Podobně jako lampy i tyto se vyráběly z různých materiálů, nejčastěji z hlíny a bronzu. Lze předpokládat široké použití netrvanlivých materiálů, v první řadě dřeva, o kterém se zmiňuje řada antických autorů.¹²⁰

Lucerny sloužily k jednoduššímu přenášení lamp a také snižovaly pravděpodobnost popálení plamenem, tělem či plnidlem lampy. Hliněné lucerny bývaly jednoduchého válcovitého či hranolovitého tvaru s částí stěny prolomenou otvorem sloužícím k vložení zapálené lampy, se stříškou a připojeným držadlem. Bronzové lucerny měly stejný tvar, ale místo plných stěn jen několik bronzových prutů, mezi nimiž byly tenké plátky rohoviny, slídy či později skla,¹²¹ dávaly tedy mnohem více světla.

---

¹²⁰ Cicero Ad Quintum Fratrem, III, 7; Martialis XIV, 44; Petronius 95

¹²¹ Forbes 1993, 170

6. Antické lampy v českých a moravských sbírkách a nálezech

Antické lampy nalezneme v řadě českých a moravských muzeí, podobně jako ve sbírkách mnoha hradu a zámků. Nikdo také neví, kolik antických lamp se nachází v nejrůznějších soukromých sbírkách v České republice. Podobně jako mince jsou totiž lampy jedním z nejoblíbenějších sběratelských artiklů. Důvodem byla a stále zůstává zcela jistě i cena.¹²² Lampy vždy patřily ke snadno dostupným suvenýrům, přivázeli je tedy ze svých cest i méně majetní cestovatelé.

Velkou sbírku lamp, pocházejících převážně z doby římského císařství, vlastní Národní muzeum. Jde o jednu z mála zpracovaných sbírek antických lamp v České republice. Ostatní sbírky jsou poněkud menší a mnohdy čítají jen několik kusů či se lampa objeví ve sbírce „kuriosit“ jako solitér. V těchto případech jde většinou o římské tzv. obrazové lampy, které byly pro svou výzdobu nejvíce vyhledávány. Obecně lze říci, že římských lamp je v českých a moravských sbírkách mnohem více než řeckých a helénistických. Jen velmi zřídka se pak objevují lampy starší.

Kromě lamp dovezených na naše území v moderní době, nalezneme v řadě sbírek i lampy, které byly na našem území nalezeny. Lampy nebyly objeveny pouze v prostorech, kam Římská říše přímo zasáhla, ale i v místech ležících daleko mimo její vojenský, nikoli však obchodní a kulturní, dosah. Jednou z nejseverněji nalezených lamp je bronzový kus nalezený v Obřím prameni u Lahoště.¹²³ Několik lamp z různých období bylo nalezeno i na území Prahy. Na území České republiky bylo nalezeno několik desítek antických lamp, ty ale nebudou součástí práce.

Ve sbírkách na území České republiky se k roku 1956 nacházela pouze jediná forma k výrobě lamp,¹²⁴ a to v Moravském zemském muzeu. Část formy pro výrobu pozdně římské lampy vlastní v současnosti též ÚKAr.

---

¹²² „Obyčejnější“ lampy je dnes možné zakoupit již za cenu nepřesahující 50 \$, tedy v případě legálního nákupu s certifikátem ověřujícím pravost a původ

¹²³ Muzeum Ústí nad Labem

¹²⁴ Haken 1958, 27

7. Dějiny zpracovávaných sbírek

Znalost dějin zpracovávaných sbírek je závislá na stavu dochování inventárních knih a dalších archivních materiálů. Jejich dohledávání je časově velmi náročná činnost, která přesahuje rámec zvoleného tématu práce a bude provedena později.

Než se budu blíže věnovat jednotlivým sbírkám, pokusím se osvětlit důvody, které vedly ke vzniku fenoménu sběratelství antických předmětů, jenž se projevil zejména na přelomu 19. a 20. století. Antické lampy představují jen jednu z částí těchto sbírek. Jedná se však o jedny z nejčastěji zakupovaných předmětů.

7.1. Fenomén sběratelství antických předmětů

Lze říci, že vznik fenoménu sběratelství antických předmětů v poslední čtvrtině 19. století, má několik socioekonomických kořenů.

7.1.1. Snaha o vyrovnání se aristokracii

Nejobecnějším kořenem pro vznik jakýchkoli soukromých sbírek mimo původní aristokracii byla bezesporu již od konce 18. století snaha střední třídy a později zejména „zbohatlíků“ z řad úspěšných podnikatelů vyrovnat se této společenské vrstvě. Musíme brát v potaz skutečnost, že základním rysem lidské psychiky je snažit se přinejmenším vyrovnat někomu, koho považujeme za svůj vzor, a překonat toho, kdo je podle nás méně schopný. Tak se podnikatelé, povyšovaní často mezi nižší šlechtu, snažili budováním sbírek vytvořit zdání rovnosti se starými rody. Dalším stupněm pak bylo přenesení této snahy postupem času mimo nejbohatší kruhy na další stupeň společenské pyramidy. K tomuto posunu dochází nejspíše kolem roku 1870.

7.1.2. Dopravní dostupnost „antické oblasti“

V průběhu 2. poloviny 19. století se, díky stavbě železnic, opticky zkrátily vzdálenosti. První parní vlak z Vídně přijel na dnešní Masarykovo nádraží v Praze 20. srpna 1845, Olomouc byla připojena již o čtyři roky dříve, Brno dokonce v roce 1839. Železniční síť v Habsburské monarchii se sice zahušťovala jen pomalu, ale do 70. let 19. století byla vybudována většina páteřní sítě. Zatímco dříve bylo středomoří pro obyvatele Českých zemí jen velmi složitě přístupné a na takovou

cestu bylo nutné počítat s hodně dlouhým časem a dostatečným finančním obnosem, nyní bylo možné se do Itálie i dalších zemí dopravit v průběhu maximálně jednoho týdne, a to vcelku pohodlně a bezpečně. Dříve nedosažitelné země se staly dostupnými i pro střední třídu. Do středomoří ostatně již dříve vedly kroky řady umělců a je možné, že někteří romantičtější jedinci se vydávali právě po jejich stopách.

7.1.3. Finanční dostupnost předmětů

Drobné antické předměty bylo v zemích jejich původu možné zakoupit za poměrně malou částku a poté je ukazovat jako kuriozitu z cest. Když se takových „cetek“ nahromadilo více, případně vznikla možnost využít takový předmět jako důkaz vlastní „velkodušnosti“, stávala se kuriozita součástí nově vznikající muzejní sbírky. Dárce tak zvyšoval svou společenskou prestiž v očích spoluobčanů. Nejlepší kusy většinou darovali vysoce postavení členové společnosti v dané oblasti. Mohlo jít o notáře, lékaře, duchovní či vysloužilé vojáky.

7.1.4. Vznik spolků

V průběhu 19. století vznikaly i v menších městech různé podpůrné spolky, ve 2. polovině 19. století se často jednalo po vzoru velkých měst (Prahy a Brna) o spolky muzejní. Za období velké vlny vzniku muzeí lze označit 70. a 80. léta 19. století, kdy vzniklo kupříkladu muzeum v Olomouci, které bylo v roce 1883 prvním českým muzeem ve východní části Českých zemí. Současně vznikla i městská muzea kupříkladu v Moravské Třebové či později v Českém Brodu, podobně jako muzea umělecko-průmyslová například v Liberci, Brně a Praze. Založením muzea zvyšovalo svou prestiž celé město.

7.1.5. Inspirace soukromými šlechtickými sbírkami a zahraničím

Obyčejným laikům se započaly otvírat i některé soukromé, povětšinou šlechtické, sbírky. Zpřístupnění sbírek, ať již původně soukromých (Ludvík Salvátor Toskánský) či muzejních, je zajisté jen jedním z kořenů zájmu o antické předměty. Podnětem k založení vlastní sbírky se tak mohla stát nejen návštěva „antické oblasti“, ale též některého z měst, kde již vzniklo muzeum s antickými nálezy. Takovým městem byla v první řadě Paříž, kde byl Louvre s královskými

sbírkami zpřístupněn již za Napoleona, dále pak Řím s papežskými uměleckými sbírkami, Mnichov, Berlín a konec konců i Vídeň. Vlna zakládání muzeí se v té době rozhodně neomezovala pouze na naše území, dosti vzdáleným místem, které též patří do této vlny je Metropolitní muzeum v New Yorku založené v roce 1870,¹²⁵ či Museum of Fine Arts v Bostonu otevřené v témže roce.

7.1.6. Vzdělanost a zájem o historii

V potaz je nutno brát i zvyšující se úroveň vzdělání. Žáci gymnázií se běžně setkávali s díly řeckých i římských klasiků. Jistě se mezi nimi našlo poměrně mnoho těch, kteří se chtěli osobně dostat na místa, o kterých se jen učili. Zde mohu uvést příklad studenta Franze Wölfla, který ze své cesty na Leukas / Lefkadu přivezl do Městského Muzea v Moravské Třebové tři nádoby, u nichž uvedl, že pocházejí z míst, kde kopal Dörpfeld.¹²⁶ Právě přítomnost děl klasických autorů ve výuce mohla být zásadním, i když poněkud opomíjeným, důvodem, proč se mnoho dobře situovaných lidí rozhodlo pro vytvoření antické sbírky. Antiku měli pevně spojenou s představou krásy a dokonalosti, jak jim ji podávali jejich učitelé. Se zvyšující se úrovní vzdělání je pevně spojena lepší dostupnost informací o nalezených předmětech.

Od 2. poloviny 18. století probíhaly vykopávky měst pod Vesuvem,¹²⁷ v průběhu století 19. začaly být ve velkém odváženy antické kusy z Řecka i dalších zemí zejména do Anglie, Francie a Německa. Z tohoto pohledu lze jen litovat, že Rakousko, ani posléze Rakousko-Uhersko, nebylo koloniální mocností. Přesto i vídeňská muzea získala řadu zajímavých kusů, k jakým neměla česká a moravská muzea šanci se dostat, protože naše země byly z tohoto pohledu pouhou periferií. Ke konci 19. století byly knihy pojednávající o těchto objevech poměrně dostupné i ve městech na Českém území.

Přesto všechno již v roce 1827 začalo vycházet nejstarší z archeologických periodik na našem území - *Časopis společnosti vlastenského Musea v Čechách*, dnešní *Časopis Národního Muzea*¹²⁸. *Památky Archeologické* pak přibýly od roku

---

¹²⁵ Otevřeno bylo roku 1872

¹²⁶ Inventární kniha muzea

¹²⁷ Odtud pocházela většina jedné z nejstarších a bezpochyby i nejhodnotnějších antických sbírek na našem území – sbírky barona Františka Kollera

¹²⁸ od roku 1830 nazývaný *Časopis Českého musea*, po roce 1855 *Časopis Musea království Českého* a konečně od roku 1920 nese dnešní název *Časopis Národního Muzea*

1854. Ve 2. polovině 19. století začínají více vycházet i místní noviny, které často přinášejí informace o archeologických nálezech v dané oblasti. Obdobně se objevuje velká řada knih pojednávajících o historii, též samostatné o starověku, a městské spolky, zvláště vzdělávací a muzejní začínají zvát na přednášky i kapacity z pražské či vídeňské univerzity

7.1.7. Stavební a hospodářské změny

Zhruba v polovině 19. století se v českých zemích výrazněji prosadila tzv. hluboká orba, na přelomu 19. a 20. století i velmi hluboká orba, kdy bylo obraceno i více než 50 cm půdy, v případě vinic jde dokonce o více než 1 metr.¹²⁹ Po provedení takového typu orby bylo na polích často možné nalézt nějaký střep, při kopání základů budov¹³⁰ a v pískovnách pak při velkém štěstí celou nádobu, ať již keramickou či kovovou, občas starý hrob, při neuvěřitelné shodě náhod se nacházely i mince či dokonce mincovní poklady.¹³¹ „Když lze takové věci nalézt u nás, kde ani nevíme, kdo žil, jaké věci pak musejí být tam, kde žil Caesar a jemu podobní?“ řekla si zajisté řada lidí.

7.2. Dějiny sbírek

Nyní tedy již k samotným sbírkám. Podám zde dějiny jednotlivých institucí a uvedu několik jmen nejvýznamnějších dárců.

7.2.1. Moravská galerie

Moravské průmyslové muzeum, dnes Uměleckoprůmyslové muzeum, od roku 1961 součást Moravské galerie, bylo založeno 8. května 1873 na shromáždění Moravského průmyslového spolku. Fakticky vzniklo až o půl roku později 2. prosince 1873, jako spoluzakladatel je u tohoto data uváděna Obchodní a živnostenská komora. První sbírkové předměty získané na světové výstavě ve Vídni byly umístěny v prostorách zakladatele muzea - Moravského průmyslového spolku.

---

¹²⁹ K vývoji zemědělství více viz Beranová Magdalena a Kubačák Antonín 2010, Dějiny zemědělství v Čechách a na Moravě, Praha

¹³⁰ Na konci 19. století se velmi rychle rozrůstala města a vznikala řada průmyslových podniků, které stavěly své provozní budovy na okrajích již osídlených ploch

¹³¹ Jak se stalo v Podmoklech, kde se roku 1771 podařilo ze břehu potoka vyjmout několik tisíc převážně zlatých mincí. Pro poklad to ovšem šťastný den nebyl, většina mincí byla roztavena na mincovní kov

Teprve v roce 1882 byla započata výstavba samostatné budovy podle plánů tehdejšího ředitele muzea Johana G. Schöna. Neorenesanční budova na brněnské okružní třídě oddělující centrum města od vrchu s hradem Špilberkem,¹³² inspirovaná vídeňskými stavbami Gottfrieda Sempera, byla pojata velkoryse jako reprezentativní stánek pro uložení sbírek, výstavní účely i přednáškovou činnost. Budova byla slavnostně otevřena 17. února 1883. Po rozhodnutí uspořádat v těchto prostorách císařskou jubilejní výstavu v roce 1888 se přistoupilo k přístavbě, která byla dokončena během čtyř měsíců a svým novátorským řešením, zvláště konstrukcí dvojitého stropu světlíku a spojovací galerií, se stala reprezentativním stánkem umění.¹³³

První předmět byl do inventární knihy zapsán 20. 10. 1874, do konce roku čítala sbírka 1049 kusů, na konci roku 1875 jich bylo 1232. Během prvních dnů byly zapisovány desítky předmětů, lze tedy předpokládat, že předměty se scházely již před začátkem inventarizace. První zaznamenaný originální předmět antické sbírky byl zapsán 19. 2. 1875, pod číslem 1063 a šlo o tzv. firemní lampu z přelomu 1. a 2. stol. n. l., dárce byl zemský stavební rada Ullrich z Brna. O vývoji sbírky se lze dozvědět z dochovaných inventárních knih,¹³⁴ v nichž je u všech předmětů až do 50. let 20. století vždy uveden dárce a den darování, případně i odkud byl předmět původně získán. Předměty často přicházely ve větších celcích, mnohdy se původně jednalo o součásti soukromých sbírek, v nichž se nalézaly nejen antické předměty. Dárci bývali většinou soukromé osoby z nejrůznějších oblastí života, na jedné straně kníže Jan II. z Lichtenštejna, na druhé straně nám dnes již nic neříkající starožitník Sommer, někde mezi nimi stojí ve své době opěvovaný sochař a medailér Heinrich Kautsch. Egyptské předměty daroval i paša Heinrich Brugsch, jeden z nejvýznamnějších německých egyptologů své doby.

Jen krátce bych na tomto místě chtěla zmínit, jaké předměty se staly součástí sbírky. Asi nejčastěji se objevují lampy různých typů a stáří, většinu z nich by bylo možno datovat do doby raného římského císařství, tedy principátu.¹³⁵ Další velmi početnou skupinu tvoří řecká a jihoitalská červeno-figurová keramika z doby

---

¹³² Dnešní Husově ulici

¹³³ <http://www.moravska-galerie.cz/cs/moravska-galerie-v-brne/sbirky/uzite-umeni/>

¹³⁴ Zachované inventární knihy pocházející z 19. století jsou v našem prostoru poměrně vzácné, jelikož jich značná část byla zničena v době obou světových válek, hlavně pak ke konci 2. světové války

¹³⁵ Nadále budu používat označení principát, podobně jako u pozdějšího období římských dějin se po prvním použití budu držet označení dominát

mezi 5. a 3. stol. př. n. l., keramika černo-figurová je naopak zastoupena pouze dvěma kusy. Mnoho předmětů obsahuje i skupina antického skla datovatelná převážně do 2. stol. n. l. Velmi malou skupinou je plastika. Poněkud mimo, a to i svým uložením, stojí sbírka šperku, kam spadají náušnice, prsteny, náhrdelníky a zejména množství gem zasazených do pravděpodobně novodobých prstenů.

Nejkvalitnější sbírku bezpochyby daroval roku 1880 Jan II. z Lichtenštejna.¹³⁶ Tvořena je celkem třiceti sedmi předměty, z nichž největší část tvoří lampy. Nachází se v ní i šest jihoitalských červeno-figurových nádob, pět kráterů různých typů a jedna pelika. Ty patří k ozdobám nejen této sbírky, ale i českých sbírek vůbec. Z hlediska umělecko-historického je nutno připomenout též nádobu se sirénou z geometrického období.

7.2.2. Vlastivědné muzeum v Olomouci

V případě Vlastivědného muzea se pátrání po dějinách sbírky setkal s, bohužel celkem častým, problémem. V muzeu se totiž nedochovala příslušná přírůstková kniha. Lze tedy pouze konstatovat, že sbírka byla sestavena z více níže uvedených zdrojů.

První museum bylo v Olomouci založeno roku 1848 při nedělní škole pro tovaryše, ta byla tři roky nato zavřena a s ní zaniklo i museum. Roku 1873 bylo založeno Umělecko-průmyslové museum (Das Franz Josef Gewerbe Museum). O šest let později vzniklo i Městské historické museum. Roku 1909 pak bylo otevřeno Městské přírodovědné museum (Das Erzherzog Josef Ferdinand Museum), kde byla uložena i egyptská sbírka. Vedle předchozích „velkých“ muzeí působil v Olomouci od roku 1883 Vlastenecký spolek musejní, jehož sbírky daly vzniknout Vlastivědnému muzeu v Olomouci, odtud pochází většina sbírky archeologické, nikoli však, pravděpodobně, antické. Cenným pramenem pro poznání historie tohoto muzea je zejména Časopis Vlasteneckého spolku muzejního vydávaný od roku 1884. Roku 1924 byla sloučena tři musea – umělecko-průmyslové, přírodovědné a historické, čímž vzniklo Městské museum. Ke konečnému sloučení muzeí došlo, v roce 1951. K předmětům z jednotlivých muzeí byly přiřčeny i sbírky Cyrilometodějské bohoslovecké fakulty University Palackého v Olomouci. Většinu současné sbírky tvoří suvenýry z cest do Itálie a Řecka, i když jsou

---

¹³⁶ Celý jeho titul, zapsaný i v inventární knize, zní jeho osvícenost vládnoucí kníže Johann II. von und zu Lichtenstein, více k jeho životu viz. příloha III

zastoupeny i různé oblasti východního Středomoří. Jen u několika předmětů je v kartách zaznamenán původ.

Nejvýznamnějším dárcem, jehož sbírka starověkých předmětů se nakonec ocitla ve Vlastivědném muzeu, byl bezpochyby Josef Ferdinand Salvátor z toskánské větve habsburského rodu. Většinu jeho sbírky tvořila egyptiaka a byla tedy při scelování egyptských sbírek převedena do Náprstkova muzea v Praze. Ve VMO zůstal jen zlomek sbírky představovaný většinou právě antickými lampami.

7.2.3. Městské muzeum v Moravské Třebové

Lampy jsou součástí obou skupin, v nichž se v Městském Muzeu v Moravské Třebové nalézají antické předměty. Ve sbírce „Malá Asie“ jsou čtyři lampy, v archeologické sbírce pak sedm lamp. Jedna lampa, tentokrát bronzová, je i součástí egyptské sbírky.

Vzdělávací spolek, který založil muzeum, vydával od roku 1883 každoročně seznam členů spolku a darů pro muzeum. Lze předpokládat, že prvně uvedení členové byli i členy zakládajícími. Víme tedy, že v uvedeném roce byl členem spolku notář Franz Kupido, který je totožný s dárcem pro dnešní Uměleckoprůmyslové museum – Moravskou galerii. Pravděpodobně již před rokem 1883 věnoval vznikajícímu muzeu lampu zapsanou pod číslem 10. Z darů lamp se mi časově podařilo dohledat jen několik. Roku 1904 věnoval Fritz Phyllipp, pravděpodobně syn či jiný příbuzný Josefa a Marie Phylippových, zakládajících členů spolku, hrobové nálezy ze Smyrny v Malé Asii. Popsány jsou jako římské „nádoby na slzy“ ze skla a hlíny a lampy. Ztotožnit je lze s lampami pod přírůstkovými čísly 1865 a 1866. Roku 1910 daroval římskou obrazovou lampu muzeu páter Karl Karafiat působící v oblasti Šluknova a později Teplic. Tuto lampu si přivezl z římských katakomb. U dalších předmětů je pro rok darování nutné vycházet z přírůstkových čísel v knize. Ne vždy se zatím podařilo ztotožnit předmět s některým z nich. Poměrně dobře lze určit připsání bronzové dvouhořákové lampy z Théb, která byla součástí daru L. V. Holzmeistera. Jeho egyptská sbírka byla zapsána krátce před 17. červencem 1912. Další lampy byly věnovány do muzejní sbírky ještě před koncem 19. století.

7.2.4. Regionální muzeum Kolín – Podlipanské muzeum Český Brod

Podlipanské muzeum v Českém Brodě bylo založeno v roce 1896, patří tedy až na konec 1. vlny zakládání městských muzeí. Muzeum sídlí v pozdně secesní budově, postavené podle projektu architekta Antonína Balšánka, který navrhl mimo jiné Obecní dům v Praze. Zajímavá je výzdoba samotné budovy. Nad vchodem se nachází štukový znak města Českého Brodu, hlavním výzdobným prvkem uliční fasády je reliéf „Uvítání Mistra Jana Husa v Českém Brodě roku 1409“, který je dílem sochaře Josefa Škody z roku 1928. Do fasády byly zazděny i architektonické prvky ze zrušených historických staveb ve městě. Budova byla stavěna v letech 1927 – 1930, ač projekt byl vypracován již v roce 1914. Navíc byla realizována jen asi polovina zamýšlené budovy.¹³⁷

Antické předměty nalézající se ve sbírce Podlipanského muzea pocházejí všechny od jediného dárce, jsou součástí sbírky darované Josefem Zounkem, který byl významným mecenášem nejen této instituce.¹³⁸ Jsme v jisté výhodě oproti dalším institucím, jelikož Zounek současně se sbírkou, kterou tvořila archeologické, geologická a přírodovědná část, dodal i své vlastní inventáře. U archeologické sbírky se tento „sešit“ dochoval. Je otázkou času, kdy bude hotovo přiřazení původních čísel k předmětům.

---

¹³⁷ Více na <http://www.kolin.cz/muzeum/expozice.htm>

¹³⁸ V patře muzea nalezneme tzv. Zounkovu síň a ve věži budovy byly po určitou dobu přechovávány trosky jeho druhé sběratelské vášně, či spíše sběratelské a pěstitelské vášně – šlo o rozsáhlou kolekci kaktusů, více k J. Zounkovi viz příloha č. IV

Závěr

Vzhledem k tomu, že lampy byly v antice předmětem běžné denní potřeby, je jejich množství v nálezech i sbírkách opravdu obrovské. Většinou se sice jedná spíše o jednotlivě nalézané kusy, jsou však známa místa, kde se lampy a jejich zlomky musely hromadit po celá staletí. Taková místa napomáhají lepším časovým zařazením jednotlivých typů lamp. Bohužel, není v současnosti většina lamp v muzejních sbírkách přesněji zpracována, což poněkud stěžuje práci s nimi.

Lampy jsou jedním z nejčastěji nalézaných a sbíraných antických artefaktů. K jejich zakoupení vedla kupující, zvláště v 19. a na počátku 20. století, mnohdy spíše krása a elegance tvarů, než fakt, že se jedná o lampu. Důležitým faktorem byla i cena a velikost těchto předmětů. Ve zpracovávaných sbírkách jsou většinou shromážděny zcela nepoškozené kusy, výjimečně chybí ouško či část hořáku. Již při nákupu se pravděpodobně přihlíželo k zachovalosti kusu.

Většinu lamp vyobrazených v katalogu, lze určit díky dohledaným paralelám, několik lamp má paralely pouze tvarové, necelá desítka pak bližší paralely postrádá zcela a bylo možné je zařadit pouze rámcově. Výjimečné byly při určování případy, kdy se podařilo dohledat naprosto přesnou paralelu, s níž by určovaná lampa mohla mít totožnou matici.

Je až s podivem, že na tak malém vzorku, představovaném sto jedenácti kusy, lze dobře sledovat celý průběh vývoje antických lamp od otevřených lamp až k lampám byzantským a islámským. Největší pozornosti sběratelů se však dostalo lampám helénistickým a raně římským, které dodnes udivují svým vysokým estetickým účinkem.

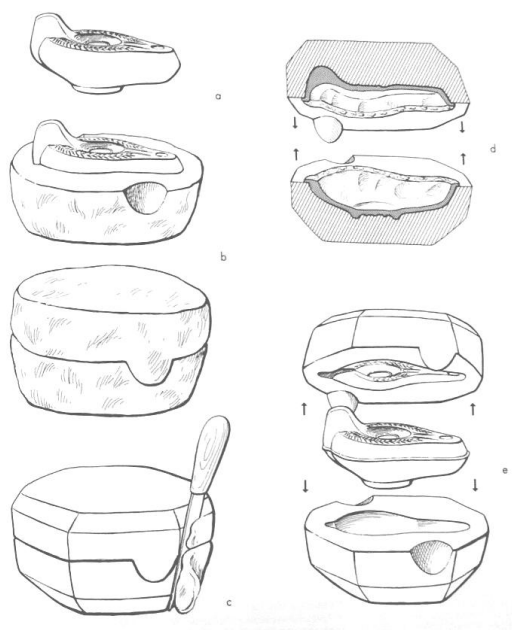

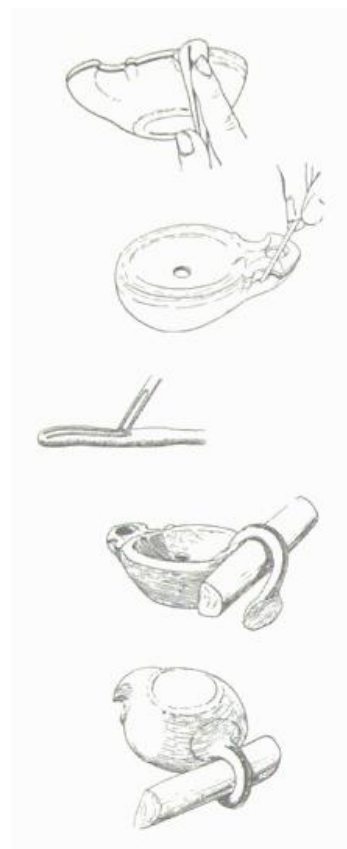
Příloha č. II

Výroba lampy z dvoudílné formy

Převzato z Goethert 1997, 17

dohotovění lampy po vyjmutí z formy
převzato z Goethert 1997, 18

Příloha č. III

Jan II. Josef František z Lichtenštejna (5.10.1840 Lednice – 11.2.1929 Valtice)

Jan II. byl jedním z nejdéle vládnoucích monarchů v dějinách Evropy, celkem šlo o 70 let a 3 měsíce. Byl synem Aloise II. Josefa Lichtenštejna a jeho manželky Františky de Paula, hraběnky Kinské. Nikdy se neoženil, ale o to pilněji shromažďoval sbírky, včetně antické. Velkou část jich věnoval do různých muzeí, včetně Františkova muzea, tedy dnešního Moravského zemského, a Uměleckoprůmyslového muzea v Brně. Zvláštní je jeho spojení s Opavským muzeem. V místě dnešní budovy stál zámek, který kníže roku 1890 prodal. Jan II. se později stal jedním ze štědrých dárců nově vzniklého muzea v Opavě.

Lichtenštejnským knížetem se stal v roce 1858.¹³⁹ Panství Jana II. se rozkládalo na jižní Moravě, v okolí Opavy a Krnova, v dnešním Lichtenštejnsku i dalších částech bývalé habsburské monarchie. Roku 1861 zavedl v Lichtenštejnsku konstituční monarchii, dal mu plnou suverenitu, vydal dvě ústavy s ustanovením demokraticky voleného parlamentu a úplné nezávislosti země. Území Lichtenštejnska rozdělil na dva správní celky, Oberland (Vaduz) a Unterland (Schellenberg). V r. 1866 jednostranně vystoupil z Německého spolku a vyhlásil Prusku válku s 66 vojáky, války se zúčastnil na straně Rakouského císařství, a jelikož Lichtenštejnsko nebylo do mírové smlouvy po skončení Prusko-rakouské války začleněno, je s neexistujícím Pruskem stále ve válečném stavu. Po vypuknutí 1. světové války vyhlásilo Lichtenštejnsko neutralitu a v zahraniční politice se začal orientovat na Švýcarsko, v roce 1924 přijalo Lichtenštejnsko jako své platidlo švýcarský frank. Po roce 1918 Československo neuznalo suverenitu Lichtenštejnska a jeho vládnoucímu rodu odmítlo po pozemkové reformě jakékoliv kompenzace, kníže tak přišel o 660 km² z 1551 km² pozemků, které mu na československém území patřily. Lichtenštejnská ústava byla pod patronátem Jana II. přepracována v roce 1921.

---

¹³⁹ Jen pro zajímavost, v témže roce uspořádal Jan II. v Lednici první výstavu vína

Příloha č. IV

Josef Zounek (19.10.1856 – 28.12.1927)

Pocházel ze statkářské rodiny žijící v Mrzkách cca. 15 km jihozápadně od Českého Brodu. Roku 1908 - 1909 se účastnil výpravy do Orientu. Postupně navštívil Alexandrii, Káhiru, putoval po Nilu v Egyptě, odtud přes území historické Palestiny, takzvanou Levantu, a Balkán zpět domů. Ze svých cest přivezl řadu starožitností, z nichž některé věnoval právě Podlipanskému muzeu v Českém Brodě.

O životě Josefa Zounka máme jen velmi málo zpráv, ačkoli musel být poměrně známou osobou nejen ve svém okolí. Na rubu pamětní mince, kterou si nechal v roce 1916 vyrazit ve Vídeňské mincovně, se sám charakterizuje jako „rolník na odpočinku, sběratel mincí, pěstitel kaktusů“. Narodil se v rodině Františka Zounka, který vlastnil rozsáhlý statek č. 19 v Mrzkách. V únoru 1881 se oženil s Alžbětou Novákovou. Narodilo se jim celkem devět dětí, z toho tři syny, přesto majetek zdědil syn nejstarší dcery. Prvorozený syn Ladislav pravděpodobně padl v 1. světové válce, data úmrtí dalších dětí se zatím nepodařilo dohledat. Na počátku 20. století měly polnosti a lesy patřící ke statku Josefa Zounka rozlohu přibližně 100 hektarů, jejich majitel si tady mohl dovolit být štedrým mecenášem, sběratelem i cestovatelem. Stejně jako jeho nejbližší, s počínul i Josef Zounek po smrti v rodinné hrobce na hřbitově v nepříliš vzdálených Tismicích.

O jeho dobrých stycích ve vědeckých i politických kruzích svědčí i historie jeho numismatické sbírky. Tuto sbírku čítající několik set kusů předal J. Zounek na osobní přání T. G. Masaryka do Národního Muzea. S Masarykem se Zounek osobně setkal. O pravděpodobně velmi vysoké kvalitě této sbírky svědčí nejen zájem zahraničních institucí o její zakoupení, ale i skutečnost, že Josef Zounek byl zakládajícím členem Numismatické společnosti československé.¹⁴⁰ Za sbírku obdržel od Zemského českého výboru 300000 Kč

Část peněz utržených za numismatickou sbírku, přesněji obnos 100 tisíc Kč v cenných papírech, byl věnován v lednu 1925 na stavbu nové budovy Podlipanského muzea v Českém Brodě, kam Josef Zounek věnoval své zbylé sbírky. Stavba se uskutečnila v témže roce. Součástí souboru věnovaného muzeu v Českém Brodě bylo antické sklo z 1. - 4. stol. n. l., pocházející z oblasti Předního

---

¹⁴⁰ O. Herber Josef Zounek - zakládající člen Numismatické společnosti československé in.. Numismatické listy 1993/5-6;

Východu, různá egyptiaka včetně dvou zvířecích mumií, lampy mnoha typů, antická keramika, ale i napodobeniny a falsa. Sběrka je doplněna fotografiemi, které Zounek v navštívených místech zakoupil či nechal pořídit. Na několika je i on sám. Při zákupech předmětů si vedl sešit, který se dochoval, ale přiřazení předmětů k jeho číslování není vždy zcela jisté.¹⁴¹

Již před svou cestou do Orientu se Zounek věnoval vykopávkám v okolí svého domova.

Jednou z mála dobře dohledatelných informací k životu Josefa Zounka je, že členové pražského kaktusářského kroužku uspořádali v červnu 1912 exkursi k J. Zounekovi do Mrzek u Českého Brodu. Časopisy Česká flora a Zahradnické listy zmiňují jeho sbírku čítající 1800 resp. 1600 druhů, obsahující vzrostlé až dvoumetrové rostliny. Dále jsou zmiňovány „sbírky vykopávek egyptských, a různé práce orientálské, včetně v odborných kruzích známé sbírky numizmatické“. J. Zounek je dále zmíněn u příležitosti výstavy v r. 1923. Po smrti J. Zounka zakoupili větší část jeho kaktusové sbírky B. Brettschneider, Ing. J. Graulich a Ing. J. Perla. Podle zaměstnanců muzea však některé rostliny zůstaly v objektu Podlipanského muzea a postupně usychaly. V podkroví budovy doposud jsou dochovány květináče od těchto kusů.

Cesta Josefa Zounka

¹⁴¹ V současné době se pracuje na přesnějším přiřazení předmětů k původním číslům.

Katalog

Obsah katalogu

1.	Otevřené lampy	1	
2.	Řecké lampy	3	
	2.1. Polootevřené lampy	3	
	2.2. Uzavřené lampy	5	
3.	Helénistické lampy	10	
	3.1. Vyráběné na kruhu	10	
	3.2. Vyráběné z formy	12	
4.	Lampy raného císařství	19	
	4.1. Lampy s medailonem	19	
	4.1.1. Typ s volutami	20	
	4.1.2. Typ s okrouhlým hořákem	21	
	4.2. Firemní lampy	25	
	4.3. Ostatní	29	
5.	Lampy pozdního císařství	32	
	5.1. Egyptské žabí lampy	32	
	5.2. Koptské nebo-li syro-palestinské lampy	36	
	5.3. Křesťanské lampy	40	
6.	Byzantské, arabské a ranně středověké lampy	43	
7.	Kovové lampy	46	
8.	Falza a napodobeniny		48

Dělení lamp do skupin bylo vytvořeno několikrát. Základem je dělení na lampy řecké, helénistické a římské. To se pak dále člení do různě určených skupin. Mimo obecně užívané dělení do skupin stojí otevřené lampy levantského typu.

Nejpoužívanější dělení pocházejí od Oscara Broneera, Siegfrieda Loeschkeho, D. M. Baileyho, R. H. Howlanda a Dóry Iványi. Broneerovo členění bylo prvním jemnějším rozčleněním řeckých lamp.¹⁴² Místo zjednodušení se mnohost členění zasloužila spíše o zmatek, který je dán skutečností, že doposud nebyla tato členění navzájem srovnána. Tudíž se stává, že zatímco u jednoho členění mohou být dvě takřka totožné lampy řazeny do jediné skupiny, u členění jiného jsou zařazeny do dvou různých skupin.

1. Otevřené lampy

Otevřené lampy představované miskami na jedné straně profilovanými do tvaru výlevky se začaly používat nejpozději v 1. pol. 2. tis. př. n. l., žádná z olomouckých ani českobrodských však pravděpodobně nepatří k tak starému typu. Otevřeným lampám předcházelo použití prostých misek, v nichž plaval knot. Otevřené lampy se používaly přinejmenším do počátků helénismu, ale je pravděpodobné, že v chudších a vzdálenějších oblastech se používaly i v římské době. Velký časový i prostorový rozptyl použití znemožňuje přesnější dataci i bližší určení otevřených lamp. Otevřené lampy jsou jakýmsi předstupněm k řeckým typům lamp. Pokud se vůbec v samotném Řecku vyráběly, pak šlo pouze o napodobeniny importovaných kusů z oblasti Levanty. Zde se používaly až do helénismu, kdy byly vytlačeny zprvu importovanými lampami vyráběnými na hrnčířském kruhu.

1. VMO A-1017

d. – 6,8 cm; š. – 6,7 cm; v. – 3,2 cm

Otevřená lampa ze světlého cihlově červeného materiálu. Má tvar misky vpředu zúžené do tvaru hořáku vytvořený stisknutím stěn k sobě. Miska je posazena na nízkou kruhovou nožku. Základ lampy byl vyroben na kruhu.

Před koncem 6. stol. př. n. l.

---

¹⁴² Broneer, Cor. IV 2 1930

Srov.: Obdobnou lampu můžeme dnes vidět v Berlíně, datována je do 8. – 6. stol. př. n. l., pochází z Tell-Nattif v Palestině.; Hübinger 1993, Universität Bonn 1247 F, Tell Nattif (Palestina), 8. – 6. stol. př. n. l.; Menzel 1954, O 6928, Gezer, 6. stol. př. n. l.

2. CB 39 (60)

d. – 13 cm; š. – 13 cm; v. – 5 cm

Lampa miskovitého tvaru vpředu strany stlačeny do tvaru hořáku. Základ lampy byl vyroben na kruhu. Hlína je poměrně hrubá. Na hořáku jsou stopy opalu.

9. – 6. stol. př. n. l.

srov.: Heres 1969, 32155, 2. stol. př. n. l.; Heres 1969, 32156, helénistická; Hübinger 1993, Universität Bonn 1247 F, Tell Nattif (Palestina), 8. – 6. stol. př. n. l.; Menzel 1954, O 23133, Kypr, před helénismem; Marsa 1972, NM 3053, 8. – 2. stol. př. n. l.

3. CB 61 (77)

d. – 12,7 cm; š. -12,7 cm; v. – 4,2 cm

Lampa miskovitého tvaru vpředu strany stlačeny do tvaru hořáku. Základ lampy byl vyroben na kruhu. Hlína je poměrně hrubá. Na hořáku jsou stopy opalu.

8. – 4. stol. př. n. l.

srov.: Bailey CBM I, Q 479 – Kypr, kyprogeometrická III či kyrpoarchaická (825 - 750 př. n. l.); Bailey CBM I – Q 516, Tanis, pozdní 4. – 1. pol. 3. stol. př. n. l.; Heres 1969, 6462, Smyrna; Szentléleky 1969, Museum.of Fine Arts 59.30.A, fénická či kartaginská – Jeruzalém; Hübinger 1993, Universität Bonn 2989, Kypr, 7. – 2. stol. př. n. l.; Menzel 1954, O 23133, Kypr, před helénismem; Marsa 1972, NM 3053, 8. – 2. stol. př. n. l.

4. VMO A 1019

d. – 12 cm; š. -11,6 cm; v. – 3,6 cm

Otevřená lampa z červenavého materiálu ve tvaru misky vpředu zúžená do tvaru hořáku. Hořák je lehce poškozen. Kraj misky je po celém obvodu

zploštěn, čímž tvoří široký lem, na přední straně je přizvednut. Dno je kruhové. Základ lampy byl vyroben na kruhu.

8. – 4. stol. př. n. l.

Srov.: Bailey CBM I, Q 486 – Kypr, 2. pol. 7. stol. př. n. l.; Heres 1969, 32156, helénismus; Bernhard 1955, Museum Radomio, 199528, punská, 8. – 7. stol. př. n. l.; Menzel 1954, O 23133, Kypr, před helénismem; Marsa 1972, NM 3053, 8. – 2. stol. př. n. l.

5. VMO A 1018

d. – 7,8 cm; š. – 7,3 cm; v. – 3,35 cm

Otevřená lampa ze světle cihlového materiálu ve tvaru misky vpředu zúžená v hořák. Okraj je v místě hořáku ohrnut směrem dovnitř. Dno je kruhové.

Před 3. stol. př. n. l.

Srov.: Bailey CBM I, Q 479 – Kypr, kypro-geometrická III či kypro-archaická (825 - 750 př. n. l.); Bailey CBM I – Q 516, Tanis, pozdní 4. – 1. pol. 3. stol. př. n. l.; Heres 1969, 6462, Smyrna; Szentléleky 1969, Museum.of Fine Arts 59.30.A, fénická či kartaginská, Jeruzalém;

2. Řecké lampy vyráběné na kruhu

Lampy, které bývají běžně označovány jako řecké, se vyráběly od 6. stol. př. n. l. Původně byly vyráběny v běžných hrnčířských dílnách, ale již v průběhu 5. stol. př. n. l. se výroba lamp od ostatní hrnčířské výroby aspoň na některých místech oddělila.

2.1. Polootevřené lampy

Jako polootevřené lampy lze označit ploché kruhové lampy se středovým výstupkem. Tělo těchto lamp má zaoblené stěny s okrajem zataženým dovnitř lampy a tvořícím tak tenký prstenec po obvodu. Jejich horní strana není uzavřena z více než šedesáti procent. Středový výstupek mohl být propíchnut, takový otvor pak umožňoval snadnější umístění lampy na svícen, který byl navíc opatřen trny. Obecně jsou tyto lampy řazeny jako Howlands typy 21 až 23. Vyráběny byly od 6.

do 4. stol. př. n. l. Heres uvádí jako místo jejich výroby Athény, Korint, Délos a Olynthos.¹⁴³

6. MG 2607

d. – 8,5 cm; š. – 7 cm; v. – 1,7 cm

Lampa, kruhové tělo se zataženými stranami, propíchnutý výstupek stejně vysoký jako stěny, oranžová pálená hlína místy přepálená do černé.

Howlands typ 22B

2. pol. 6. – 1. pol. 5. stol. př. n. l. – spíše pozdější typ

srov.: Loeschcke, 1919, Howlands typ 22B, Athény 2. - 3. čtv. 5. stol. př. n. l.; Bailey CBM I, Q 23, 1. pol. 5. stol. př. n. l.; Szentléleky 1969; Museum of Fine Arts (původně Historical museum) 52.84; Menzel 1954, O 32416, 1. pol. 6. stol. př. n. l.

7. MG 2608

d. – 11,1 cm; š. – 9,3 cm; v. – 1,9 cm

kruhové tělo se zataženými stranami, uprostřed probodnutý výstupek stejně vysoký jako stěny, oranžová pálená hlína, vršek, vnitřek a část stěn potažena černou glazurou, na vrchu ozdobná neobarvená kružnice.

Howlands typ 22A

konec 6. – 3. čtv. 5. stol. př. n. l. spíše pozdější datace

srov.: Bailey CBM IV, L 4473, Howlands typ 22A, Athény 500 - 460 př. n. l.; Bailey CBM I, Q 639-653 – Sicílie, 4/4 6. stol. př. n. l., Bailey CBM I, Q692 – Itálie, 2/2 6.-3. čtv. 5. stol. př. n. l.; Bailey CBM I, Q693 – Itálie, 2. pol. 6. – 5. stol. př. n. l., Bailey CBM I, Q 18 - konec 6. stol. – 480 př. n. l.; Heres 1969, TC 1174 1. třetina 5. stol. n. l.; Heres 1969, TC 2999, 1. pol. 5. stol. př. n. l.; Hübinger 1993, Universität Bonn 261, Olbie (jižní Rusko), 1. pol. 5. stol. př. n. l.

8. MMT A-368

d. – 7,6 cm; š. – 6,2 cm; v. – 2,4 cm

---

¹⁴³ Heres 1969, 20

Lampa z šedohnědého materiálu. Tělo je kruhové, hořák je poměrně dlouhý i široký. Nálevní otvor je velmi široký. Nožka je lehce odsazena.

Howlands typ 21A

5. – 3. stol. př. n. l.

rov.: Bailey CBM I, Q 119 – (Kerč) Pantikapaion, 1. pol. 5. stol. př. n. l.;

Zaccaria Ruggiu 1980, 22/10, TV-L 190, 6. – 2. stol. př. n. l., turínská

Navazujícím typem ke „klasickým“ polootevřeným lampám jsou lampy s převýšeným páskovým uchem upevněným po obou stranách těla přibližně v polovině a skloněným pod ostrým úhlem vzad až za jímku. Jde o typy či přechodné typy mezi Howlands 21 a 23. Řazeny jsou do 5. – 4. stol. př. n. l.

9. MG 7648

d. - 10,1 cm; š – 6,5 cm; v – 2,7 cm

Polootevřená lampa s vysokým páskovým uchem. Tělo je kruhové, dlouhý hořák i velké páskové jsou umístěny nepřesně. Vrchní strana hořáku je plochá. Celá lampa je potažena černým listrem.

425 – 375 př. n. l.

Srov.: Bailey CBM I, Q 620, Taf 117, (Kestner Museum Hannover – 1935, 200, 922 – egyptské); Loeschcke, 1919, Korint Howland typ 21C, ¼ 4.stol.př.n.l.; Szentléleky 1969, Mus. of fine Arts 53.227 Broneer's typ IV 3.stol.př.n.l.; Heres 1969, TC 4794, Velké Řecko, 4. čtvr. 5. stol. př. n. l.; Hübinger 1993, Universität Bonn 198, Bari, 400 – 350 př. n. l.; Marsa 1972, ÚKAr E 44, 2. pol. 5. stol. př. n. l.

2.2. Uzavřené lampy

Jako uzavřené lampy řeckého typu lze brát lampy vytvořené na hrncířském kruhu, kdy nálevní otvor představuje méně než 2/3 celkové vrchní plochy. Postupem času se tento poměr mění ve prospěch hmoty. Nálevní otvor je v případě řeckých uzavřených lamp vždy centrálně umístěn. Lampy tohoto typu se objevují od 5. stol. př. n. l. a přetrvávají až do helénismu, kdy jsou v průběhu 2. stol. př. n. l. skoro úplně vytlačeny lampami vyráběnými z formy.

10. VMO A-1021

d. – 6,85 cm; š. - 4,1 cm; v. – 2,6 cm

Lampa z hnědého jemně zrnitého materiálu. Kruhová jímka s kónickými stěnami přechází v dlouhý zužující se hořák převyšující jímku. Široké dno je výrazně odsazeno a opticky tvoří nízkou nožku. Medailon se směrem ke středovému otvoru lehce svažuje, lemován je nízkým vývalkem. Jako místo původu je uváděn Egypt.

5. – 3. stol. př. n. l

Srov.: Bailey CBM I, Q 263 – Knidos?, konec 4. – 1. pol. 3. stol. př. n. l.; Bernhard 1955, inv. č. 148015 – Attika, 5. – 4. stol. př. n. l.; Hübinger 1993, Universität Bonn 1414, Egypt, 4. – 3. stol. př. n. l.

11. CB 4126

d. – 7,1 cm; š. – 5,3 cm; v. – 2,37 cm

Lampa s kruhovým bikonickým tělem z něžž pozvolna vybíhá dlouhý hořák. Plnicí otvor je obkroužen širokým vývalkem. Malé ucho je umístěno na pravé straně.

Hořák nese jasné známky delšího užívání. Propálen je i po bocích a spodní straně.

5. – 4. stol. př. n. l.

Srov.: Szentléleky 1969, obr. 32, sbírka L. Kákosy, Egypt

12. CB 4133

d. – 7,49 cm; š. – 5,58 cm; v. – 3,99 cm

Lampa s kruhovým bikonickým tělem, z něžž pozvolna vybíhá dlouhý hořák. Plnicí otvor je obkroužen širokým vývalkem. Malé propíchnuté ucho je umístěno na pravé straně. Lampa má nezvykle upevněný hořák, který je navíc silně válcovitý. Hořák nese jasné známky delšího užívání. Propálen je i po bocích a spodní straně. Jedná se nejspíše o zatím neurčenou lokální produkci

4. – 3. stol. př. n. l.

Srov.: Svobodová 2006, H10-6857, 1. pol. 3. stol.; Petrie museum, UC 71714, Ehnasya / Hermopolis Magna, nesprávně řazena jako římská

13. VMO A-0966

d. – 7,5 cm; š. – 5,2 cm; v. – 3,5 cm

Lampa z červenohnědého jemně zrnitého materiálu. Jímka je kruhová, stěny jsou oblé. Nožka je odsazená. Kruhový centrálně umístěný velký otvor je obkroužen vývalkem. Hořák je krátký a plynule vychází z jímky. Vrchní strana je plochá, nezdobená.

Howland 25A

4. – 3. stol. př. n. l.

rov.: Bailey CBM I, Q 523 – Egypt?, 4. stol. př. n. l.; Bernhard 1955, inv. č. 140568 – Deir el-Medina, 3. stol. př. n. l.;

14. VMO A-1022

d. – 8,7 cm; š. -6,4 cm; v – 4,4 cm

Lampa z cihlově červené jemně zrnité hlíny. Jímka je kruhová se soudkovitě prohnutými stěnami. Hořák je úzký. Medailon je opticky oddělen a tvoří široký nezdobený prstenec kolem středového otvoru. Nízká nožka je zespona mírně prohloubená. Jako místo původu je uváděn Egypt.

Howland 25A

4. - 3. stol. př. n. l.

rov.: Bailey CBM I, Q 83 – Athény, 4. čtvr. 4. stol. – poč. 3. stol. př. n. l.; Heres 1969, 32131, 4. – 1. stol. př. n. l.;

15. VMO A-1023

d. – 7,1 cm; š. – 4,8 cm; v. – 2,5 cm

Lampa z cihlově červené jemné hlíny. Kruhová jímka má dvojkónické stěny, dno je odsazeno. Hořák je protáhlý, ukončen je rovně. Okolo středového otvoru je dovnitř se svažující nezdobený medailon tvořící široký zkosený prstenec. Vpravo od hořáku je na výduti malé horizontální ouško. Jako původ lampy je uváděn Egypt.

4. – 3. stol. př. n. l.

rov.: Bailey CBM I, Q 385 – Rhodos (Kameiros), 1. pol. – 3. čtvr. 3. stol. př. n. l., Bernhard 1955, sbírka E. Majeviskiego, Attika, 5. – 4. stol. př. n. l.

16. VMO A-1025

d. – 8,7 cm; š. – 6,2 cm; v. – 3,2 cm

Lampa z hnědavé jemné hlíny. Kruhová jímka má kónické stěny. Hořák je protáhlý. Okolo středového otvoru je skoro plochý nezdobený medailon tvořící široký prstenec. Medailon je opticky oddělen prohloubením. Vpravo od hořáku je na výduti malé horizontální ouško. Dno je odsazeno, tvoří nízkou nožku, zespodu mírně prohloubenou. Jako místo nálezu je uváděn Egypt

4. - 3. stol. př. n. l.

srov.: Bailey CBM I, Q 259 – Knidos (Temenos bohyně Démétér), 2. stol. př. n. l., Q 435 – Kalymna, 2. pol. 4. – 3. stol. př. n. l.; Hübinger 1993, Universität Bonn 1112, pravděpodobně Attika, konec 4. - počátek 3. stol. př. n. l.; Marsa 1972, NM 2853, 2. stol. př. n. l.

17. VMO A-1027

d. – 9,6 cm; š. -6,8 cm; v. – 4,4 cm

lampa z cihlově červené jemné hlíny. Kruhová jímka má kónické stěny, dno je odsazeno a mírně prohloubeno. Hořák je protáhlý, pozvolna vychází z jímky. Okolo středového otvoru byl dovnitř se svažující pravděpodobně nezdobený medailon tvořící široký zkosený prstenec, dnes poškozený. Vpravo od hořáku je na výduti malé horizontální ouško. Jako místo nálezu je uváděn Egypt.

4. – 3. stol. př. n. l.

srov.: Bailey CBM I, Q 259 – Knidos (Temenos bohyně Démétér), 2. stol. př. n. l., Q 435 – Kalymna, 2. Pol. 4. – 3. stol. př. n. l., Hübinger 1993, Universität Bonn 1112, pravděpodobně Attika, konec 4. - počátek 3. stol. př. n. l.;

18. MG 2601

d. – 9,7 cm; š. – 6,8 cm; v. – 3,8 cm

Lampa s kruhovým tělem, hořák poměrně dlouhý a vpředu lehce rozšířený, nízká nožka, nejširší v 1/3 výšky, vzhůru se lehce zužuje, nezdobená, pálená hlína

4. – 3. stol. př. n. l.

Srov.: Bailey CBM I, Q 508 Al Mina pol. 4. - 3. stol. př. n. l. Howland typ 25A

19. MG 7654

d. - 11 cm; š. - 7,7 cm; v. - 5,1 cm

Lampa s kruhovým tělem, ostře vystupujícím hořákem a plochou vrchní stranou. Dno je silně prohnuté dovnitř. Malé ouško na pravé straně bylo vytvořeno z prohnutého válečku. Pravděpodobně v 19. století byl na vrchní stranu vyryt řecký nápis, na tělo zas hlava vousatého muže, hlava muže se korintskou přilbou a tančící kostlivec.

4. - 3. stol. př. n. l.

Srov.: Bailey CBM I, Q 65 – Benghazi, 1. pol. 4. stol. př. n. l., Howland Typ 23C; Haken 1958, 105; Bailey CBM IV, L 4355, 25 D Prime, $\frac{3}{4}$ 4. stol. - $\frac{1}{4}$ 3. stol. př. n. l. – jde o tuto lampu

20. MG 7656

d. - 9,7 cm; š. - 7,7 cm; v. - 4,9 cm

Kruhová lampa s poškozeným pozvolně vystupujícím hořákem. Zdobné ouško v podobě opentlené amfory (pohřební urny?), není původní součástí lampy a bylo přidáno druhotně, původní ouško je na pravé straně. Tělo je pokryto černým listrem.

Howland Typ 24C

4. stol. př. n. l.

Srov.: Heres 1969, P 122, helénistická; Bailey CBM I, Q 71 – Marion (Kypr) hrob 53, 4. čtvr. 4. stol. př. n. l.; Hübinger 1993, Universität Bonn 2359, řecké pohřebiště u Niuserreova slunečního chrámu u Abúsíru,¹⁴⁴ Egypt, 375 – 350 př. n. l.

21. MMMT O-490

d. - 6,4 cm; š. - 4,8 cm; v. - 4,05 cm

Menší nezdobená lampa, má neobvykle tvarovanou skoro 2 cm vysokou nožku, která se ve spodní polovině dělí na tři nestejně velké půlměsíčitě

---

¹⁴⁴ Správněji v Abú Ghurábu

části. Lampa byla pravděpodobně vyrobena na kruhu, nožka byla udělána v ruce a připojena k tělu.

Howland Typ 27A

4. – 3. stol. př. n. l.

Srov.: Bailey CBM I, Q 379 – Rhodos (Kameiros), 4. stol. př. n. l.; Petrie museum, UC50702 a UC50707, Ehnasya / Hermopolis Magna, raně Ptolemaiovské období / 4. – 3. stol. př. n. l.

3. Helénistické lampy

Helénistické lampy lze rozdělit do dvou základních skupin podle způsobu výroby. Oba způsoby se používají současně vedle sebe, a to podle všeho i v rámci jednoho města.

3.1. Vyráběné na kruhu

První skupinu tvoří lampy vytáčené na kruhu, které navazují na starší produkci a běžně se používají až do 2. století př. n. l., tyto lampy lze mnohdy jen těžko odlišit od starších kusů, obzvláště typů ze 4. stol. př. n. l., na které přímo navazují.¹⁴⁵

22. VMO A-1026

d. – 8,8 cm; š. – 6,2 cm; v. – 3,2 cm

Lampa z cihlově červené jemné hlíny. Kruhová jímka má dvojkónické stěny, dno je odsazeno. Hořák je protáhlý, plynule vychází z jímky. Otvor hořáku je obkroužen mírným vývalkem. Okolo středového otvoru je dovnitř se svažující nezdobený medailon tvořící široký zkosený prstenec, kolem středového otvoru a na okraji medailonu je kruhový vývalek. Vpravo od hořáku je na výduti malé horizontální ouško. Pochází z Egypta.

3. - 2. stol. př. n. l.

Srov.: Bailey CBM I, Q 533 – Egypt (Naukratis), 1. pol. 3. stol. př. n. l.; Bernhard 1955, 140382 a 139535, Edfu, 3. – 2. stol. př. n. l.; Menzel 1954, O 10829, 3. stol. př. n. l. ; Szentléleky 1969, nečisl. lampa sbírka Kákosy, Egypt

---

¹⁴⁵ Baur 1947, 5, hledá předchůdce helénistických lamp nalezených v Dura-Europos v lampách 3. stol. př. n. l. vyráběných v Athénách, Olynthu, Korintě a Efessu

23. MMMT A-366

d. – 10, cm; š. – 7,3 cm; v. – 4 cm

Lampa je hruškovitého tvaru z okrového materiálu. Jímka je kruhová, na jedné straně má malé vertikální ouško. Hořák je poměrně dlouhý vpředu lopatkovitě rozšířený. Nízká nožka je jen lehce odsazena.

Howlands typ 33.

3. stol. př. n. l.

Srov.: Heres 1969, 32140, 3. stol. př. n. l.; Bailey CBM I, Q 385 – Rhodos (Kameiros), 1. pol. 3. stol. př. n. l.; Marsa 1972, ÚKAR 519/57, 1. pol. 2. stol. př. n. l.

24. MMMT O-488

d. - 8,5 cm; š. - 5,9 cm, v – 4,3 cm

Tělo plynule přechází v hrdlo, nožka je nízká, malé horizontální ouško je umístěno na pravé straně, medailon je lehce odsazený. Podle tvaru lze předpokládat, že lampa byla vyrobena na kruhu a poté k ní byla přidělána nožka a odsazený medailon. Lampa není listrována.

2. pol. 3. stol. – 3. čtvr. 2. stol. př. n. l.,

Srov.: Bailey CBM I, Q 86 – Kypr, konec 4. – počátek 3. stol. př. n. l.; Heres 1969, TC 8126, Esquilinská nekropole v Římě, 2. pol. 3. stol. př. n. l.; Bernhard 1995, 140388, Edfu, 3. – 2. stol. př. n. l.

25. CB 4119

d. – 9 cm; š. - 6,3 cm; v. – 3,06 cm

Lampa s kruhovým tělem a krátkým do tvaru rýče rozšířeným hořákem. Tělo nese jasné stopy vytáčení na kruhu, hořák je i opticky oddělen rýhou v nasazení k tělu na vrchní straně. Kolem plnicího otvoru je vysoký ostrý vývalek.

Broneers Typ XVII

1. stol. př. – 1. stol. n. l.

Srov.: Heres 1969, TC 1131, pozdně helénistická; Hübinger 1993, Universität Bonn 1088, 50 př. – 50 n. l.

26. VMO A-0965

d. – 9,5 cm; š. – 6,3 cm; v. – 2,8 cm

Lampa ze světlehnědého zrnitého materiálu. Povrch je zašedlý. Jímka je kruhová, její stěny jsou téměř svislé a dno ploché. Kruhový centrálně umístěný velký otvor je obkroužen dvěma slabými žebry. Ta neslouží k výzdobě, ale vznikla pravděpodobně díky chybě formy. Hořák je protáhlý a kolem otvoru pro knot je lopatkovitě rozšířen. Hořák tvoří téměř třetinu délky lampy. Podle všeho jde o tzv. herodiánský typ lampy.

Broneers Typ XVII

1. stol. př. n. l. - 1. stol. n. l.

Srov.: Heres 1969, TC 1131 pozdně helénistická; Hübinger 1993, Universität Bonn 1088, 50 př. – 50 n. l.

27. CB 4128

d. – 8,12 cm; š. – 6,15 cm; v. – 2,7 cm

Lampa s kruhovým tělem a krátkým do tvaru rýče rozšířeným hořákem. Jedná se o tzv. herodiánskou lampu. Tělo nese jasné stopy vytáčení na kruhu, hořák je i opticky oddělen rýhou v nasazení k tělu na vrchní straně. Kolem plnicího otvoru je vysoký ostrý vývalek.

Smith Type I

1. stol. př. – 1. stol. n. l.

Srov.: Bailey CBM I, Q 512 – Palestina (Siloa)? / Jeruzalém?, 3/3 1. stol. př. – 1/3 1. stol. n. l.; Hübinger 1993, Universität Bonn 1088, Palestina, 1. stol. př. – 1. stol. n. l.

3.2. Vyráběné z formy

Druhým typem jsou lampy vyráběné z formy, které se objevují na přelomu 4. a 3. století. př. n. l. společně s obdobně vyráběnou keramikou. První lampy vyráběné z formy takřka přesně napodobují lampy vyráběné na kruhu, jediným rozdílem je ostřejší zalomení stěn. Tyto přechodné lampy se navzájem mnohdy jen těžko odlišují. Výroba z formy přinesla možnost mnohem větší zdobnosti povrchu lampy. Helénistické lampy vyráběné z formy jsou stupněm, od kterého se odráží pozdější římská produkce.

28. VMO A-1024

d. – 7,1 cm; š. – 5,5 cm; v. – 2,6 cm

Lampa z cihlově červené jemné hlíny. Kruhová jímka má dvojkónické stěny, dno je odsazeno. Hořák je protáhlý, ukončen je rovně. Otvor hořáku je obkroužen mírným vývalkem. Okolo středového otvoru je dovnitř se svažující nezdobený medailon tvořící široký zkosený prstenec, medailon je výrazně oddělen od jímky kruhovým zářezem. Vpravo od hořáku je na výduti malé horizontální ouško. Nízký kruhový vývalek tvoří nožku. Pochází z Egypta.

3. - 2. stol. př. n. l.

Srov.: Bailey CBM I, Q 533 – Egypt (Naukratis), 1. pol. 3. stol. př. n. l.; Bernhard 1955, 140382 a 139535, Edfu, 3. – 2. stol. př. n. l.; Menzel 1954, O 10829, 3. stol. př. n. l. ; Szentléleky 1969, nečísł. lampa sbírka Kákosy, Egypt

29. MG 12191

d. – 10,6 cm; š. – 7,7 cm; v. – 4,4 cm

Lampa s bikonickým tělem nejširším v polovině výšky. V nejširším místě je ostře zalomena. Štíhlý poměrně dlouhý hořák vychází od dna a lehce pod vrchní stranou. Opticky je tedy od těla odsazen jemným prohnutím. Přední konec hořáku je rovný. Vrchní část kolem poměrně malého nálevního otvoru je dodělána zvlášť a k lampě přilepena, čímž vzniká její vyvýšení. Na pravé straně je malé horizontální ouško. Tělo je posazeno na nízkou nožku. Na povrchu lampy se dochovaly plochy s původním černým listrem.

3. – 2. stol. př. n. l.

Srov.: Bailey CBM I, Q 394 – Rhodos (Kalymna - Damosovo pohřebiště), 1. pol. 3. stol. př. n. l.

30. CB 4118

d. – 9 cm; š. – 6,3 cm; v. – 3,2 cm

Lampa s kruhovým bikonickým tělem z něžž pozvolna vybíhá dlouhý hořák. Vrchní strana těla je v přední části zdobena šesti vývalky umístěnými kolmo k plnicímu otvoru, zbytek těla nese výzdobu stejně směřovaných hustých

rýh. Po okrajích hořáku probíhají zvýšené vývalky zakončené na těle ven směřujícími volutami, prostor mezi vývalky je plochý. Kolem otvoru se hořák rozšiřuje. Malé ucho s důlkem je umístěno na pravé straně. Hořák nese jasné známky delšího užívání. Propálen je i po bocích a spodní straně.

Pochází nejspíše z Egypta.

Mlynarczyk typ E-prime.c

2. stol. př. n. l.

srov.: Mlynarczyk 1997, fig 48, inv. č. 230 M, polovina 2. stol. př. n. l.

31. MG 7649

d. – 11,3 cm; š. – 5,4 cm; v. – 3 cm, v. s uchem – 4,4 cm

Lampa s bikonickým tělem. V 1/4 výšky, kde je lampa nejširší, je ostrý zlom. Z tohoto místa vychází dlouhý a značně široký hořák, který se vpředu rozšiřuje do tvaru rýče. Na opačné straně těla nasedá na lom spodní strana širokého páskového ucha, které převyšuje tělo lampy přibližně o třetinu výšky, středem ucha běží výrazné žebro. Kolem nálevního otvoru je vrchní strana lampy snížena. Hořák je poškozen.

Konec 2. stol. př. n. l.

Srov.: Bailey CBM I, Q 698, Taf 128, (Kestner Museum Hannover – 1934, 53)

32. VMO A-1031

d. – 8,2 cm; š. – 5,7 cm; v. – 2,6 cm

Lampa z cihlově červeného jemného materiálu. Jímka je kruhová, po stranách vytažená ve dva malé symetrické cípy zdobené třemi k cípu se zblíhajícími lístky. Středový otvor je obkroužen dvěma vývalky. Hořák je dlouhý, masivní, na konci lopatkovitě rozšířený. Vrchní strana hořáku je zdobena dvěma rovnoběžnými žebry v šířce otvoru hořáku, u středových vývalků zakončenými volutami položenými na dva pásy vyplněné klikátkou. Mezi žebry leží prohnutý lichoběžník uvnitř vyplněný klikátkou. Celá výzdoba vrchní strany hořáku má připomínat íonský sloup. Dno je lehce odsazeno. Lampa pochází z Egypta.

Mlynarczyk typ F

2. – 1. stol. př. n. l.

Srov.: Bailey CBM I, Q 590 – Egypt, 2. – 1. stol. př. n. l.; Petrie museum, UC50724 a UC50727, Ptolemaiovské období / 3. – 1. stol. př. n. l., Ehnasya / Hermopolis Magna

33. VMO A-1038

d. – 10,1 cm; š. – 5,7; v. – 3,15 cm

Lampa z hnědavého materiálu. Jímka je kruhová s dvojkónickými stěnami, hořák z ní vychází pozvolna a je trojúhelníkovitě zakončen. Medailon je odsazen vývalkem a svažuje se směrem ke středovému otvoru. Vrchní část jímky je zdobena třemi řadami teček, přerušnými v nasazení hořáku. Osově umístěné vertikální ouško je odlomeno. Kruhové dno je pouze naznačeno. Pochází z Egypta, snad z Naukratidy nebo některé řecké čtvrti egyptských měst.

Efessos typ

2. – 1. stol. př. n. l.

Srov.: Bailey CBM I, Q 159 – 180 – Efessos, 4. čtvr. 2. – 1. stol. př. n. l., Heres 1969, TC.8833/97, před 1907 ve sbírce Merle du Massonneau, 2. – 1. stol. př. n. l., jižní Krym

34. VMO A-1020

d. – 5,3 cm; š. – 3,5 cm; v. – 1,8 cm

Drobná, pravděpodobně do hrobu určená, lampa z červenohnědé jemné hlíny. Jímka je kruhovitá dvojkónická, hořák tvoří takřka polovinu délky a vpředu se lehce rozšiřuje. Středový otvor je ohraničen vývalkem. Dno není vyznačeno. Lampa byla, podle viditelných znaků, vyrobena z dvojdílné formy, ale spojena nejspíše jen v ruce. Jako místo původu je uváděn Egypt.

Pravděpodobně 2. – 1. stol. př. n. l.

Srov.: určení je provedeno na základě tvaru lampy

35. CB 4125

d. – 8,12 cm; š. – 6,27 cm; v. – 2,65 cm

Z kruhového těla lampy vybíhají do obou stran malá ouška v podobě prolamovaných komolých kuželů. Hořák je dlouhý, vpředu rozšířený do

tvaru rýče. Vrchní strana nese soustředné kružnice výzdoby. Vnitřní dvě představují vývalky kolem plnicího otvoru, třetí pás je hustě přesekáván a má snad připomínat zubořez, čtvrtý pás nese ve své spodní části vejcovce. Vrchní strana hořáku je zdobena pásem s vývalkem, který je ohraničen pásky ukončenými jednoduchými volutami v prostoru vejcovce.

2. - 1. stol. př. n. l.

Mlynarczyk typ G

Srov.: Bailey CBM I, Q 592 – Núbie (Dakka)? konec 2. – 1. stol. př. n. l.;

Mlynarczyk 1997, fig 67, 134+135 M

36. CB 4124

d. – 6,9 cm; š. – 4,8 cm; v. – 3,73 cm

Lampa s kruhovým tělem a krátkým do tvaru rýče rozšířeným hořákem. Vrchní strana těla je zdobena pásem se zubatou klikatkou zakončenou po obou stranách na úrovni hořáku dvěma rovnoběžnými linkami kolnými k hraně těla. Z rýhy obkružující plnicí otvor vybíhá směrem k prostředku hořáku krátká linka. Po vrchní straně hořáku jde rýha opticky oddělující jeho užší část v nasazení k tělu a rozšiřující se část kolem otvoru. Hořák je v nasazení ze stran promáčklý. Nad místem spoje jednotlivých částí lampy běží tenký pásek s vlnovkou.

Jde o práci poměrně nízké kvality.

Mlynarczyk typ L – prime b.2

2. pol. 2. - 1. stol. př. n. l.

Srov.: Bailey CBM I, Q 601 – Alexandrie? 1. stol. př. n. l.; Mlynarczyk

1997, fig. 130, Kóm ed. Dikaa, 2. pol. 2. stol. – 1. stol. př. n. l.

37. CB 4136 (268)

d. – 9,15 cm; š. – 6,44 cm; v. – 2,9 cm

Lampa s kruhovým tělem a vystupujícím dlouhým hořákem s kruhovým průřezem. Na horní ploše je zbytek výzdoby v podobě polooblouků, ty nejspíše tvořily stylizovaný květ. Nasazení hořáku je kryto šikmými plastickými pásky. Prostředkem hořáku od nálevního otvoru běží pás s vystupujícími příčnými proužky. Jde o typ předchůdce žabí lampy.

Mlynarczyk typ F 1

pol. 2. stol. př. – 1. stol. n. l.

Srov.: Mlynarczyk 1997, fig. 55, pol. 2. stol. př. – 1. stol. n. l.

38. VMO A 1030

d. – 7,2 cm; š. – 5,4 cm; v. – 3,2 cm

Lampa z cihlově červeného materiálu. Tělo je kruhové, vpředu po stranách vytažené ve dva výčnělky, čímž tvoří polokruhový tvar. Středový otvor je obkroužen dvakrát dvěma vývalky a žlábkem, tyto se směrem od něj rozšiřují. Zbytek těla je zdoben krátkými záseky, přerušeny jsou v místě nasednutí hořáku, který je ozdobně vyznačen žlábkováním na povrchu jímky, jde o dva přibližně rovnoběžné žlábkové vzdálené od sebe na šířku otvoru hořáku běžící k medailonu, příčně je spojuje žlábek u medailonu a druhý u otvoru hořáku. Hořák plynule vychází z těla. Dno je naznačeno nízkým vývalkem. Mohla by být přímým předchůdcem žabích lamp.

Mlynarczyk typ F 2 prime

2 - 1. stol. př. n. l.

Srov.: Heres 1969, 32208, Egypt, pozdně helénistická; Petrie museum, UC50724 a UC50727, Ehnasya / Hermopolis Magna, Ptolemaiovské období / 3. - 1. stol. př. n. l.; Mlynarczyk 1997, fig. 62, TA 93/181, Tell Atrib, pol. 2. stol. př. n. l.

39. VMO A-0969

d. – 9,1 cm; š. – 6,2 cm; v. – 2,6 cm

Lampa z jemného světlehnědého materiálu. Kruhová jímka pozvolně přechází v hořák, který se vpředu lopatkovitě rozšiřuje. Osově je umístěno ouško. Otvor pro nalévání oleje je velký, chybou formy je částečně mimo osu. Kolem otvoru je dvojitý kruh. Medailon je zdoben kruhem kalichovitých květů se svislou čárkou uprostřed (tulipány?, šafrán?)

Mlynarczyk typ O prime ? tzv. Daroma lamp ?

1. stol. př. n. l. – 1. stol. n. l.

Srov.: Mlynarczyk 1997, 408 M, Alexandrie, 1. stol. př. n. l.

40. VMO A-1028

d. – 6,9 cm; š. – 4,4 cm; v. – 2,1 cm

Lampa z jemného hnědočerveného materiálu. Jímka je kruhová, stěny nízké silně klenuté. Vnější pás medailonu je zdoben nezřetelnou nestejnou plastickou výzdobou. Střed je odsazen výrazným žlábkem, vnitřní kruh je bez výzdoby a lehce se svažuje ke středovému otvoru. Hořák je dlouhý na konci lopatkovitě rozšířený, otvor je obkroužen vývalkem. Osově umístěné ouško je odlomeno. Dno je jen lehce naznačeno. Lampa pochází z Egypta.

Howland Typ 40A

2. - 1. stol. př. n. l.

Srov.: Bailey CBM I, Q 321 – Knidos (Temenos bohyně Déméter), 2. stol. př. n. l., Q 333 – Knidos (Temenos bohyně Déméter), 2. stol. př. n. l.; Bailey CBM I, Q 583 – Egypt (Fajjúm), 1. stol. př. n. l.; Bernhard 1955, inv. č. str. 121 - Délos

41. VMO A-1029

d. – 8,1 cm; š. – 4,6 cm; v. – 2,45 cm

Lampa z červenohnědého jemného materiálu. Jímka má tvar stylizovaného květu o sedmi lístcích, osmý je nahrazen masivním protáhlým hořákem, který je opticky od zbylých oddělen žebry v podobě provázků. Hořák je na konci rozšířen a otvor je obkroužen vývalkem. Středový otvor je obklopen květem z deseti lístků, jejich středy se lehce svažují dovnitř. Kruhové dno je lehce odsazeno. Nalezena byla v Egyptě.

1. stol. př. n. l.

Mlynarczyk typ N.a.2

srov.: Bailey CBM I, Q 583 – Egypt (Fajjúm), 1. stol. př. n. l., podle hořáku nejspíš Efessos; Mlynarczyk 1997, fig 149, 210 M

42. VMO A-1032

d. – 8,6 cm; š. – 5,5 cm; v. – 2,6 cm

Lampa z tmavě šedého materiálu. Jímka je kruhová, hořák dlouhý, masivní, ukončený vývalkem. Středový otvor je obkroužen vývalkem, medailon je tvořen dalším, masivním na mnoho částí ozdobně přesekaným vývalkem, každá z částí je zdobena vpichem. Na pravé straně jímky je poškozené horizontální ouško. Dno je lehce odsazeno. Nalezena byla v Egyptě.

2. – 1. stol. př. n. l.

Srov.: Petrie museum, UC50682; UC50730; UC50733; UC50737;
UC54291; UC54295, Ehnasya /Hermopolis Magna, počátek helénismu až
římská doba

43. MG 25764

d. – 10,6 cm; š. – 6 cm; v. – 4 cm

Lampa ze složité formy. Výzdoba těla lampy je rozdělena do dvou přibližně stejně vysokých pásů. V horním jsou na bocích lampy dvě totožné hlavy v přílbách s chocholem, z nich pravá hledí vpřed a levá vzad. Kolem hlav je nezřetelná výzdoba, původně nejspíše v podobě ženy a muže. Muži mají místo? hlavy θ , ženy měly ϵ . Hořák má podobu rozvíjejícího se poupěte, které lístky nasedá na tělo lampy. Z druhého stejně tvořeného květu vychází ucho v podobě hada, držícího v ústech věnec obkružující nálevní otvor. Na dně je dlouhý v současnosti nečitelný řecký nápis.

Na lístečku uvnitř lampy se nachází nápis – Athény 9. 8. 1905, pravděpodobně datum a místo zakoupení či nalezení.

Pozdně helénistická?

Srov.:

4. Lampy raného římského císařství

Velmi dobrým pramenem pro poznání lamp pocházejících z prvního století římského císařství jsou nálezy z měst zasypaných při výbuchu Vesuvu v roce 79. n. l. Pro členění lamp tohoto období se používá především systém S. Loeschckeho a D. M. Baileyho.

4.1. Lampy s medailonem

Lampy s medailonem byly v římské říši obvyklé od 1. – 2. stol. n. l. První dílny vznikaly v severní Itálii, později, hlavně ve 2. stol. n. l., se objevily i jejich „filiálky“ v provinciích. V Řecku se nejprve kopírovaly, ve 2. stol. n. l. se však objevily i originální kusy. Motivy byly často přebírány z uměleckých děl, ať již soch, architektury či obrazů.¹⁴⁶ Nejdůležitější řecké dílny vyrábějící lampy byly zpočátku v Korintu a v Patrasu, ve 3. stol. n. l. nabyly na významu Athény, které

---

¹⁴⁶ Karivieri, 2001, 179

převzaly oblíbené motivy. V žádné jiné oblasti se neobjevilo tolik rozmanitých výzdobných motivů, i když náměty musely být samozřejmě zjednodušeny, aby mohly být otištěny z forem. Athény zůstaly v čele výroby zdobených lamp až do počátku 6. stol. n. l.¹⁴⁷ Až do 6. stol. n. l. se také na medailonech udržely motivy s antickými božstvy a hrdiny, a to i přesto, že se ve 4. století prosadilo křesťanství. Současně s antickými motivy se od 4. století objevují i motivy křesťanské, kupříkladu Dobrý pastýř. Na athénských lampách je však nejstarším křesťanským motivem až svatý Petr z pozdního 5. století.¹⁴⁸ Podobně jako firemní lampy, je i řada lamp s medailonem opatřena na spodní straně kolkem.

4.1.1. Typ s volutami

Pod tento typ spadají lampy Bailey A s široce rozšířeným hořákem a Bailey B a C s hořákem ve tvaru gotického oblouku. Podle Loeschckeho pak jde o typy I – V. Všechny typy mají hořák po stranách nasazení zdobený volutami. Oba typy byly původně vyráběny v Itálii.

44. CB 4130

d. – 8,53 cm; š. – 6,03 cm; v. – 2,1 cm

Obrazová lampa s orlem zepředu hledícím vlevo s rozepjatými křídly, který drží v levém spáru pohár? / stojí na glóbu?. Kolem medailonu jsou 4 vývalky – 2 vnitřní tenké a 2 vnější silné ploché. Hořák je zdoben volutami. Otisk výzdoby je velmi nekvalitní.

Bailey typ B, Loeschcke IV, Brooner typ 23, Iványi typ 2; Menzel 38

1. – 2. stol. n. l.

Srov.: Heres, 1972, TC 6545 – Smyrna, tiberiovská až claudiovská, 32354 – z římské dílny, 1. stol.; Szentléleky 1969, Museum of Fine Arts 65.9.A, sbírka J. Lázára, 1. stol. n. l.

45. MG 1861

d. – 10 cm; š. – 7,2 cm; v. – 2,5 cm

Obrazová lampa s hlavou satyra či Pana. Kolem medailonu jsou tři vývalky - dva silné ploché odděluje jeden tenčí. Hořák je zdoben volutami.

---

¹⁴⁷ Karivieri, 2001, 180

¹⁴⁸ Karivieri, 2001, 192

Uvnitř lampy byl nalezen papírek s nápisem „Pompeje 1905“, jde nejspíše o místo a datum zakoupení.

Bailey typ B II, Loeschcke IV, Brooner XXIII

2. pol. 1. stol. n. l., tiberiovské – raně trajánské období

Srov.: Heres, 1972, 32119/43

46. MG 7647

d. – 7,8 cm; š. – 7,1 cm; v. – 2,7 cm

Obrazová lampa s egyptskými otroky nesoucími svázaný rákos, ve kterém jsou zabaleny amfory. Kolem medailonu jsou 4 vývalky – tři vnitřní tenké a vnější silný plochý. Poškozený hořák je zdoben volutami.

Bailey typ B II, Loeschcke IV (IVa), 70 – 120 n.l.

4. čtv. 1. stol. n. l.

Srov.: Bailey CBM III, Q 2667/8 – Knidos (Démétrina svatyně)

47. MG 7657

d. – 9,3 cm; š. – 7 cm; v. – 2,7 cm

Obrazová lampa se lvem ve skoku. Kolem medailonu jsou tři vývalky, které se směrem k okraji rozšiřují. Hořák je zdoben volutami.

Bailey Typ B II, Loeschcke typ I

2. pol. 1. – poč. 2. stol. n. l.

Srov.: Leibundgut, fig 313, inv. č. 691 / (2. čtv. 1. stol. – poč. 2. stol. n. l.);

Szentlélek 1969, Museum of Fine Arts 65.8.A, 1. – 2. stol. n. l.

4.1.2. Typ s okrouhlým hořákem

Tento typ – Bailey P se vyvinul z lamp typu Bailey B, označován je též Loeschcke VIII. Přechodný typ mezi nimi bývá označován Bailey O, vyráběn byl ve 2. pol. 1. stol. n. l. Z Bailey P se posléze, po polovině 2. století, vyvinul Bailey Q. Jedná se o Loeschcke typ VIII, Broneer XXV, Menzel 50. Hlavním centrem výroby byla střední Itálie, často byly kopírovány i v provinciích. Lampy s okrouhlým hořákem jsou posledním stupněm ve vývoji lamp se zobrazením na medailonu. Figurální motivy se pak vracejí až u raně křesťanských lamp.

48. MMMT A-352

d. – 9 cm; š. – 6,5 cm; v. – 2,35 cm

Lampa ze světle červeného materiálu. Lampa je vyrobena z vícedílné formy. Tělo lampy je kruhové a vpředu z něj mírně vystupuje hořák, proti němu leží malé vertikální ouško. Okraj těla je zdoben dnes již nezřetelným, pravděpodobně ornamentálním motivem. Na medailonu je vyobrazení odpočívající zpět hledící horské kozy s rybím ocasem. Ouško je zdobeno třemi vertikálními žebry. Na dně lampy je velmi nezřetelný nápis:

Lampu dovezl páter Karl Karafiat z římských katakomb.

Jde o Bailey typ Q IX

2. pol. 1. stol. n. l.

Srov.:

49. MMMT O-524

d. – 8,5 cm; š. – 6,5 cm; v. – 2,5 cm

Lampa s figurální výzdobou medailonu. Medailon je vyzdoben figurou zády otočenou k excentricky umístěnému otvoru, jež představuje pravděpodobně Amora, možná vylévajícího vodu ze džbánu. Bližší určení figury je prozatím znemožněno sintrem, který celou lampu pokrývá. Nízká nožka je tvořena vývalkem. Lampa je vyrobena z vícedílné formy.

Bailey typ O; Loeschcke VIII; Brooner XXV; Brants XVII; Heres Ea; Ivány VII

2. pol. 1. stol. – 1. pol. 2. stol. n. l.

Srov.: Bailey CBM II, Q 1204, 50 – 80 n. l. pozdně claudiovská – raně trajánská; Waldhauer 1914, 330, S. Pizzati – Itálie; Waldhauer 1914, 246, S. Pizzati – Itálie; Chrzanovski a Zhuravlev 1998, 39246, Chersonésos, 2. Stol. n. l.

50. MMMT A-365

d. – 9,5 cm; š. – 6,7 cm; v. – 2,9 cm

Lampa ze světlého hnědavého materiálu. Tělo lampy je kruhové, z něj mírně vystupuje vpředu zašpičatělý hořák, proti hořáku bylo malé, dnes takřka odlomené, vertikální ouško. Vyobrazení na medailonu představuje pololežící Néreovnu na delfinu v krátkém přepásaném chitónu s vlajícím

pláštěm tvořícím iluzi mušle. Medailon je lemován dvěma žebry vyběhajícími vpředu k hořáku. Na dně je nápis L.M.ADIEC (L. Munati Adiecti), pod je obrácený půlměsíc.

Lampy s tímto kolkem se nalézají častěji v severní Africe než v Itálii, jsou tedy předpokládány dvě dílny – v severní Itálii a Africe Proconsularis.

2. pol. 1. stol. n. l. pozdně flaviovské – trajánské období

Srov.: kolek – Bailey CBM II, Q 984, Q 1239, Q 1251, 2. pol. 1. stol. n. l. pozdně flaviovské – trajánské období; kolek – Haken 1958, NM 2302 3. čtvrtina 1. stol. n. l.; Haken 1958, NM 2159

51. MG 2602

d. – 10,3 cm; š. – 7,3 cm; v. – 2,7 cm

Obrazová lampa s dvěma palmovými listy v medailonu, kruhové tělo, krátký podkovovitý hořák je od těla opticky oddělen rovnou rýhou, protilehlé vertikální ouško, zbytky červené glazury

Bailey typ P I, Loeschcke VIII

Konec 1. – 1. pol. 2. stol. n. l., pozdně fláviiovské – antoninské období

Srov.: Bailey CBM II, Q 1262, 90 – 140 n. l., pozdně fláviiovské – antoninské období; Haken 1958, 1957, Liberec R. M. Jxx 116; Szentlélek 1969, Museum of Fine Arts 50.1142, Kartágo, 2. – 3. čtvr. 1. stol. n. l.

52. MG 2604

d. -13,7 cm; š. – 11 cm; v. – 3 cm

Lampa, kruhové tělo, malý podkovovitý hořák, dva nálevní otvory – jeden uprostřed, druhý lehce nalevo nahoru od něj, kolem medailonu věnec lístků, malé vertikální protilehlé ouško, silně poškozená oranžová poleva, většina těla pokryta sintrem. Původně kolkována, ale nápis je zcela nečitelný.

Bailey typ O V, Loeschcke VIII

2. pol. 1. stol. n. l., fláviiovské – raně trajánské období

Srov.: Bailey CBM II, Q 1230, 2. pol. 1. stol. n. l., fláviiovské – raně trajánské období; Iványi 1935, XXVII/5 – Mus. Magyaróvár 321 = 216, Heres, 1972, 1121 – (sbírka barona Kollera) 2. pol. 1. – 2. pol. 2. stol. n. l.

53. MG 4603

d. – 11,2 cm; š. – 7,8 cm; v. – 3,1 cm

Obrazová lampa s jelenem ve skoku a honícím psem? pod ním. Malé vertikální symetricky umístěné ouško. Výzdoba lampy je hodně setřená.

Bailey typ P I, Loeschcke VIII, Broneer 25, Iványi typ 7

Konec 1. – 1. pol. 2. stol. n. l., pozdně fláviovské – antoninské období

Srov.: Bailey CBM II, Q 1262, 90 – 140 n. l., pozdně fláviovské – antoninské období; Heres, 1972, 32402 – konec 1. – počátek 3. stol. n. l.

54. MG 7653

d. – 9 cm; š. – 7,4 cm; v. – 3,1 cm

Obrazová lampa se dvěma gladiátory v medailonu, gladiátoři jsou typu 1. Retarius s chráněnou jednu paží a trojzubcem, ale též s helmou 2. Secutor s malým čtverhranným štítem a zahnutým mečem či dýku, plece zdobí řada „okvětních lístků“ či vejcovce. Vertikální symetricky umístěné ouško je poškozené.

Bailey typ O III

1. - 2. stol. n. l.

Srov.: lampy s gladiátory jsou časté v 1. – 2. stol. n. l.

55. MG 1247

d. – 12,7 cm; š. – 14,1 cm; v. – 3,1 cm

Lampa z dvoudílné formy. Medailon je prázdný s přibližně centrálně umístěným nálevním otvorem. Plece lampy jsou zdobeny vejcovcem. Malý obloukovitý hořák je poškozen. Silně poškozená je i více než polovina vrchní strany.

Bailey typ O IV

Konec 1. – poč. 2. stol. n. l., Loeschcke typ VIII, Iványi typ VII, Broener's typ XXV

Srov.: B 162, Kartágo, Mus of fine Arts 51.1831.stol.n.l., Iványi 1935, XXVII/5 – Mus. Magyaróvár 321 = 216, Bailey CBM II, Q 1230; Böttger, Burkhard, 2002, obr. 18, RL 2623, Pompeion West

56. MG 7652

d. – 11,1 cm; š. – 8,2 cm; v. – 2,5 cm

Obrazová lampa s quadrigou, na které stojí vozataj s vítězným věncem. Kolem medailonu vavřínový věnec. Kolek L.CAE.SAE (L.Caecilli Saecularis). Místy je dochována původní tmavě oranžová glazura.

Bailey typ Q VIII, Loeschcke VIII

3. čtvr. 2. – 1. čtvr. 3. stol. n. l., flaviovské – raně antoninské období

Srov.: Bailey CBM II, Q1388, 1390; Haken 1958, MAA 7652 (jde o tuto lampu)

57. MG 12190

d. – 9,8 cm; š. – 7,8 cm; v. – 3,7 cm

Obrazová lampa s bystami Isis a Serapida, se dvěma nálevními otvory, Serapis má na hlavě kalathos, Isis má Hathořinu korunu v podobě slunečního kotouče mezi kravskými rohy, plece jsou zdobeny hrozny, jeden hrozen s listem je mezi nálevními otvory, které jsou pod bystami, výzdoba je silně setřená. Takřka kruhové vertikální ouško je posazeno na vrchní stranu lampy, pravděpodobně nejde o ouško původní.

Konec 2. stol. n. l.

Srov.: datace je provedena na základě tvaru lampy

4.2. Firemní lampy

Tzv. firemní lampy se objevily v severní Itálii ve 2. polovině 1. století, první lampy typu Loeschcke IX bývají kladeny mezi roky 60 a 70 n. l.,¹⁴⁹ kolem roku 100 se objevuje druhý typ, tedy Loeschcke X. Oba typy pak najdeme, jako Bailey typ N. M. A. Evelein, která vytvořila jedno z prvních členění firemních lamp, odlišuje dva typy A a B, typ A pak zahrnuje tři podtypy.¹⁵⁰ Členění firemních lamp do skupin je založeno hlavně na šířce kanálu táhnoucího se po vrchní straně hořáku. Nejrozšířenější byly za Flaviovců až Antoninovců v průběhu 2. stol. n. l., objevují se však až do 4. stol. n. l.

Původním centrem výroby firemních lamp byla severní Itálie. Firemní lampy byly ve velkém množství vyráběny i v provinčních dílnách. Mnohdy se však původně

---

¹⁴⁹ Již Evelein 1928, 31 klade italské lampy přibližně k roku 75 n. l., lampy provinční k době okolo roku 100 n. l.

¹⁵⁰ Evelein 1928, 29; na stranách 32 – 41 člení firemní lampy i podle výrobní techniky

nejspíše jednalo o jakési „filiálky“ původně severoitalských dílen, které se mohly později osamostatnit a používat jiné jméno. Výrobu firemních lamp v provinciích dokládá i velké množství forem nalezené kupříkladu v prostoru bývalé římské provincie Pannonie, kde jsou uváděny části forem nesoucí kolký FORTIS, APRIO, CRESCES, FAOR, IEGIDI, LUCIUS, OCTAVI, QGC, SEXTI, STROBILI, VICTOR / VICTORI / VICTORIS a VIBIANI.¹⁵¹ Koneckonců bylo jistě jednodušší a také levnější vyrobit lampy na místě, než je, vzhledem k jejich křehkosti, převážet na velké vzdálenosti, jak předpokládal kupříkladu v roce 1926 Rostovtzeff, ale i mnohem později Bailey a další.¹⁵² Lze však doložit i skutečně existující náklady velkého množství lamp, kupříkladu v lodních vracích.¹⁵³ Je tedy možné, že lampy byly vozeny na zpáteční cestě obchodníky, kteří do severní Itálie dováželi víno či olej z provincií.¹⁵⁴ Část lamp se navíc do míst svého nálezů jistě dostala jako součást vybavení legionářů či obchodníků, ne jako zboží, a vzhledem k „pohyblivosti“ obou těchto kategorií se pak lampy mohly dostat daleko mimo svůj původní okruh rozšíření.¹⁵⁵ Loeschcke rozlišuje lampy lepší kvality, které považuje za importy, a horší kvality, tedy místní výrobky.¹⁵⁶ Jako dobrá možnost určení původu lamp se zdají být chemicko-fyzikální metody, ale problémem zůstává skutečnost, že, obzvláště kolem přístavů, by mohly být nalezeny lampy, které mají zcela cizí složení hlíny, ač byly vyrobeny v místní dílně, jíl totiž mohl být používán jako „balast“ v lodní zátěži.

Nejvýznamnější, podle počtu doložených kolků na dnech lamp, byla dílna Lucia Aemilia Fortise v Savignano sul Pandaro u dnešní Modeny¹⁵⁷ (FORTIS), v oblasti pak působil ještě výrobce známý z kolků STROBILIS, tedy Strobilus v Magretě,¹⁵⁸ a VERECUNDUS, déle pak MENANDER a CERINTHUS. V Toroně najdeme kolek CELER, v Parmě pak HILARIO¹⁵⁹, i když tento někdy bývá kladen spíše do Bononie.¹⁶⁰ Známe však mnohem více kolků, které se mohou objevit nejen na firemních

---

¹⁵¹ Iványi 1935, 26 – 27, 310 – 319; na stranách 29 – 32 (tab. LXXIX – XCIX) se věnuje čistě kolkům

¹⁵² Bailey Greek and Roman Lamps, 1963, 19, 24; Balil, Maracas, 159; Broneer, Terracotta Lamps (Corinth IV), 59

¹⁵³ C. Domergue, Un envoi de lampe du potier, Caius Clodius, Mélanges de la Casa de Velazquez II, 1966, 5 – 40 – v tomto případě jde o lampy s figurální výzdobou

¹⁵⁴ Harris 1980, 136

¹⁵⁵ Příkladem mohou být lampy egyptských typů nalezené v Carnuntu.

¹⁵⁶ Loeschcke 1919, LV, 494

¹⁵⁷ Harris 1980, 131

¹⁵⁸ Loeschcke 1919, LV, 290

¹⁵⁹ Loeschcke 1919, LV, 491 - 492

¹⁶⁰ M. C. Gualandi Genito, Una fabbrica di fittili nella Bononia Augustea: L'officina di Hilario, Atti e Mem. Dep. St. P. per le province di Romagna, N. S. XXIV, 1973, 265 - 313

lampách, ale i na jiných typech lamp z doby císařského Říma. Navíc ani všechny firemní lampy nebyly opatřeny kollem.¹⁶¹

Nejnámějšími zástupci těchto lamp jsou lampy s nápisem FORTIS z dílny Lucia Aemilia Fortise. Tyto lampy, jež se nalézají mimo jiné v Clark collection,¹⁶² bývají kladeny do 1. stol. př. n. l. až 1. stol. n. l.

58. MMMT A-364

d. – 14,1 cm; š. – 9,4 cm; v. – 4,2 cm

Lampa z cihlově červeného materiálu. Typizovaný tvar – kruhové tělo, z něhož vystupuje poměrně dlouhý hořák, obojí členěné jen žebrem kopírujícím v určité vzdálenosti tvar lampy a tři krátká dvojitá žebírka kolmá na hlavní, po jednom v první třetině každé strany a jedno proti hořáku. Lampě chybí polovina dna a část boku, z kolku se zachovala poslední tři písmena STI.

Bailey typ N, Loeschcke typ X, Brooner XXVI, Brants XIII

Konec 1. – 1. pol. 2. stol. n. l. flaviovské – antoninské období

Srov.: Bailey CBM II, Q 1175; Svobodová, 2006, H 10-2670; Marsa, 1972, NM 274/57, M Teplice 561/67

59. MG 7658

d. – 9,1 cm; š. – 6,3 cm; v. – 2,9 cm

Lampa v typizovaném tvaru – kruhové tělo, z něhož vystupuje poměrně dlouhý hořák, obojí členěné jen žebrem kopírujícím v určité vzdálenosti tvar lampy a tři krátká dvojitá žebírka kolmá na hlavní, po jednom v první třetině každé strany a jedno proti hořáku. Kolek nese nápis INARI.

Bailey typ N, Loeschcke typ X, Brooner XXVI, Brants XIII

Konec 1. – 1. pol. 2. stol. n. l. flaviovské – antoninské období

Srov.: Bailey CBM II, Q 1173, Q 1174

60. MG 1063

d. – 10,3 cm; š. – 7,1 cm; v. – 3,1 cm

---

¹⁶¹ Harris 1980, 127

¹⁶² EC.53.68 s nápisem PASTOR, EC 53.69 s nápisem ATIMETI a EC 53.70 s nápisem FORTIS

Firemní lampa s kolkem AGILIS. Typizovaný tvar – kruhové tělo, z něhož vystupuje poměrně dlouhý hořák, obojí členěné jen žebrem kopírujícím v určité vzdálenosti tvar lampy a dvě krátká páskovitá žebírka kolmá na hlavní, po jednom v první třetině každé strany.

Bailey typ N, Loeschcke typ X, Brooner XXVI, Brants XIII

Konec 1. – 1. pol. 2. stol. n. l. flaviovské – antoninské období

Srov.: Bailey CBM II, Q 1175; Svobodová, 2006, H 10-2670; Marsa, 1972, NM 274/57, M Teplice 561/67; Evelein 1928, PL. VII, 5

61. MG 1068

d. – 8,4 cm; š. – 5,8 cm; v. – 3,1 cm

Firemní lampa s kolek QGC, nejspíše lokální kopie. Dílna používající kolek QGC byla nejspíše v severní Itálii v oblasti dnešních Benátek. Typizovaný tvar – kruhové tělo, z něhož vystupuje poměrně dlouhý hořák, obojí členěné jen žebrem kopírujícím v určité vzdálenosti tvar lampy a dvě krátká páskovitá žebírka kolmá na hlavní, po jednom v první třetině každé strany.

Bailey typ N, Loeschcke typ X, Brooner XXVI, Brants XIII

Konec 1. – 1. pol. 2. stol. n. l. flaviovské – antoninské období

Srov.: Chrzanovski a Zhuravlev 1998, 54791, Chersonésos, 2. stol. n. l.; Bailey CBM II, Q 1175; Svobodová, 2006, H 10-2670; Marsa, 1972, NM 274/57, M Teplice 561/67;

62. MG 2603

d. – 8,3 cm; š. – 5,9 cm; v. – 2,8 cm

Firemní lampa s nečitelným kolkem. Typizovaný tvar – kruhové tělo, z něhož vystupuje poměrně dlouhý hořák, obojí členěné jen žebrem kopírujícím v určité vzdálenosti tvar lampy a dvě krátká páskovitá žebírka kolmá na hlavní, po jednom v první třetině každé strany. Lampa je nesymetrická, což svědčí o tom, že jde o lokální kopii.

Bailey typ N, Loeschcke typ X, Brooner XXVI, Brants XIII

Konec 1. – 1. pol. 2. stol. n. l. flaviovské – antoninské období

Srov.: Bailey CBM II, Q 1175; Svobodová, 2006, H 10-2670; Marsa, 1972, NM 274/57, M Teplice 561/67

63. MG 7651

d. – 11,6 cm; š. – 8 cm; v. – 3,7 cm

Lampa s hlavou Amora či boha větru. Typizovaný tvar – kruhové tělo, z něhož vystupuje poměrně dlouhý hořák, obojí členěné jen žebrem kopírujícím v určité vzdálenosti tvar lampy a dvě krátká páskovitá žebírka kolmá na hlavní, po jednom v první třetině každé strany. Z kolku se vzhledem k rozsáhlému poškození dna, které přechází i na boční stěnu, dochovala pouze písmena IS.

Bailey typ N, Loeschcke IX b

Konec 1. – počátek 2. stol. n. l., raně fláviovské – raně trajánské období

Srov.: Bailey CBM II, Q 1159 – 1160; Svobodová, 2006, H 10-3095

4.3. ostatní

64. MMMT A-353

d. – 9,15 cm; š. – 5,4 cm; v. – 3,9 cm

Lampa kapkovitého tvaru z šedohnědého materiálu. Tělo lampy je zdobeno třemi koncentrickými řadami výstupků. Prostor kolem nálevního otvoru je plochý a od zdobeného těla je oddělen úzkým žebrem. Proti hořáku se nalézá malé vertikální ouško.

Bailey typ R, Broneer typ XXVIII, Dressel 30

2. pol. 1. – 5. stol. n. l., spíše pozdější

Srov.: Bailey CBM II, Q 1423, Q 1670, hispánská, Loeschcke VIII, 3. stol. n. l. nebo lehce později; Chrzanovski a Zhuravlev 1998, 53151, Chersonésos, 3. – 5. stol. n. l.; Szentléleky 1969, Museum of Fine Arts 65.29.A, sbírka J. Lázára, 2. stol. n. l.; Szentléleky 1969, Déri Museum, R.IX.26, 2. stol. n. l.; Hübinger 1993, Universität Bonn 1457, Itálie pozdní 3. – 5. stol. n. l.; Zaccaria Ruggiu 1980, 122 – 3 / 226 – 231, TV-L 88 – 93, 3. – 4. stol. n. l.; Heres 1972, TC 3313, 2. pol. 1. stol.

65. MG 8329

d. – 7,2 cm; š. – 5,2 cm; v. – 3,5 cm

Lampa mandlového tvaru zdobená vystouplými tečkami ve třech řadách kolem nálevního otvoru. Výzdoba je přerušena pouze vertikálním ouškem. Většina hořáku a část vrchní strany na něj navazující je odražena.

Uvnitř byl nalezen lístek s nápisem Pompeje, snad jde o místo zakoupení.

Bailey typ R

2. – rané 5. stol. n. l.

Srov.: Bailey CBM II, Q 1423, pozdní 3. – rané 5. stol.; Heres, 1972, TC 3313, 2. pol. 1. stol.; Bernhard 1955, inv. č. 1210 – neznámé místo nálezu, 3. stol. n. l.; Szentléleky 1969, Museum of Fine Arts 65.30.A, sbírka J. Lázára, 3. stol. n. l.; Zaccaria Ruggiu 1980, 122 – 3 / 226 – 231, TV-L 88 – 93, 3. – 4. stol. n. l.

66. MG 17477

d. – 8 cm; š. – 5,2 cm; v. – 2,1 cm

Lampa tvaru „ryby“, vyrobená z bělavého materiálu. Tělo přechází v široký rýčovitě ukončený hořák. Nálevní otvor je decentralizován. Výzdoba je naopak symetrická. Lehce za nálevním otvorem začínají v bodech, na jedné straně je tento bod proražen skrz, dvě linky prohnuté do tvaru lyry, které se spojují před otvorem. V jejich spojení je umístěna tečka, z níž vybíhá krátký vryp vpřed. Po každé straně je vryp doplněn dalšími dvěma stejně dlouhými vrypy. Kolmo na ně probíhá další vryp, který tak opticky odděluje hořák. Ještě před ním jsou tři tečky ležící v jedné řadě.

Tzv. Vogelkopflamp, Bailey typ M, Dressel 4

Konec 1. – 1. pol. 2. stol. n. l.; Flaviovská - Hadrianovská

Srov.: Kestner Museum Hannover - 1092; Szentléleky 1969, Museum of Fine Arts 51.847, 1. stol. n. l.; Bailey CBM II, Q1153, 1155, 1156; Zaccaria Ruggiu 1980. 56 – 7 / 102 – 105, TV-L 28 – 31, 3. – 4. stol. n. l., střední Itálie

67. VMO A-0968

d. – 8,1 cm; š. – 6,9 cm; v. – 2,2 cm

Lampa z jemného světlehnědého materiálu. Kruhová jímka pozvolně přechází v hořák. Oblast kolem otvoru pro nalévání oleje je snížena, vývalek tvoří kruh, vně na medailonu leží tři řady kruhových dolíků, které jsou přerušeny jen u osově umístěného ouška. Dno tvoří tři soustředné kruhové vývalky. Spodek

hořáku je od jímky opticky oddělen dvěma páry dovnitř zkosených čárek. Tvarově ji lze zařadit do 3. stol. n. l. Netradiční je její zdobení řadami důlků.

3. stol. n. l.

srov.:

68. CB 4121 (172)

d. – 5,82 cm; š. – 8,85 cm; v. – 20,2 cm

Závěsná lampa – theriomorfní. Vakovité tělo lampy je v poměru k velikosti celé lampy poměrně malé. Z těla lampy vystupuje směrem dolů dvojice spojeného páru nohou. V zadní části vrchní strany lampy je připojen tlustý válcovitý závěs zakončený okem, který tvoří více než 3/4 výšky. Závěs je ztvárněn do podoby sloupu, který je pod okem ukončen hlavicí a na tělo nasedá v podobě patky. Před závěs vybíhá „krk s hlavou“. Lampa podle všeho pochází z Egypta.

2. – 3. stol. n. l.

Srov.: Smoláriková, 2010, NpM P6244; Dunand, 319, obr 967

69. MMMT A-367

d. – 7,1 cm; š. – 5 cm; v. – 2,8 cm

Lampa je hruškovitého tvaru ze světle okrového materiálu. Proti hořáku je vertikální ucho obloukovitě stočené k medailonu, prostředkem ucha běží vhloubený pásek. Prázdný medailon je od zbytku těla lampy oddělen zářezem a oblým žebrem. Žebro kapkovitě obtáčí i hořák.

2. - 3. stol. n. l.

srov.:zařazení je provedeno na základě profilu lampy

70. MG 7646

d. – 10,1 cm; š. – 4 cm; v. – 4,1 cm

Závěsná lampa představuje vyhublou lidskou postavu ležící ve skrčené pozici na falu. Postava končí ve 2/3 falu, hlavu má stočenou vpravo, nohy a pravá ruka jsou pokrčeny po stranách falu, levá ruka je složena pod hlavu. Na vrchní straně žaludu falu je umístěn otvor hořáku, nálevní otvor je na zádech postavy. Na zádech a zadku postavy jsou umístěna dvě oka sloužící pro zavěšení. Postava i falus jsou vypracovány s ohledem na anatomické detaily.

1. – 2. stol. n. l.; tiberiovská – antoninská ?

srov.: určení je nejisté pouze na základě výroby lamp ve tvaru částí těla

71. CB 4131 (270)

d. – 6,2 cm; š. - 5,1 cm; v. – 3 cm

Tělo polokruhového tvaru je zdobeno paprsčitě se rozbíhajícími vývalky, k hořáku běží širší pásek. Ouško i hořák jsou asymetrické.

1. – 3. stol. n. l.

srov.: pravděpodobně předchůdce žabích lamp vyvinutý z Mlynarczyk F 2

5. Lampy pozdního římského císařství

Dobrym zdrojem pro poznání lamp pozdního císařství jsou místa, která prošla rychlým zánikem v důsledku vojenských tažení „barbarských kmenů“ na počátku doby stěhování národů. Jako příklad lze uvést Poseidonův okrsek v Korintu, který byl zničen v souvislosti s Alarichovým tažením roku 396.¹⁶³ Severně od chrámu bylo v římských lázních nalezeno velké množství lamp (celkem šlo o 71 fragmentálně dochovaných lamp a 2000 nezařaditelných úlomků lamp). Z valné většiny se jedná o lampy z athénských dílen, i když kupříkladu jediná lampa zachovaná v celku je severoafrická, pocházejí však z doby před polovinou 4. století.¹⁶⁴ V samotném Korintu bylo odkryto několik dalších velkých depositů ze stejného období, Fountain of the Lamps obsahovala na 4000 lamp, z čehož byla polovina intaktních. Většina těchto lamp představuje místní či athénskou produkci, jen malou část tvoří jiné importy.¹⁶⁵ Z Korintu známe dokonce též křesťanské lampy, některé dokonce i s nápisy.¹⁶⁶

5.1. Egyptské žabí lampy

Za žabí lampy označujeme ty, které na sobě nesou více či méně stylizované zobrazení žáby či aspoň jejích zadních nohou. Nohy mohou být, jak bude více rozebráno později, změněny v palmové listy či dokonce v geometrické vzory. Žába

---

¹⁶³ Lindros Wohl 1981, 116

¹⁶⁴ Lindros Wohl 1981, 119

¹⁶⁵ Garnett 1975, 173 - 177

¹⁶⁶ Více viz. Jordan David, Inscribed Lamps from a Cult at Corinth in Late Antiquity, The Harvard Theological Review, Vol. 87, No. 2 (Apr., 1994), 223-229

byla ve starém Egyptě zosobněním neustálého znovuzrození.¹⁶⁷ Je tomu tak proto, že žáby jsou schopny dlouho přežívat v dutinách ve vyschlé půdě a v době deště ze zdánlivě mrtvé půdy vylézají. Nejdůležitější žabí bohyní byla Heket, která byla považována za dárnici života. Jedním z jejích nejdůležitějších epitet je „Paní města Herwer“, což je pozdější Antinoopolis, kde byla uctívána společně s Chnumem. V Abydu byla spojována s Usirem a získala spojení s posmrtnou existencí člověka. Byla zde označována za „Paní obou zemí“.¹⁶⁸

Typ I¹⁶⁹ je představován lampami, které lze označit jako přechodný typ. Jde o takřka kruhové lampy s delším vpředu zaobleným hořákem vybíhajícím po stranách do špiček.

72. VMO A-1036

d. – 8 cm; š. – 6,2 cm; v. – 2,7 cm

Lampa z šedohnědého materiálu. Jímka je vějířovitého tvaru, dlouhý, směrem ke konci lopatkovitě rozšířený hořák výrazně vybíhá a vpředu se rozšiřuje. Prostor kolem středového otvoru je silně prohlouben do tvaru malého kruhu. Povrch jímky je zdoben nerovnoměrně rozestými vpichy. Pravděpodobně jde o zbytky velmi špatně dochované složitější výzdoby. Hořák je zdoben třemi žebry. Na dně je kolek ve tvaru písmene α .

2. – 4. stol. n. l.

srov.: Kulichová 1985, P 1589, Dérr el-Medína; Zaccaria Ruggiu 1980, S 114 / K 203, rané 2. – 4. stol.

73. VMO A-1037

d. – 7,8 cm; š. – 6,1 cm; v. – 2,7 cm

Lampa z cihlově červeného materiálu. Jímka je vějířovitého tvaru, dlouhý, směrem ke konci lopatkovitě rozšířený hořák výrazně vybíhá a vpředu se rozšiřuje. Prostor kolem středového otvoru je silně prohlouben do tvaru malého kruhu. Povrch lampy je velmi poškozen a případná výzdoba setřena.

2. – 4. stol. n. l.

---

¹⁶⁷ Bonnet 2000, 198

¹⁶⁸ Bonnet 2000, 284 - 285

¹⁶⁹ Kulichová 1985, 36

srov.: Kulichová 1985, P 1589, Dérr el-Medína; Zaccaria Ruggiu 1980, S 114 / K 203, rané 2. – 4. stol.

Klasické žabí lampy, tedy typ II, Kulichová ve svém článku člení žabí lampy do dvou skupin s několika podskupinami. Michelucci typ XXIX A kulaté žabí, podtyp A – se zadními nožičkami žab, podtyp B hodně stylisované, podobnější palmovým listům; oválné – Michelucci XXIX B a C, podtyp A s celou žábou, podtyp B se zadníma nohama žáby, podtyp C s palmovými listy místo nohou, podtyp D s geometrickými vzory.¹⁷⁰ Datace je založena na výzkumech z Tell Edfu, kladeny bývají do 3. - 4. stol. n. l., respektive 2. – 4. stol. n. l. Pokud se setkáme s žabími lampami, pak je jako místo jejich nálezu uváděn takřka výlučně uváděn Egypt. Podle Kulichové byly vyráběny právě nedaleko Abydu v centru kultu žabí bohyně Heket.¹⁷¹ Toto tvrzení však nelze bez chemického rozboru materiálu potvrdit.

74. VMO A-1039

d. – 7,8 cm; š. – 7 cm; v. – 3,47 cm

Lampa z šedohnědého jemného materiálu. Jímka je kruhová, hořák umístěný v protažení jímky je pouze opticky oddělen žlábkem. Kruhový prostor kolem malého středového otvoru je oproti ostatnímu povrchu lehce zahloben, oddělen vývalkem a kruhovým žlábkem. Od středu k hořáku běží větévka i zbytek horní plochy vyboulené jímky zdobí alternující větévky a řada tří koleček vždy oddělené svislou čárkou. Spodní strana hořáku je od jímky opticky oddělena dvěma páry zkosených rýh. Na dně je kolek v podobě kolečka s tečkou uprostřed.

před koncem 2 stol. n. l.

srov.: Bailey 1998, X 22; Kulichová L. 1985

75. VMO A-1040

d. -8 cm; š. -7,35 cm; v. – 3 cm

Lampa z šedohnědého jemného materiálu. Jímka je kruhová, hořák umístěný v protažení jímky je pouze opticky oddělen žlábkem. Kruhový prostor kolem

---

¹⁷⁰ Kulichová 1985, 36 - 37

¹⁷¹ Kulichová 1985, 35

malého středového otvoru je oproti ostatnímu povrchu lehce zahlouben, oddělen vývalkem a kruhovým žlábkem. Za středovým otvorem je vyvýšené kolečko s důlkem uprostřed, z něhož vycházejí dvě větvičky obtáčející středový prostor, zakončeny jsou ploškou s důlkem. Větvičky napodobují žabí nožky, kolečko tělo žáby. Na spodní straně je kolek sestávající z dvou klikatek a tří čárek. Pravděpodobně jde o lampu ze skupiny s kolkem, který je chápán jako rozložené písmeno α .

2. - 4. stol. n. l.

rov.: Bailey 1998, X 24 a X 28, el-Ashmunein rané 2. – pol. 3. stol. n. l.; Bailey CBM III, Q 2196 – Búto, 3. – 4. stol.; Bernhard 1955, inv. č. 148138 – Egypt, 3. – 4. stol. n. l.; Kulichová L. 1985

76. VMO A-1041

d. – 8,8 cm; š. – 7,6 cm; v. – 3,4 cm

Lampa z šedohnědého jemného materiálu. Jímka je kruhová, hořák umístěný v protažení jímky je pouze opticky oddělen žlábkem. Celý prostor hořáku je výzdobně pojat podle tohoto žlábků, za něj je položen ještě jeden a prostor mezi nimi a mezi druhým žlábkem a žlábkem oddělujícím středový prostor je vždy vyplněn řadou krátkých příčných rýžek. Středový otvor není oddělen od zbytku medailonu opticky oddělen úplně, jde jen o tři nespojitě rýhy tvořící přibližný trojúhelník s vypuklými stěnami. Zbylá plocha horní části jímky je zdobena dvěma koncentrickými řadami kruhových dolíků. Na dně je kolek v podobě dvou koncentrických kruhů, uvnitř nichž jsou tři čárky stylizující lidský obličej.

2. – 4. stol. n. l.

rov.: nenalezla jsem totožnou lampu, tvar je však nezaměnitelný

77. VMO A-1042

d. - 9,9 cm; š. – 8 cm; v. – 5,3 cm

Lampa z šedohnědého jemného materiálu. Jímka je oválná, hořák je umístěn na přední straně lampy od jímky je opticky oddělen dvěma žlábků, které přecházejí i na jímku a obkružují ji. Středový otvor je obkroužen masivním vývalkem naproti hořáku rozšířené v plochu imitující vrchní část žabí hlavy. Vedle hořáku jsou symetricky dvě kolečka imitující kolena, která přerušují výše zmíněný průběh žlábků. Zadní část lampy napodobovala pozadí žáby. Masivní vývalek

kolem středového otvoru tvoří žabí ústa. Medailon je ozdobně přesekán řadou prstencovitě se rozbíhajících rýh. Dno je ploché bez kolku.

konec 3. – 5. stol. n. l.

srov.: Bailey 1998, X 43, X 44, X 45

5.2. Koptské nebo-li syro-palestinské lampy

Ve 4. – 6. stol. n. l. se po celém Blízkém Východě a v Egyptě vyráběly typizované lampy ve tvaru mandle zdobené šikmými žebry. Na vrchní stranu hořáku mohl být mezi žebra umístěn židovský nebo křesťanský symbol – menora nebo řecký kříž. Pozdější typy těchto lamp se stávají vejčitými, ale žebra na většině z nich zůstávají.

78. CB 4120

d. – 10 cm; š. – 6,3 cm; v. – 3,04 cm

Lampa mandlovitého tvaru, tzv. koptská. Tělo je celé nakloněno směrem dozadu. Přední část těla pozvolna přechází v opticky neodlišitelný hořák. Tato část je zdobena vývalky tvořícími jehličnatou větévku. Střední vývalek se před plnicím otvorem rozděluje a obkružuje jej. Kolem plnicího otvoru jsou těsně umístěny ještě dva ostré vývalky. Tělo je zdobeno řadou sedmi šikmých vývalků na každé straně. První dva se spojují v zadní části do tvaru krokve, pod nimi je tečka. Vývalky jsou přísně symetrické. Otvor hořáku je lehce zkosen.

Kennedy typ 19 a

4. – 6. stol. n. l.

Srov.: Svobodová, 2006, H 10 – 97 a H 10 – 8006; Bailey CBM 1988, Q 2330; Hellmann 1987, č. 205; Bailey CBM III, Q 2330; Szentléleky 1969, Museum of Fine Arts 59.29.A, syro-palestinská – Jeruzalém, Bethseda

79. VMO A-0973

d. – 10,2 cm; š. – 7 cm; v. – 4,2 cm

Lampa z cihlově šedavého materiálu. Jímka a hořák jsou spojeny v jedno, čímž lampa získává mandlový tvar. Středový otvor je ohraničen dvěma výraznými žebry. K zředu umístěnému hořáku směřuje žebro se třemi šikmo umístěnými

páry kratších žebírek, tvořící podobu větévky. Zbytek těla je zdoben vpřed skloněnými žebry, centrum je v zadní ose, kde se nachází pouze vystupující tečka. Kruhové dno je ohraničeno velmi vysokým vývalkem tvořícím nízkou nožku.

Kennedy typ 19 a

4. – 6. stol. n. l.

Srov.: Svobodová, 2006, H 10 – 97 a H 10 – 8006; Bailey CBM 1988, Q 2330; Hellmann 1987, č. 205; Szentléléky 1969, Museum of Fine Arts 59.29.A, syro-palestinská – Jeruzalém, Bethseda

80. CB 4134

d. – 10,3 cm; š. -7,72 cm; v. – 3,24 cm

Lampa mandlovitého tvaru, tzv. koptská. Tělo je celé nakloněno směrem dozadu. Přední část těla pozvolna přechází v opticky neodlišitelný hořák. Tato část je zdobena vývalky tvořícími jehličnatou větévku. Střední vývalek se před plnicím otvorem rozděluje a obkružuje jej. Kolem plnicího otvoru jsou těsně umístěny ještě dva ostré vývalky. Tělo je zdobeno řadou sedmi šikmých vývalků na každé straně. První dva se spojují v zadní části do tvaru krokve, pod nimi je tečka. Vývalky jsou přísně symetrické. Otvor hořáku je lehce zkosen.

Kennedy typ 19 a

4. – 6. stol. n. l.

Srov.: Svobodová, 2006, H 10 – 97 a H 10 – 8006; Bailey CBM 1988, Q 2330; Hellmann 1987, č. 205; Szentléléky 1969, Museum of Fine Arts 59.29.A, syro-palestinská – Jeruzalém, Bethseda

81. CB 4123 (281)

d. – 9,95 cm; š. -6,9 cm; v. – 3,3 cm

Lampa mandlovitého tvaru, tzv. koptská. Tělo je celé nakloněno směrem dozadu. Přední část těla pozvolna přechází v opticky neodlišitelný hořák. Tato část je zdobena vývalky tvořícími jehličnatou větévku. Střední vývalek se před plnicím otvorem rozděluje a obkružuje jej. Kolem plnicího otvoru je ještě jeden ostrý vývalek. Tělo je zdobeno řadou osmi šikmých vývalků na

každé straně. První dva se spojují v zadní části do tvaru krokve, pod nimi je tečka. Vývalky jsou přísně symetrické. Otvor hořáku je lehce zkosen.

Na dně sekundární nápis Hardoub.

Kennedy typ 19 a

4. – 6. stol. n. l.

Srov.: Svobodová, 2006, H 10 – 97 a H 10 – 8006; Bailey CBM 1988, Q 2330; Hellmann 1987, č. 205; Bailey CBM III, Q 2330; Szentléleky 1969, Museum of Fine Arts 59.29.A, syro-palestinská – Jeruzalém, Bethesda

82. VMO A-974

d. – 12,1 cm; š. – 6,2 cm; v. – 4,3 cm

Jímka a hořák jsou spojeny v jedno, čímž lampa získává mandlový tvar. Středový otvor je ohraničen dvěma výraznými žebry. K zředu umístěnému hořáku směřuje žebro se třemi šikmo umístěnými páry kratších žebírek, tvořící podobu větévky, pod středovým otvorem pak šesticípé hvězdy. Zbytek těla je zdoben vpřed skloněnými žebry, centrum je v zadní ose, kde se nachází pouze vystupující tečka. Kruhové dno je ohraničeno velmi vysokým vývalkem tvořícím nízkou nožku.

Kennedy typ 19 a

4. – 6. stol. n. l.

Srov.: Svobodová, 2006, H 10 – 97 a H 10 – 8006; Bailey CBM 1988, Q 2330; Hellmann 1987, č. 205; Szentléleky 1969, Museum of Fine Arts 59.29.A, Jeruzalém; Hübinger 1993, 1248 g, Beth Ihl – Palestina; Menzel 1954, O 22815

83. CB 4132

d. – 7,2 cm; š. – 4,6 cm; v. – 3,3 cm

Lampa mandlovitého či spíše vejčitého tvaru. Tělo je celé nakloněno směrem dozadu. Přední část těla pozvolna přechází v opticky neodlišitelný hořák. Tato část je zdobena motivem rovnoramenného kříže s trojúhelníkovitými patkami. Otvor hořáku je obkroužen ostrým vývalkem. Kolem plnicího otvoru je ostrý vývalek. Tělo je zdobeno řadou šesti šikmých vývalků na každé straně. První dva se spojují v zadní části do tvaru

krokve, pod nimi je tečka. Vývalky jsou přísně symetrické. Otvor hořáku je lehce zkosen.

3. – 4. stol. n. l.

Srov.: Bailey CBM III, Q 2337; Menzel 1954, O 22619, syro-palestinská

84. VMO A-0975

d. – 7,5 cm; š. – 5 cm; v. – 3,3 cm

Lampa z cihlově šedavého materiálu. Jímka a hořák jsou spojeny v jedno, čímž lampa získává mandlový tvar. Středový otvor je ohraničen dvěma výraznými žebry. Mezi středovým otvorem a hořákem je rovnoramenný kříž s příčkami na koncích ramen. Zbytek těla je zdoben vpřed skloněnými žebry, centrum je v zadní ose, kde se nachází pouze vystupující tečka. Kruhové dno je ohraničeno velmi vysokým vývalkem tvořícím nízkou nožku.

5. - 6. stol. n. l.

Srov.: Menzel 1954, O 14703

85. VMO A- 0976

d. – 7,4 cm; š. – 5,2 cm; v. – 3,5 cm

Lampa z cihlově šedavého materiálu. Jímka a hořák jsou spojeny v jedno, čímž lampa získává mandlový tvar. Středový otvor je ohraničen dvěma výraznými žebry. Mezi středovým otvorem a hořákem je rovnoramenný kříž. Zbytek těla je zdoben vpřed skloněnými hustými žebry, centrum je v zadní ose, kde se nachází pouze vystupující tečka. Kruhové dno je ohraničeno velmi vysokým vývalkem tvořícím nízkou nožku.

5. - 6. stol. n. l.

Srov.: Menzel 1954, O 14703

86. CB 4127 - 35 (286)

d. – 10 cm; š. – 5,85 cm; v. – 2,6 cm

Lampa tvaru mandle zdobená krátkými vystouplými žebry. Vpředu i vzadu do tvaru větviček nebo palmových listů. Nálevní otvor je vyražen mimo osu – poměrně neobvyklé stejně jako nekvalitní hlína. Typ lampy je častý pro ranně křesťanské / koptské lampy v Egyptě a v oblasti Levanty.

6. – 8. stol. n. l.

Srov.: určení je provedeno na základě profilu

5. 3. *Křesťanské lampy*

Pod označením křesťanské lampy rozumíme lampy vyráběné v pozdní antice v severoafrických dílnách. Nejvýznamnějším centrem výroby lamp byl Tunis, kde byla nalezena řada dílen, hlavní z nich pak v el-Džemu.¹⁷² Křesťanské lampy se začaly vyrábět počátkem 5. století,¹⁷³ největšího rozmach pak dosáhly mezi lety 425 a 550. Křesťanské lampy jsou snadno rozeznatelné nejen podle výzdoby medailonu, kde se objevují květy, chí-ró a další křesťanské symboly, ale též podle barvy. Jsou totiž červené, jednak mají červený potah a jednak i hmota, ze které jsou vyrobeny, je načervenalá.¹⁷⁴ V medailonu se mohou objevit i portréty významných osob té doby, uváděna je obzvláště tzv. Fausta, pod kterou je hledána manželka císaře Konstantina I.¹⁷⁵

87. VMO A-0972

d. – 8,1 cm; š. – 5,8 cm; v. – 2,4 cm

Lampa z cihlově červeného materiálu. Jímka a hořák jsou spojeny v jedno, čímž lampa získává vejčitý tvar. Středový otvor je ohraničen vývalkem a zářezem. K hořáku směřují tři vrypy, další dvě zdobí lehce vyvýšené osově umístěné ouško. Celé tělo je zdobeno větévkovitým ornamentem z krátkých šikmých vrypů. Pravděpodobně jde jen o blíže neurčenou lokální produkci.

3. – 4. stol. n. l.

Srov.: zařazení je provedeno na základě tvaru lampy

88. MMMT O-489

d. - 8,3 cm; š. – 5,9 cm; v. – 2,3 cm

Hliněná lampa z šedohnědého materiálu. Jímka a hořák jsou spojeny v jedno a tvoří mandlovitý tvar. Medailon je zdoben plastickými pupíky. Osově k hořáku je umístěno vertikální ouško dělené dvěma žlábkami, od hořáku na

---

¹⁷² Lund 2001, 200

¹⁷³ Lund 2001, 199

¹⁷⁴ Lund 2001, 200

¹⁷⁵ Lund 2001, 201

jímku se paprskovitě rozbíhá devět žeber. Od ouška směrem jsou nad sebou tři krokve. Kruhové dno je tvořeno nízkým vývalkem.

3. – 5. stol. n. l.

Srov.: Bailey CBM III, Q 3156 – Efesos, 500 – 600 n.l.; Perlzweig 1961, fig. 349 (5. stol.-Malá Asie); Perlzweig 1961, 2814 (2. pol. 6. stol., Attika); Iványi 1935, Pázmány universita 145, Bildlampen typus XI / Broneer typ XXIIIX).

89. CB 4135

d. – 8,23 cm; š. – 5,55 cm; v. – 2,85 cm

Lampa s kruhovým tělem a velmi širokým hořákem vpředu jen o málo užším než je tělo. Kolem velkého nálevního otvoru je perlovec, po stranách větvičky či palmové listy. Hořák zdoben několika pásy – žebro, větvička, perlovec, větvička, žebro. Po stranách kroužky s tečkou uprostřed. Vzadu lehce vystupující vertikální ouško.

4. – 5. stol. n. l.

Srov.: tvar je typický pro tzv. talmudické lampy

90. MG 22001

d. – 13,3 cm; š. – 9,2 cm; v. – 3,7 cm

Křesťanská lampa ve tvaru mandle, na plecích okvětní lístky, medailon zdoben plastickým christogramem, oba nálevní otvory byly vytvořeny až po vyjmutí z formy a narušují výzdobu, po vrchní straně hořáku se táhne široký kanál a okraj je zvýšen, ouško je rozděleno rýhou, na spodní straně pod ouškem tři rýhy. Na dně se nachází několik kroužků, nejspíše představujících kolek.

3. – 5. stol. n. l.

Srov.: pravděpodobně jde o časný typ

91. MG 7650

d. – 11,2 cm; š. – 6,6 cm; v. – 3 cm

Křesťanská lampa ve tvaru mandle s dvěma nálevními otvory, výzdoba vrchní plochy je pomocí vysokého ostrého vývalku členěna na dvě části, vnitřní část tvoří kruh kolem nálevních otvorů spojený s širokým kanálem běžícím po vrchní straně hořáku. Tento prostor nese výzdobu v podobě

christogramu doplněného o omegu a alfu, vnější pás výzdoby rozdělený vpředu kanálem a vzadu vertikálním ouškem, je tvořen střídajícími se soustřednými trojúhelníky a dvojitými čtverci s vepsanými dvojitými kružnicemi. Od ucha běží po zadní stěně žebro, které se na dně lampy napojuje na kruhový vývalek tvořící nízkou nožku. Na dně je dvojitá kružnice připomínající ty, které se objevují na dnu soustružené kovové nádoby.

3. – 5. stol. n. l.

Srov.: Perlzweig 1961, obr. 327 inv.č. L3889 – 5. stol Kyrenaika (stejně provedený christogram, ornament jen trojúhelníků, pod. Menzel 605, p. 93, Menzel 1954, O 21965 a 24153, poč. 4. – poč. 7. stol. n. l.; Chrzanovski a Zhuravlev 1998, 53151, Chersonésos, kopie z 19. – 20. století

92. VMO A-0970

d. – 12 cm; š. – 8,3 cm; v. – 4,9 cm

Lampa z cihlově červeného materiálu. Jímka pozvolna přechází v hořák, čímž lampa vytváří mandlový tvar. Osově je umístěno vzhůru vyběhající ouško, v tomto místě vybíhá lampa do špice. Ouško je uprostřed děleno vrypem. Medailon je zdoben kolem malého centrálně umístěného otvoru květinou, jež je tvořena devíti listy s čárkou uprostřed. Po stranách otvoru jsou dva oblouky přesekané řadou svislých čárek, na krajích vybíhají oblouky do špic. Vnější okraj hořáku je zdoben žebrem. Dno je ohraničeno žlábkem, tvořícím neuzavřený kruh. Otevřen je pod ouškem, kde ke dnu pokračuje rýha z ouška. Střed dna je tvořen kolkem v podobě květu se čtyřmi listy.

2. pol. 4. – 5. stol. n. l.

Srov.: Svobodová, 2006, H 10-6219; Alram-Stern 1989, 6972 a 6973, Carnuntum, pozdně antická; Hübinger 1993, Universität Bonn 1449, Tunis, 4. – 6. stol. n. l.

93. MG 12189

d. – 10,6 cm; š. – 7,8 cm; v. – 3,7 cm

Lampa mandlového tvaru z šedavého materiálu, výzdoba je rozdělena na dvě části – kolem nálevního otvoru a po okrajích. Před nálevním otvorem je soustředný trojitý kosočtverec, za trojitý soustředný trojúhelník, po obou

stranách po dvou trojitých soustředných kroužcích, okraj je zdoben zrcadlově, výzdoba je přerušena vertikálním ouškem, po každé straně čtyři trojité soustředné polokruhy, před trojitý soustředný kruh, po horní straně hořáku běžel široký kanál se zvýšenými okraji spojený s oblastí kolem nálevního otvoru, hořák je uražen.

3. – 5. stol. n. l.

Srov.: pravděpodobně lokální napodobenina

6. Byzantské, arabské a ranně středověké lampy

Antické lampy samozřejmě nezmizely se zánikem Římské říše. Z pozdních římských typů se vyvinuly lampy byzantské, arabské a také ranně středověké.

94. VMO A-1034

d. – 9,9 cm; š. – 7,3 cm; v. – 3,55 cm

Lampa z šedohnědého materiálu. Jímka a hořák jsou spojeny v jedno a tvoří tvar mandle. Středový otvor je obkroužen žebrem. Další žebro lehce prohnutým oválem obkružuje současně středový otvor a otvor hořáku. Otvor hořáku je umístěn na vrchní straně lampy. Od hořáku ke středovému otvoru běží dva páry tenkých rovnoběžných žebek. Osově k hořáku je otvor po vylomeném oušku. Zbytek těla lampy je zdoben ornamentálním motivem. Na každé straně jde vždy o dvakrát dvě soustředné cca. polokružnice. Mezikruží je přesekáno krátkými žebry. Mezi zdvojenými polokružnicemi leží vždy obdobně provedená krokev. V centru polokružnic je květ sestávající z jednoho vystupujícího bodu jako středu a šesti koleček místo lístků. Trojúhelníčky sestavené z těchto koleček vyplňují zbylá hluchá místa lampy. Dno je naznačeno vývalkem mandlovitého tvaru. Jako místo původu je opět uváděn Egypt.

6. stol. n. l. či později.

Srov.: Hübinger 1993, Universität Bonn 1429, Sýrie, 6. stol. n. l.; Hübinger 1993, Universität Bonn 2574, Káhira, 9. stol. n. l.

95. CB 4122 (277)

d. – 9,2 cm; š. – 4,9 cm; v. – 2,4 cm

Lampa mandlovitého tvaru. Vrchní strana je dělena na dvě části oddělených vývalkem. Střední část ve tvaru mandle má špičku v hořáku, oblouk je pak tvořen zadní částí nálevního otvoru, který má podobu půlkruhu. Prostor mezi nimi je vyplněn geometrickou výzdobou v podobě šesti pásů – první je úzký s výzdobou tvořenou tečkami, druhý a čtvrtý jsou široké s dvěma poli se svatoondřejskými kříži doplněnými vždy čtyřmi tečkami, ve druhém pásu je uprostřed navíc úzké pole se dvěma tečkami, třetí, pátý a šestý pás je úzký bez výzdoby. Vnější část horní strany je zdobena jehličnatými větvičkami / palmovými listy sbíhajícími se spodkem u hořáku a ucha, mezi nimi je trojitý pás – přední úzký pás vychází z prvního pásu střední výzdoby a je opět zdoben tečkami, střední široký pás nese dvě pole se svatoondřejskými kříži a tečkami oddělená užším polem se dvěma tečkami, zadní úzký pás je bez výzdoby. Pod nálevním otvorem je vývalek zdvojen.

Kennedy type 24

7. – 9. stol. n. l.

Srov.: Kennedy 1963, č. 786; Svobodová, 2006, H 10-2869

96. VMO A-0971

d. – 9,65 cm; š. – 5,4 cm; v. – 3,05 cm

Lampa z cihlově červeného materiálu. Tělo a hořák jsou spojeny v jedno, čímž lampa získává vejčitý tvar. Středový otvor je ohraničen dvěma nízkými žebry a třetím, které je zvlněno do podoby řady polokruhů s tečkou v ose každého. Toto třetí žebro je přerušeno u hořáku, od něhož vybíhá ke středovému otvoru žebro a dvě voluty, po stranách vzoru je vždy po jednom kroužku, přibližně v polovině žebra. Druhé přerušení je pod osově umístěným uchem, k němuž vybíhají žebra po stranách doplněné kroužkem. Nasazení vysokého zpět ohnutého ucha je zřetelně vyznačeno na jímce dalším žebrem, na uchu pokračuje žebro jdoucí od středového otvoru a obě žebra tak tvoří podobu kříže doplněného čtyřmi kroužky. Kroužky snad obsahují symboly. Dno je vyznačeno kruhově a vybíhají z něj žebra na všechny čtyři strany, přední a zadní je pak doplněno párem volut. Celé tělo je zdobeno řadou paprskovitě se rozbíhajících žebírek.

6. – 8. stol. n. l.

Srov.: podobné lampy se vyráběly v Jordánsku v byzantské době

97. VMO A-0967

d. – 8,35 cm; š. – 6,05 cm; v. – 4 cm

Lampa z cihlově červeného zrnitého materiálu. Kruhová jímka pozvolně přechází v hořák, čímž lampa shora získává mandlový tvar. Osově je umístěno ouško, které nasedá na jímku. Medailon je změněn v komolý kužel dělený deseti soustřednými kruhy, čímž lampa získává podobu „botky“. Pět horních ležících pod sebou je kompletních, pět na ploché části medailonu je přerušeno hořákem a uchem. Podle typu lze soudit, že jde o koptskou lampu, či o lampu izraelskou.

Kennedy typ 16

6. – 8. stol. n. l.

Srov.: Hübinger 1993, Universität Bonn 1249.1, Tell el-Ful (Palestina), 6. – 8. stol. n. l.; Hübinger 1993, Universität Bonn 2181, Egypt?, 6. – 8. stol. n. l.; Bernhard 1955, inv. č. 140432, Edfu

98. CB 287

d. – 8,9 cm; š. – 6,8 cm; v. – 4,8 cm

Lampa ve tvaru „boty“ s vysoko vytaženým kruhovým tělem. Vrchní část je opticky dělena na vertikální válce. Na vrcholu je malé ouško. Dopředu pozvolna vystupuje hořák.

Kennedy typ 16

6. - 8. stol. n. l.

Srov.: Svobodová, 2006, H 10-7002; Kennedy, 1963, 630; Hübinger, 1993, 297, 298; Bernhard 1955, inv. č. 140432 – Edfu

99. CB 4129 (265)

d. – 8,54 cm; š. – 8,85 cm; v. – 3,8 cm

Otevřená lampa s kruhovým vývalkem uprostřed, který mohl sloužit k uchycení knotu nebo případně též k zasazení svíce. Lampa je kruhová vpředu zmačknutá v úzký hořák. Může být předchůdcem pozdějších svícňů. Vnitřek a vrchní třetina vnější strany je potažena zelenomodrou glazurou.

5. stol. n. l. ?

Srov.: datace je provedena na základě otevřených glazovaných lamp z počátku byzantské doby

100. CB 266

d. – 11,7 cm; š. – 6,6 cm; v. – 6,2 cm

Pozdně římská až raně islámská žlutozeleně glazovaná lampa. K tělu ve tvaru přesýpacích hodin je připojen hořák ve tvaru U a ucho jdoucí z poloviny spodku do poloviny vršku těla.

6. – 9. stol. n. l.

Srov.: Menzel 1954, O 6017, byzantská; Petrie museum, UC 25326, Ehnasya / Hermopolis Magna, fátimovská; Petrie museum UC 54533, Ehnasya / Hermopolis Magna, římská; Petrie museum, UC 25410, Ehnasya / Hermopolis Magna, římská

7. Kovové lampy

Kovových lamp se oproti lampám hliněným dochoval jen zlomek, proto se i ve sledovaných sbírkách nalézá jen několik málo případů.

101. MMT O-402

d. – 8 cm; š. – 6 cm; v. – 4 cm

Bronzová lampička se dvěma hořáky. Jímka je přibližně kruhová, uprostřed má otvor pro nalévání oleje. Na konci dopředu vybíhajících ramen jsou otvory pro knot. Na vrchní straně ramen se rýsují trojúhelníkovitá ozdobná žebra. Držadlo je přibližně trojúhelníkovité zakončené kuličkou, strany trojúhelníka jsou mírně vypuklé, původně se asi uprostřed nalézalo vystupující žebro, které zvýrazňovalo podobnost s listem. Celá lampa je pokryta zelenou patinou. V přírůstkové knize z roku 1907 je uváděna pod číslem 1883, jako dar L. V. Holzmeistera. Jedná se o hrobový nález z Théb.

1. stol. n. l.

Srov.: Petrie museum, UC54546, Ehnasya / Hermopolis Magna počátek římského období, bronz; Petrie museum, UC71666, UC54384 a UC50669, Ehnasya / Hermopolis Magna, římské období, hlína; Další obdobné lampy, z nichž jedna, pravděpodobně dar císaře Nera a Poppaey Sabiny, byla zlatá, byly nalezeny v Pompejích.

102. CB 4290

d. – 11,16 cm, š. – 7,35 cm, v. – 2,84 cm

Bronzová lampa se soustruženou nožkou. Lampa má kruhové tělo a poměrně dlouhý vpředu do tvaru rýče rozšířený hořák. Zbytky výzdoby v podobě úponků se dochovaly pouze na vrchní straně hořáku, kde byla výzdoba chráněna dvěma postraními vývalky zakončenými na těle jednoduchými volutami. Špička hořáku je zdobena vejcovcem. Široká nožka je vytvořena z tenkého plechu a nese koncentrické kružnice vzniklé při soustružení.

1. stol n. l.

Srov.: Bailey CBM IV, Q 3635 – 1. stol. n. l.

103. MG 12193

d. – 11,4 cm; š. – 6,5 cm; v. – 3,9

Bronzová nádobka původně se třemi nožkami a dvěma vpřed vybíhajícími kanálky, pravděpodobně spodní část lampy. Ze spodní strany je, hned vedle otvoru po chybějící nožce, vidět několikerá oprava.

1. – 4. stol. n. l.

srov.: Petrie museum, UC 54567, Ehnasya / Hermopolis Magna, římská;
Petrie museum, UC 54568, Ehnasya / Hermopolis Magna, římská

104. MG 16799

d. – 6,9 cm; š. – 4,3 cm; v. – 3,1 cm

Bronzová závěsná lampa s christogramem na uchu, christogram odlomen, tělo lampy je kruhové zdobené třemi řadami teček, hořák ve tvaru mušle hřebenovky je připojen zvlášť, pod ouško je připojena beraní hlava, na spodku je přidělána profilovaná nožka představovaná dvěma vrcholy spojenými komolými kužely

3. – 4. stol. n. l.

Srov.:zařazení provedeno na základě profilu lampy

105. MG 24227

d. - 7,8 cm š. – 5,4 cm; v. – 9 cm

Kovová lampa ve tvaru mandle zdobená hlavou Gorgony. Dlouhé vertikální do tvaru luku ohnuté ucho je zakončeno lví hlavou.

3. - 4. stol. n. l.

Srov.: zařazení provedeno na základě profilu lampy

106. MG 3201

D. – 21,1 cm; š. – 12,3 cm; v. – 18 cm

Bronzová masivní lampa s prolamovaným vysokým uchem a na dvakrát odklápěcím víčkem na nálevním otvoru. Prolamované ucho je vyrobeno z „úponků“, v jejichž středu je kříž. Tělo lampy je posazeno na vysokou zvlášť vyrobenou nožku. V přírůstkové knize označována jako perská, což můžeme vnímat jako přibližnou lokaci.

5. – 7. stol n. l.

Srov.: Perlzweig 1961, 2948 – 9 – inv. č. B579, B114; Menzel 1954, O 37343, perská; Menzel 1954, O 37921

8. Falza a kopie

Základním rozdílem mezi falzy a kopiemi není ve způsobu jejich výroby, ale v účelu, ke kterému byly vyrobeny. Falzum bylo vyrobeno za účelem zmatení případného kupce a prodejem kusu jako originální a pravé antické lampy. Kopie naopak přiznávají svou nepůvodnost a neslouží k rozšíření sbírek starověkých předmětů, nýbrž jsou přijímány spíše jako suvenýr. Jde o určitý posun oproti době, kdy byly za suvenýr považovány právě skutečné antické lampy. Z takovýchto „suvenýrů“ vznikl základ řady českých, vlastně i světových, sbírek.

107. MG 2605

d. – 10,3 cm; š. – 8 cm; v. – 2,9 cm

Lampa s hrubě provedeným nosičem vody se dvěma džbány na tyči přes rameno v medailonu, medailon je obkroužen dvojitým prstencem, nálevní otvor decentralizován, krátký hořák oddělený dvěma zkosenými čarami nasedajícími k medailonu, protilehlé vertikální ouško je členěno dvěma rovnoběžnými čarami, světle oranžová pálená hlína se stopami ožehu

Falzum hlásící se na přelom 1. a 2. stol. n. l.

Srov.: Hübinger 1993, Universität Bonn 1292, Itálie, 2. polovina 1. stol. n. l.;
Hübinger 1993, Universität Bonn 1535, Řím, 3. třetina 1. stol. n. l. (stejný obraz,
ale jiný tvar)

108. MG 2606

d. – 11,8 cm; š. – 7,6 cm; v. – 3,2 cm

Obrazová lampa s hrubě provedenou divadelní maskou v medailonu, medailon obkroužen třemi soustřednými rýhami, nálevní otvor decentralizován, vpředu zašpičatělý hořák je oddělen dvěma protáhlými volutami, protilehlé vertikální ouško se dvěma rovnoběžnými čarami, světle oranžová pálená hlína se stopami ožehu

Bailey typ C, Loeschcke typ V

Falzum hlásící se do 3. třetiny 1. stol. n. l., fláviovské až trajánské období

Srov.: Bailey CBM II, Q973, Q 974

109. MG 4608

d. – 12 cm; š. – 10,6 cm; v. – 6,7 cm

Tříhořáková lampa v podobě divadelní masky či Siléna. Lampa napodobuje volutové lampy typu Loeschcke II a IV, na spodní straně má kolek DMY či OMY

Tzv. Neapolská lampa

Falzum z 19. stol. hlásící se do 1. poloviny 1. stol. n. l.

Srov.: Svobodová, 2006, str. 43, obr 265, NM H10-7830; Bailey CBM ,1988, Q3411; Pontiroli, 1980, obr. 86

110. VMO A-0977

d. – 10,9 cm; š. – 7,8 cm; v. – 4,2 cm

Lampa z bronzu s tmavozelenou patinou. Velmi krátký hořák jen lehce vybíhá z kruhové jímky. Medailon je ohraničen třemi vývalky a svažuje se směrem do středu. Otvor pro nalévání oleje je malý a excentricky umístěný. Figurální výzdobu medailonu tvoří okřídlený falos zakončený zadní část

chiméry. Celý výjev je posazen na linku. Ouško je umístěno osově.
Vyrobená byla z dvojdílné formy.

Hlásí se do 1. – 2. stol. n. l., podle prof. Jiřího Frela¹⁷⁶ však jde o falsum
vyrobené ve 2. pol. 19. stol. v Neapoli.

Srov.:

111. MG 15297

d. – 8,5 cm; š. – 5,4 cm; v. – 7,6 cm

Obrazová lampa s jezdcem na velbloudu, z bílého kovu

Nejspíše falzum hlásící se do 1. stol. n. l.

Srov.:

---

¹⁷⁶ za falsum ji označil 27. 3. 1963, viz. inventární karta

Použitá literatura:

- Alram-Stern Eva 1989: Roemischen lampen aus Carnuntum, Wien
- Bailey Donald Michael 1975 – 1996: A Catalogue of the Lamps in the British Museum I, II, III, IV. London
- Bailey Donald Michael 1998: Excavations at el-Ashmunien V Pottery, Lamps and Glass of the Late Roman and early Arab Periods, London
- Bairrao Oleiro J.M. 1952: Catálogo de lucernas romanas, Coimbra
- Baur, P. V. C. 1947: The Excavations at Dura-Europos III (The Lamps). London
- Beazley J. D. 1940: A Marble Lamp. JHS 60, 22-49
- Bernhard Maria Ludwika 1955: Lampki starożytne. Warszawa
- Bonnet Hans 2000: Reallexikon der ägyptischen Religionsgeschichte, Berlin
- Böttger Burkhard 2002: Die Kaiserzeitlichen Lampen vom Kerameikos (Kerameikos XVI.), München
- Brants Johanna 1913: Antieke Terra-cotta Lampen. Leiden
- Broneer Oscar 1927: A Late type of Wheel-Made Lamps from Corinth, AJA 31 / 3, 329-337
- Broneer Oscar 1930: Corinth IV/II (Terracotta lamps), Massachusetts
- Broneer Oscar 1977: Isthmia III (Terracotta lamps), New Jersey
- de Brun Pierre & Gagniere Sylvain 1937: Les Lampes Antiques du Musée Calvet d'Avignon
- Evans Arthur J. 1921, The Palace of Minos at Knossos volume 1, London
- Evelein M. A. 1928: De romeinsche lampen, Gravenhage
- Fleming Stuart James 1999, Roman glass, Philadelphia
- Forbes Robert James 1997: Studies in ancient Technology, Leiden

- Fremersdorf Fritz 1922: Roemische bildlampen, Bonn - Leipzig
- Garnet Karen S. 1975: Late Roman Corinthian Lamps from the Fountain of the Lamps, *Hesperia* 44 / 2, 173-206
- Goethert Karin 1997: Römische Lampen und Leuchter, Trier
- Guthrie Russell Dale 2005, *The nature of Paleolithic art*, University of Chicago Press
- Haken Roman 1958: Římské lampy v Národním Muzeu v Praze a jiných československých sbírkách, in. *Sborník Národního Muzea řada A číslo 1-2*, Praha
- Harris W. V. 1980: Roman Terracotta Lamps: The Organization of an Industry, *JRS* 70, 126-145
- Helck Wolfgang & Otto Eberhard 1980: *Lexikon der Ägyptologie Band III.*, Wiesbaden
- Heres Gerald 1969: Die punischen und griechischen tonlampen der Staatlichen museen zu Berlin, Berlin
- Heres Gerald 1972: Die Roemischen Bildlampen der Berliner antiken-sammlung, Berlin
- Howland R.H. 1958: *The Athenian Agora IV (Greek lamps and their servivals)*, New Jersey
- Hübinger Ulrich 1993: *Die Antiken lampen*. Berlin
- Van Huyssteen Wentzel 2006, *Alone in the world?: human uniqueness in science and theology*, Wm. B. Eerdmans Publishing
- Chrzanovski Laurent a Zhuravlev Denis 1998: Lamps from Chersonesos in the State historical museum Moscow (*Studia archeologica* 1994), Roma
- Iványi Dóra 1935: *Die Pannonischen Lampen*. Budapest
- Karivieri Arja 2001: Mythological subjects on late roman lamps and the persistence of classical tradition. in: *Late antiquity*, Fleischer Jens and alii. (eds.), *Acta*

Hyperborea 8.

Kirsch Anette 2002: Antike Lampen im Landesmuseum Mainz. Zabern.

Kulichová Lenka 1985: Froschlampen in Prager Sammlungen, *Grecolatina Pragensia IX* Praha

Leibundgut, Annalis 1977: Die Römischen Lampen in der Schweiz, Bern

Liesen Bernd 1994: Lampen aus Asberg (Funde aus Asciburgium heft 11), Duisburg

Lindros Wohl Brigitta 1981: A Deposit of Lamps from the Roman Bath at Isthmia, *Hesperia* 50 / 2, 112-140, Athens

Lund John 2001: Motifs in Context: Christian lamps. in: Late antiquity, Fleischer Jens and alii. (eds.), *Acta Hyperborea* 8.

Loeschcke Siegfried 1919: Lampen aus Vindonissa. Zürich

Marsa Jiří 1972: Roman lamps in the National Museum and other Czechoslovak collections, *Sborník Národního muzea, řada A, XXVI* 3-5 Praha

Marsa Jiří 1972, Punic, Greek and hellenistic lamps in Prague collections, *Grecolatina Pragensia V*

Menzel Heinz 1954: Antike Lampen im Roemisch-Germanischen Zentralmuseum zu Mainz. Mainz

Mercando Liliana 1962: Lucerne greche e romane dell'antiquarium comunale, Roma

Mlynarczyk Jolanta 1997: Alexandrian and Alexandria-Influenced Mould-Made lamps of the Hellenistic Period, *BAR 677*, Oxford

Mylonas Shear Ione 1987, The Panagia Houses at Mycenae, Philadelphia

Neumann Alfred 1967: Der roemische limes in Oesterreich, heft XXII – Lampen und andere beleuchtungsgeraete aus Vindobona, Wien

Perlzweig Judith 1961: The Athenian agora VII (Lamps of the roman period – first to seventh century after Christ), Princeton-New Jersey

Perlzweig Judith 1963: Lamps from the Athenian Agora, Princeton-New Jersey, (kniha je dostupná přes Google books, není však stránkována)

Pěška Jaroslav a Tejral Jaroslav 2002; Königsgrab von Mušov Band 3, Mainz

Svoboda Jiří, Ložek Vojen, Vlček Emanuel 1996, Hunters between East and West: the Paleolithic of Moravia, Springer

Svobodová Helena 2006: Ancient Lamps in the Prague National Museum, Sborník Národního muzea v Praze LX 3 – 4, Praha

Szentlélek Tihamér 1969: Ancient Lamps I. Budapest

Thöne V Cornelia: Die griechischen und römischen Tonlampen, Philipp von Zabern, Mainz

Vessberg Olof 1953: Opuscula Atheniensi I (Hellenistic and roman lamps in Cyprus), Lund

Waldhauer Oskar 1914: Die Antiken Tonlampen (Kaiserliche Ermitage). St. Petersburg

Walters H. B. 1914: Catalogue of the Greek and Roman lamps in the British Museum, London

Warner Slane Kathleen 1990: Corinth vol. XVIII, part II, The American school of classical studies at Athens Princeton, New Jersey

Whitehouse David B., Roman glass in the Corning Museum of Glass, 2. část, 2002

Whitehouse David B., Roman glass in the Corning Museum of Glass, 3. část, 2004

Williams Hector 1981: The Lamps; Universty of Chicago

Zaccaria Ruggiu Annapaola 1980: Le lucerne fittili del Museo civico di Treviso. Roma

Zych Iwona 2004: Marina el-Alamein; PAM XV – Polish Archaeology in the Mediterranean XV. str. 77- 90; Warsaw

Antické prameny:

Aristofanés Mír (Ειρηνη)

Aristofanés Ženský sněm (Εκκλησιάζουσαι)

Cicero Ad Quintum Fratrem

Hérodotos Dějiny (Ιστοριαι)

Homér Odyssea

Klémens Alexandrijský Stromata

Martialis Epigrammata

Pausanias Casta po Řecku – Description (Ελλάδος περιήγησις)

Petronius Satyricon

Plinius Naturalis historiae

Varo De lingua latina

Bible – knihy Exodus a Leviticus

VMO A-1017

CB 39 (60)

CB 61 (77)

VMO A-1019

VMO A-1018

MG 2607

MG 2608

MMT A-368

MG 7648

VMO A-1021

CB 4126

CB 4133

VMO A-0966

VMO A-1022

VMO A-1023

VMO A-1025

VMO A-1027

MG 2601

MG 7654

MG 7656

MMMT O-490

VMO A-1026

MMMT A-366

MMMT O-488

CB 4119

VMO A-0965

CB 4128

VMO A-1024

MG 12191

CB 4118

MG 7649

VMO A-1031

VMO A-1038

VMO A-1020

CB 4125

CB 4124

CB 4136

VMO A-1030

VMO A-0969

VMO A-1028

VMO A-1029

VMO A-1032

MG 25764

CB 4130

MG 1861

MG 7647

MG 7657

MMMT A-352

MMMT O-524

MMMT A-365

MG 2602

MG 2604

MG 4603

MG 7653

MG 1247

MG 7652

MG 12190

MMMT A-364

MG 7658

MG 1063

MG 1068

MG 2603

MG 7651

MMMT A-353

MG 8329

MG 17477

VMO A-0968

MMMT A-367

CB 4121 (172)

MG 7646

CB 4131 (270)

VMO A-1036

VMO A-1037

VMO A-1039

VMO A-1040

VMO A-1041

VMO A-1042

CB 4120

VMO A-0973

CB 4134

CB 4123 (281)

VMO A-0974

CB 4132

VMO A-0975

VMO A-0976

CB 4127 (35) (286)

VMO A-0972

MMMT O-489

CB 4135

MG 22001

MG 7650

VMO A-0970

MG 12189

VMO A-1034

CB 4122 (277)

VMO A-0971

VMO A-0967

CB 287

CB 4129 (265)

CB 266

MMMT O-402

CB 4290

MG 12193

MG 16799

MG 24227

MG 3201

MG 2605

MG 2606

MG 4608

VMO A-0977

MG 15297